

*Historický ústav
Filozofické fakulty
Masarykovy univerzity*

David Kalhous

***K mocenskému obrazu
středovýchodní Evropy
za vlády Vratislava II.
(1055 - 1092).***

(Magisterská práce.)

vedoucí práce : Martin WIHODA

Brno 2001

Prohlašuji, že jsem celou práci napsal samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Třeběhovicích pod Orebem 1. května 2001

David Kalhous

I. Obsah.

I. Obsah.....	4
II. Předmluva.....	5
III. K pramenům druhé poloviny 11. století.....	6
1. Prameny diplomatické povahy.....	6
2. Prameny narativní povahy.....	12
IV. Mocenský obraz středovýchodní Evropy.....	22
v letech 1055-1092.....	22
1. Na prahu nové doby.....	22
2. Boje o korunu. Uhry 1055-1077.....	30
3. Vzestup a pád Boleslava II. Smělého (1073-1077).....	43
4. Hledání mocenské rovnováhy. Vratislav II. a jeho bratři (1068-1092).....	49
5. Translatio regni ad Bohemos. (Několik poznámek).....	69
A. Biskupství na Moravě v 10. a 11. století.....	70
B. Skrytá souvislost ? Koruna pro Boleslava II. a Vratislava II. (1076-1085-1086).....	80
6. Hlavní linie střeoevropské politiky v druhé polovině 11. století.....	88
V. Exkurs I. K otázce Jaromírova kancléřství.....	91
VI. Seznam pramenů, literatury a zkratek.....	95
1. Seznam pramenů.....	95
2. Seznam literatury.....	96
3. Seznam zkratek.....	105

II. Předmluva.

Tato práce vznikla v rámci magisterského studia středověké historie pod vedením Martina Wihody jako pokus v několika sondách nastínit složitý proces formování střední Evropy. Zaměřila se spíše než na vysvětlení vnitřních proměn mocenských mechanismů na sledování dynastických mocenských zápasů, které toto etablování našeho regionu provázely. Významnou roli ovšem hrála nejen reálná mocenská konfrontace, ale i zápas o legitimizaci vydobytých zisků a jejich přeměnu v pomyslný „splendor regni“. Proto jsem se pokusil alespoň stručně ukázat na některé vybrané problémy v kapitole „Translatio regni ad Bohemos“. Práci jsem nakonec doplnil stručným seznámením s použitými prameny a pomocným aparátem, tvořeným seznamem pramenů, literatury a zkratek.

Na závěr bych rád poděkoval všem, kteří se podíleli na tom, že jsem mohl tuto práci zdárně dokončit.

V Brně 5. května 2001

David Kalhous

III. K pramenům druhé poloviny 11. století.

Význam pramenů pro skutečně vědecké bádání nelze zpochybnit. Vzhledem k tomu, že se celá práce opírá o poměrně značné množství pramenů různého charakteru i provenience, chápal jsem jako potřebné stručně resumovat výsledky posledního pramenovědného bádání, aby bylo možno použité prameny chápat v náležitém kontextu. Ne vždy se zřejmě podařilo držet s posledními poznatky medievistiky krok, ale i připomenutí výsledků starších nebude pro nás bezcenné, zvláště uvážíme-li, že se jim nedostalo v češtině adekvátního zpracování a není ani k dispozici žádný překlad podobného zahraničního přehledu.

1. Prameny diplomatické povahy.

Z okruhu říšského máme k dispozici listiny Jindřicha IV.¹ z pera různých notářů. Zpřístupnění tohoto diplomatického materiálu nebylo však bohužel doprovázeno vydanou monografií, která by tuto kancelář zpracovala jako celek náležitým způsobem². Musel jsem se tedy opírat o časopisecké studie, zejména z pera Alfreda Gawlika, spoluautora III. svazku *Diplomata Heinrici IV.*³, jenž byly věnovány spíše jednotlivým

---

¹ *Diplomata Heinrici IV., I-II*, MGH DD VI, ed. D. VON GLADISS, Hannoverae 1953-1959. Třetí svazek s prolegomenou a rejstříky z pera A. GAWLIKA jsem bohužel neměl k dispozici.

² Existuje pouze habilitace D. von GLADISSE na universitě v Giessenu, jež pochopitelně nebude, zvláště u nás, patřit k nejrozšířenějšímu knihovnímu fondu.

³ A. GAWLIK, *Annalekten zu den Urkunden Heinrichs IV.*, DA 31, 1975, s. 370-419; TÝŽ, *Bischof Adalbero von Trient und Bischof Oger von Ivrea als Leiter der italienischen Kanzlei unter Heinrich IV.*, DA 26, 1970, s. 208-230; TÝŽ, *Nachträge zu den Urkunden Heinrichs IV.*, DA 48, 1992, s. 513-537; W. HOLTZMANN, *Ein übersehenes Diplom Heinrichs IV. für Vercelli*, DA 12, 1956, s. 518-526; D. von GLADISS - C. ERDMANN, *Gottschalk von Aachen im Dienste Heinrichs IV.*, DA 3, 1939, s. 115-174; T. von SICKEL - H. BRESSLAU, *Die kaiserliche Ausfertigung des Wormser Konkordats*, MIÖG 6, 1885, s. 105-139; B. SCHMEIDLER, *Heinrich IV. und seine Helfer im Investiturstreit*, Leipzig 1927; D. von GLADISS, *Die Kanzlei und die Urkunden Kaiser Heinrichs IV.*, Giessen 1938 (= výtah z habilitace); TÝŽ, *Die salische Kanzleischule zu Kaiserwerth*, AfUF 16, 1939, s. 254-278; H.-W. KLEWITZ, *Cancellaria. Ein Beitrag zur Geschichte des geistlichen Hofdienstes*, DA 1, 1937, s. 44-79; TÝŽ, *Kanzleischule und Hofkapelle*, DA 4, 1940, s. 224-228.

listinám a kanceláři, jejím chodem a personálem se zabývaly pouze okrajově⁴. Gros materiálu, který nám poskytuje náležitě informace, vztahující se i k českým dějinám, spadá mezi léta 1071 a 1086 s tím, že pro některá jednání ohledně sasských marek mají význam i kusy pozdější.

Většina těchto privilegií se vyhotovovala v královské kanceláři, což byla v té době ještě stále spíše volné uskupení královských kaplanů.⁵ Pevných rysů nabylo jen složení nejvyšších arcikancléřských úřadů - arcibiskup mohučský se stal roku 965 arcikancléřem pro Německo, což v té době znamenalo, že se objevoval v rekogniční formuli listin určených pro příjemce v Německu. Podobně arcibiskup kolínský byl arcikancléřem pro Itálii. To však byly jen čestné tituly bez konkrétního vztahu k vlastní kancelářské praxi. Vztah kancléřů k vlastnímu zlistňování už byl zřejmě o něco bližší, zejména proto, že se jednalo z největší části o panovníkovy důvěrníky, které navíc narozdíl od virilních arcikancléřů do jejich hodností sám jmenoval⁶.

Po stránce obsahové diplomy většinou obsahují donace církevním ústavům, či světským osobám a bližší představu o mocenské situaci nám sami o sobě nedávají. Ve svém celku listiny poskytují základní pramen pro sestavování itinerářů, nejen vystavovatele, tedy panovníka, ale i osob, uvedených někdy v petiční, či svědečné formuli.⁷ Tyto informace pak slouží jako základ pokusům o rekonstrukci mocenských struktur a konkrétních způsobů politického působení.⁸ A právě v této podobě poslouží královské listiny i nám. Cenné informace nám navíc poskytne i skupina listin, v níž se propůjčují statky, zabavené vzbouřencům. Tyto listiny totiž někdy v obsáhlé naraci

---

⁴ Základní syntézou proto zůstávají kapitoly v příručce H. BRESSLAU, *Handbuch der Urkundenlehre für Deutschland und Italien I-II*, 2. Auf. Leipzig 1912-1931.

⁵ H.-W. KLEWITZ, *Cancellaria*, s. 79; J. FLECKENSTEIN, *Die Hofkapelle I*. Kaplani měli pochopitelně i jiné funkce. K situaci v kapli za Jindřicha III. i s výhledem na vládu jeho syna viz J. FLECKENSTEIN, *Hofkapelle II*, s. 235-297, zejména s. 297.

⁶ Podobně vlastně fungovala celá královská kaple, byla jakýmsi mocenským centrem Říše. Její základy byly položeny už v období karlovském, kdy majordomové využívali služeb svých kaplanů i v kancelářské praxi. Právě královská kaple bývala mnohdy pro jednotlivé kaplany odrazovým můstkem k další církevní kariéře.

⁷ K tomu obecně H. BRESSLAU, *Handbuch II. 1*, s. 212-214.

⁸ E. MÜLLER-MERTENS, *Die Reichsstruktur im Spiegel der Herrschaftspraxis Ottos des Grossen*, Berlin 1980.

ukazují průběh událostí podobným způsobem, jako to činí klasické narativní prameny.

Zcela jiný charakter mají dochovaná listovní registra Řehoře VII., která se nám právě z období tohoto pontifikátu dochovala v úplnosti.⁹ Vcelku panuje shoda v tom, že je dochovaný vatikánský rukopis originálem sepisovaným zřejmě současně s vydáváním písemností.¹⁰ Otázky spojené s pramennou hodnotou papežských register byly řešeny už mnohokrát. Jisté je zatím jedno - nezachycují veškeré vyšlé písemnosti. My však zatím nevíme, dle jakých kritérií se tento výběr dál, ani jak velké procento z písemností vydaných registra vlastně obsahují.¹¹ Zřejmě nejucelenější pokus o výklad role a charakteru tohoto pramene podal Caspar, který východiskem svých úvah učinil odmítnutí představy o papežské raně středověké kanceláři jako o perfektně seřízeném stroji, produkujícím stovky písemností ročně. Jeho tvrzení vycházejí z rozboru jednotlivých knih, konfrontovaného se soudobým politickým děním, a dokazují, že tato pomocná kniha, stejně jako celý kancelářský „aparát“, byla choulostivá na politickou stabilitu. Ukazuje to dobře mezera ve IV. knize, absence listů po roce 1083, které spojuje s odjezdem na Canossu, respektive s obléháním Říma.¹² Z toho ovšem vyplývá, že ztráty v tomto období nemusely vůbec dosahovat závratných rozměrů a že tedy mezery v dochování ukazují spíše na neexistenci. I když bohužel tyto názory obecně trochu zapadly, jak se mi alespoň z literatury jevilo, souhlas si vysloužilo tvrzení, že Registra uchovávají opravdu valnou většinu vyšlé korespondence.¹³ Z hlediska

---

⁹ *Registra Gregorii VII.*, MGH EE Sel. 2.1-2, ed. E. CASPAR, Berolini 1920-1923.

¹⁰ Originalitu register prokázal paleografickým rozbořem, ukazujícím na písafskou jednotu W. PEITZ, *Das Originalregister Gregors VII. im vatikanischen Archiv (Reg. Vat. 2) nebst Beiträgen zur Kenntnis der Originalregister Innozenz' III. und Honorius' III. (Reg. Vat. 4-11)*, SB.d. Wiener A.d.W., phil.-hist. Kl. CLXV, 5, 1911 (citují dle E. CASPAR, *Studien zum Register Gregors VII.*, NA 38, 1913, s. 143). Z něho vychází i R. SCHIEFFER, *Tomus Gregorii papae. Bemerkungen zur Diskussion um das Register Gregors VII.*, AfD 17, 1971, s. 180-181, když dokazuje, že z nich vycházel Deusdedit při sestavování svého „*Collectio canonum*“.

¹¹ O. BLAUL, *Studien zum Register Gregors VII.*, AfUF 4, 1912, s. 113-228; E. CASPAR, *Studien*, s. 143-226; R. SCHIEFFER, *Tomus*, s. 169-184; H. HOFFMANN, *Zum Register und zu den Briefen Papst Gregors VII.*, DA 32, 1976, s. 86-131.

¹² E. CASPAR, *Studien*, s. 186-191.

¹³ H. HOFFMANN, *Zum Register*, s. 110-115, kde rozebírá, kolik zhruba dopisů se nám nezachovalo a odmítá přehnaná nadsazení. Některé listy dochované jen přijemecky

dochování¹⁴ tedy rozhodně představují pramen prvořadé kvality a významu už proto, že přímo v originále nemáme k našemu tématu zachycenu žádnou papežskou písemnost, a to ani z období pontifikátu Řehořových předchůdců. Z hlediska obsahového nám pak poskytují cenný, i když poněkud torzovitý materiál, dokumentující nejen politiku kurie, ale nepřímo i vzájemné vztahy jednotlivých elementů, jimž jsou listy adresovány. Pro téma, které je předmětem této práce, mají prvořadý význam jednak listy, určené knížeti Vratislavovi a jeho bratrům, popřípadě biskupu Janovi, a obecně dopisy, směřující do střední a východní Evropy, tedy k Izjaslavovi, Boleslavovi II., Gejzovi, nebo Ladislavovi, případně knížatům v Říši. Náznaky s významem pro naše téma se však nezdá objevují i jinde, v dopisech, v nichž papež „referuje“ svým spojencům o svých postojích.

Zcela ojedinělý charakter, který poněkud koresponduje materiálem v Registrech, má 10 listů z tzv. Vratislavova listáře¹⁵. Jedná se snad pozůstatek mnohem rozsáhlejší sbírky, zachovaný pouze v Pezově edici z 18. století. Prostor ke spekulacím poskytovala ta skutečnost, že adresáti i odesílatelé jsou uváděni zkratkami¹⁶ a že celý soubor je nedatovaný¹⁷. Navíc se objevovaly pokusy zpochybnit autenticitu tohoto pramene a osvětlit tak jeho funkci¹⁸. Pozoruhodný názor vyslovil už před lety B. Schmeidler, který

---

zachycuje *Gregorii VII. epistolae collectae*, In: *Monumenta Gregoriana*, ed. P. JAFFÉ, Berlin 1865, s. 520-576.

¹⁴ Listiny Mikulášovy, či Alexandrovy o udělení mitry dochovaly se ve sbírce „Collectio canonum“ z pera kardinála Deusdedita, respektive až u Peze (viz *Die Kanonensammlung des Kardinals Deusdedit*, ed. V. WOLF von GLANVELL, Paderborn 1905, kterou jsem bohužel neměl v ruce).

¹⁵ *Briefsammlungen der Zeit Heinrichs IV.*, MGH EE 5, edd. C. ERDMANN - N. FICKERMANN, Weimar 1950, s. 383-400; C. ERDMANN, *Studien zur Briefliteratur Deutschlands im elften Jahrhundert*, Leipzig 1938.

¹⁶ Zřejmě správně byla většina osob identifikována až v druhé polovici minulého století W. Giesebrechtem. Viz W. von GIESEBRECHT, *Geschichte der deutschen Kaiserzeit III*, 5. Auf., s. 1181-1182 v poznámkách. Cituji dle poznámek k jednotlivým listům v *Briefsammlungen*, MGH EE 5.

¹⁷ Zde bohužel shody mezi historiky dosaženo nebylo.

¹⁸ Pravost celého souboru se pokusil zpochybnit v 50. letech H. Koller, který vystoupil s nikoli novým názorem, že listář vznikl prací jednoho autora a to v zájmu českého krále (viz H. KOLLER, *Zur Echtheitsfrage des Codex Udalrici*, In: *Anzeiger der Ö.A.d.W.*, Phil.-hist. Kl. 89, 1952, s. 402-419 (znám jen z citace u D. Třeštíka a ze soukromého sdělení M. Wihody). K tomuto názoru se zřejmě připojil i D. TŘEŠTÍK,

ve svém hledání mohučského diktátora, údajně nejvýznamnější postavy kanceláře Jindřicha IV., věnoval pozornost i tomuto prameni a podařilo se mu vybudovat vskutku pozoruhodnou konstrukci. Měla však jediný nedostatek – k prokázání celé věci chyběly skutečné shody ve stylu celého souboru¹⁹. Proto jednoznačně zvítězil mnohem uměřenější názor editora C. Erdmanna, který potvrdil skutečně prokazatelné shody pouze u dvou listů z mohučské kanceláře²⁰. I když tedy je u celého souboru nápadná úcta k prvnímu českému králi, nelze význam celého souboru, i jeho autenticitu zpochybnit.²¹ Představuje pro nás cenné svědectví o politických postojích krále Vratislava a o směřování jeho politiky v druhé polovině 80. let a vhodně tak koriguje obraz, jenž nám poskytují poměrně stručné narativní prameny, zejména pak Kosmova kronika.

Podstatně omezenější množstvím i sdělovanou informací je skupina listin z českých zemí, obsahující vesměs klášterní fundace. Bádání, jež věnovalo pozornost jejich pravosti i významu, nabylo už nyní značných rozměrů, i když se jedná o soubor

---

Kosmova kronika. Studie k počátkům českého dějepisectví a politického myšlení, Praha 1968, s. 49, pozn. 206, který chtěl tyto listiny připsat Vratislavovu notář, původně působícímu ve službách mohučského arcibiskupa. Ohlášenou studii, pokud vím, nikdy nenapsal.

K charakteru této sbírky srovnej ještě K. PIVEC, *Studien und Forschungen zur Ausgabe des Codex Udalrici I, III*, MIÖG 45, 1931, s. 409-485 a 48, 1934, s. 322-413; P. CLASSEN, *Heinrichs IV. Briefe im Codex Udalrici*, DA 20, 1964, s. 115-129 (na s. 128-129 obhazuje vcelku pravost sbírky); W. WATTENBACH - R. HOLTZMANN, *Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter. Die Zeitalter der Sachsen und Salier II. Das Zeitalter des Investiturstreites (1050-1125)*, Neuasgabe besorgt von F.-J. SCHMALE. Weimar 1967, s. 439-442; W. WATTENBACH - R. HOLTZMANN, *Geschichtsquellen III. Italien (1050-1125). England (900-1135). Nachträge zum ersten und zweiten Teil*, Weimar 1971, s. 137*.

¹⁹ B. SCHMEIDLER, *Kaiser Heinrich IV. und seine Helfer*, s. 150-208, zvl. s. 192-193. Jeho kniha však nebyla vesměs dobře přijata a její závěry si vysloužily ostré výtky stran Erdmanna a Pivce, kteří jeho metodu podrobili ostré kritice. Zmínku si zde snad zaslouží jen domněnka, že petentem z listu *Briefsammlungen*, č. 8, MGH EE 5, s. 397 je syn Oty I. Olomouckého, a že tento list měl být sepsán asi v roce 1088.

²⁰ *Briefsammlungen*, MGH EE 5, s. 383.

²¹ Paradoxně by tomuto předpokladu vyhovoval i varovný list mohučského arcibiskupa Wezila, který nemá až zas tak kompromitující charakter, jak by se mohlo soudit, i dopis Klimenta III. (*Briefsammlungen*, MGH EE 5, č. 1, s. 387-389), který lze rovněž vyložit jinak, než se dosud obvykle dělo. K tomu srovnej ještě s. 90-93 této práce.

poměrně nečetný, dochovaný až ve velmi pozdních opisech²². Skutečnost, že tvoří skupinku ojedinelou a nadlouho osamělou, se stala základem útoků skeptiků, mezi nimiž měl hlavní slovo Z. Fiala²³. Jeho námitky však přesvědčivě vysvětlil už J. Šebánek se S. Duškovou²⁴, když poukázali na stálé a dlouholeté Vratislavovo úsilí o povznesení moci a slávy českého knížete, se kterým úsilí o vlastní listinnou produkci dobře korespondovalo. Definitivní úder skeptickým připomínkám zasadil rozbor J. Bistrického²⁵, jenž přinesl přesvědčivé zdůvodnění „filiálních vztahů“ jednotlivých listin. Korigoval tak nejen skepticismus Fialův, ale i starší názory Hrubého²⁶. O významu jednotlivých listin pro dějiny církevní²⁷ pochopitelně není sporu, ale pokud je pojmeme v jejich celistvosti, zjistíme, že lze s jejich pomocí dobře dokumentovat alespoň v jediném bodě vzájemné vztahy mezi olomouckým úředníkem a v Praze

---

²² Tvoří jej dvě listiny pro klášter Hradisko, zakládací Otova (CDB I, č. 79, s. 82-85) a konfirmační Vratislavova (CDB I, č. 80, s. 85-87), dále pro Opatovice (č. 386, s. 368-371) a pro staroboleslavskou kapitulou (č. 382, s. 358-362), a konečně listina pro Vyšehrad (č. 387, s. 371-391; J. PSÍKOVÁ, *Příspěvky k diplomacie vyšehradských listin 12. století*, Archivum Trebonense 2, 1973, s. 1-44).

²³ Skeptikem byl i Friedrich, jak ukazuje jeho číslování. Nepochyboval pouze o listinách hradiských.

²⁴ *Česká diplomatika do roku 1848*, red. J. ŠEBÁNEK - Z. FIALA - Z. HLEDÍKOVÁ, 2. vyd. Praha 1985, s. 86-88 v reakci na radikální názory Z. FIALY, *K počátkům listin v Čechách*, SH 1, 1953, s. 35-40.

²⁵ J. BISTRICKÝ, *Zakládací listina kláštera Hradiska u Olomouce a počátky české panovnické listiny*, VVM 45, 1993, s. 131-137. Zatímni bádání neobjevilo nějaké ovlivnění ať už císařskou, nebo papežskou listinou (V. HRUBÝ, *Tři studie k české diplomacie*, Brno 1936 (vydáno péčí J. ŠEBÁNKY), s. 9). Rozhodně by však ještě stálo za to porovnat naše listiny s ostatními listinami soukromými z Říše, případně s materiálem, obsaženým v tzv. tradičních knihách (H. WANDERWITZ, *Traditionsbücher der bayerischen Klöster und Stifte*, AfD 24, 1978, s. 359-380; H. FICHTENAU, *Urkundenwesen in Österreich vom 8. bis zum frühen 13. Jahrhundert*, Wien-Köln-Graz 1971; Friederike ZAISBERGER, *Die Frühzeit der geistlichen Siegelurkunde in Deutschland (10. und 11. Jahrhundert)*, MIÖG 74, 1966, s. 257-291; O. REDLICH, *Über bairische Traditionsbücher und Traditionen*, MIÖG 5, 1884, s. 1-82.) Zatím se prokázal pouze vliv uherského prostředí, a to zásluhou B. KRZEMIŃSKÉ, *Olomoučtí Přemyslovci a Rurikovci*, ČMM 106, 1987, s. 260.

J. BISTRICKÝ, *Zakládací listina*, s. 131-137 dokazuje, že první listinou z celého souboru je privilegium Oty Olomouckého, ze kterého přímo vychází Vratislavova listina pro Hradisko. Na ni nepřímou navazuje diplom pro Starou Boleslav. Není nutné zdůrazňovat, že to poněkud koriguje i výše uvedené názory Šebánkovy a Duškové.

²⁷ Opominu-li otázku lokalizace sporného Hradce (k tomu viz J. BAKALA, *Holasické pomezí v 11.-12. století*, ČSIM - B 13, 1964, s. 105-117).

vládnoucím knížetem²⁸.

2. *Prameny narativní povahy.*²⁹

Asi nejobsažnějším historickým pramenem pro první polovinu Jindřichovy vlády, zejména pak s ohledem na sasské země, jsou „*Lamperti Hersfeldensis Annales*“, poskytující nám rovněž cenné informace i co se týče vztahů Čech a Říše. Jejich autorem byl mnich hersfeldského kláštera, který se narodil před rokem 1028. Své letopisy sepsal najednou mezi 15. březnem 1077 a 7. březnem 1080 a popsal v nich události do volby Rudolfa Švábského králem.³⁰ V jeho díle se střetává několik základních postojů – konzervativismus pamětníka slavného Jindřicha III., který se kupodivu spojuje s prosasským postojem a zejména pak se zájmem o dobro kláštera.³¹ Poskytuje nám ucelený a poměrně podrobný pohled na dění své doby, navíc, uvážíme-li dobu sepsání, zřejmě chronologicky a prosopograficky spolehlivý³².

Stejně spolehlivým pramenem bohužel není současná „monografie“ magdeburského kanovníka arcibiskupa Wenera Brunona³³, v níž se autorova tendence projevila ještě

---

²⁸ V této souvislosti si nelze nepovšimnout i pozoruhodné intitulace Otovy, která zní „*dei gracia id quod est*“ – „z Boží milost to co je“.

²⁹ Obecný přehled podala M. BLÁHOVÁ, *Historiografie latinského kulturního okruhu ve středověku*, In: *Staročeská kronika takřečeného Dalimila (3) v kontextu středověké historiografie latinského kulturního okruhu a její pramenná hodnota. Historický komentář. Rejstřík*, Praha 1993, s. 18-90.

³⁰ *Lamperti Hersfeldensis monachi Annales*, MGH SRG 38, ed. O. HOLDER-EGGER, Hannoverae-Lipsiae 1894; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher des deutschen Reiches unter Heinrich IV. und Heinrich V.*, II, Leipzig 1894, Exkurs I. *Zur Frage der Glaubwürdigkeit des Lambert von Hersfeld*, s. 791-853; O. HOLDER-EGGER, *Studien zu Lampert von Hersfeld*, I-III, NA 19, 1894, s. 141-213, s. 369-430 a s. 507-574; W. D. FRITZ v úvodu k vydání v „Stein-Gedächtnis Ausgabe“, Berlin [po 1952]; T. STRUVE, *Lampert von Hersfeld A*, Hessisches Jb. für LG 16, 1969 - Sonderndruck, B - samostatně; W. WATTENBACH – R. HOLTZMANN, *Deutschlands Geschichtsquellen* II, s. 462-469, III, s. 141-142*; M. BLÁHOVÁ, *Historiografie*, s. 79.

³¹ T. STRUVE, *Lampert A*, s. 59; ve vztahu k českým zemím E. MIKUŠEK, *Ideové pojetí vztahu českého státu k říši německé v dílech 10. a 11. století*, SH 26, 1979, s. 5-59.

³² Ovšem s výhradami. Srov. k jeho podání událostí v Triburu a Oppenheimu J. GOLL, *Das Fürstentag von Tribur und Oppenheim (1076)*, MIÖG 2, 1881, s. 388-399.

³³ *Brunonis De Bello Saxonico Liber*, MGH SRG 15, ed. W. WATTENBACH,

mnohem výrazněji. Autor spojil ve své historii pozice radikální reformy spojené s stanoviskem výrazně prosaským, a tak se pro nás stal spíše svědkem představ sasského episkopátu, který navíc dobře dokumentuje četnými odjinud neznámými vloženými listy s poněkud nejistou chronologií, v nichž lze dobře vysledovat dichotomii úsilí papeže a jeho straníků v Říši. Navíc pro období po volbě Rudolfa Švábského, kdy Lampertovy Letopisy končí, dávají šanci přeci jen obšírněji nahlédnout do dění v severním Německu.

Mimořádný význam pro dějiny vlády Jindřicha III. a pro počátky vlády Jindřicha IV. mají „*Annales Altahenses Maiores*“.³⁴ Jejich konečná redakce vznikla okolo roku 1073, tedy velmi krátce po proběhnutí popisovaných událostí. Vzhledem k tomu, že se v tomto prameni spojují dvě velmi příznivé okolnosti – jsou psány v sousedním Bavorsku, navíc v prostředí, které mělo tradiční vazby k Přemyslovcům -, představují pro období po roce 1033 zcela jedinečný a faktograficky velmi bohatý a původní pramen.

Podobný význam jako Lampert, ale pro jižní oblasti Říše, mají práce Bernolda a Bertholda. Sestaveny byly ve Švábsku a proto o zdejších dění informují nejobšírněji. Ambice však mají větší, protože značnou pozornost věnují i událostem celoříšského významu a dění v Itálii. Zvláštní význam mají svým svědectvím o účasti Čechů na Jindřichových taženích do jižního Německa.³⁵ Starší z obou prací jsou „*Annales Bertholdi*“ s neocenitelnými zprávami pro léta 1075-80. Jejich autor Berthold žil někdy v letech 1030-1088 a ve svém díle se stavěl na stranu papeže a říšské opozice. Je silně závislý na

---

Hannoverae 1880; F.-J. SCHMALE v předmluvě ke „*Quellen zur Geschichte Kaiser Heinrichs IV.*“, Stein-Gedächtniss-Ausgabe 12, Berlin 1963.

³⁴ *Annales Altahenses Maiores*, MGH SS 20, edd. W. von GIESEBRECHT - E. L. B. von OEFFELE, Hannoverae 1868; W. WATTENBACH – R. HOLTZMANN, *Deutschlands Geschichtsquellen* II, s. 545-548.

³⁵ *Bertholdi Annales*, MGH SS 5, ed. V. HESSE, Hannoverae 1844, s. 264-326; B. SCHMEIDLER, *Berthold als Verfasser der nach ihm benannten Annalen bis 1080 und das Verhältnis seiner Arbeit zur Chronik Bernolds*, AfUF 15, 1938, s. 159-234; W. WATTENBACH – R. HOLTZMANN, *Deutschlands Geschichtsquellen* II, s. 514-521; k dílčím problémům J. ENGELBERGER, *Berthold von der Reichenau und die Investiturfrage. Zum Problem eines Investiturverbots der Fastensynode 1078*, DA 53, 1997, s. 81-117.

svých pramenech a pokud je nemá, pak „*sucht er fehlende Kenntnisse durch Schwulst der Darstellung zu ersetzen.*“³⁶ Bádání se u tohoto pramene zatím neshodlo na tom, zda se jedná o jednotné dílo, nebo práci dvou autorů. Protože se však jiný autor hledá pro první kompilační pasáže, nepředstavuje pro nás tato otázka závažný problém. Každopádně, jak už jsem zdůraznil výše, má Berthold velmi cenné informace, které nám dobře poslouží už proto, že své letopisy autor sestavoval zřejmě v nevelké časové vzdálenosti od popisovaných událostí.

O generaci mladších kronikářem byl Bernold, rovněž výrazný přívrženec Řehoře VII. Jeho dílo netvoří pouze kronika, ale i četné cenné polemické spisy, které jsou produktem jeho právnické a historické erudice, i stranicví. Jeho kronika je do roku 1054 souborem výtahů ze starších prací, jež Bernold pořídil mezi léty 1073-86, léta 1054-74 pak jsou přepracovaným a upraveným svodem, vzniklým před rokem 1083. Pro léta 1075-80 čerpal autor hlavně z Bertholda, ale i z jinak neznámého pramene, období mezi roky 1080 a 1100 zpracoval samostatně. Podobně jako jeho předchůdce věnuje větší pozornost Švábsku, kde žil.

Cenné jinde nezaznamenané údaje o dění v Itálii i v severních markách nám poskytnou pegavské anály³⁷, kladoucí si za cíl glorifikovat osobu Wiprechta Grojčského, jednoho z Vratislavových spojenců a zeťů. Jsou obecně velmi ceněny, protože obsahují mnoho jinde neuvedených podrobných údajů o Vratislavově politice, a to přesto, že jejich první část byla sepsána na přelomu let 1148/1149. Práce s nimi však

---

³⁶ *Bernoldi Chronicon*, MGH SS 5, ed. V. HESSE, Hannoverae 1844, s. 385-467; B. SCHMEIDLER, *Berthold als Verfasser*, s. 159-234; W. WATTENBACH – R. HOLTZMANN, *Deutschlands Geschichtsquellen II*, s. 521-528; ke speciálním otázkám Johanna AUTENRIETH, *Bernold von Konstanz und der erweiterte 74-Titelsammlung*, DA 14, 1958, s. 375-394.

³⁷ *Annales Pegavienses et Bosovienses*, MGH SS 16, ed. G. H. PERTZ, Hannoverae 1859, s. 232-257; H. PATZE, *Die Pegauer Annalen, die Königserhebung Wratislavs von Böhmen und die Anfänge der Stadt Pegau*, JbGMOD 12, 1963, s. 1-62; J. SCHULTZE, *Der Balsamgau in den Pegauer Annalen. Ein Beitrag zu deren Kritik*, JbGMOD 13/14, 1965, s. 370-379; W. WATTENBACH – R. HOLTZMANN, *Deutschlands Geschichtsquellen II*, s. 602, pozn. 113, III, 170*.

vyžaduje nejvyšší míry opatrnosti - na to ukazuje i zmínka o dobytí Lvova města³⁸.

Leccos lze vyčíst i z pozdější kroniky Frutolfa z Michelsbergu a Ekkeharda z Aury, i když původní zprávy poskytuje až pro pozdější období.³⁹ Její první autor Frutolf byl proboštem v Bamberku. Podobně jako i ostatní říšská klérus i on stál věrně při reformním kursu, který však spojoval se svrchovaností císaře, jehož byl věrným stoupencem. Je autorem první kroniky, zachycující dění v letech 1071-1099. S jeho prací jinak zřejmě neznámou se seznámil druhý přispěvatel, wormský kanovník a účastník kruciáty roku 1101 Ekkehard, který ji dal současnou podobu.

Zajímavým pramenem, který však nepřispívá přímo k našim dějinám žádnou novou informací, je kronika významného středověkého autora Sigiberta de Gembloux.⁴⁰ Její autor podobně jako Bernold i významný autor polemických spisů, je pro nás zajímavý už tím, že vlastně představuje potencionálního spolužáka našeho kronikáře Kosmy. Studoval totiž rovněž v Lutychu u učenců Olberta a Mysacha, později se stal dokonce sám vedoucí osobností místního učeného kroužku. Zde si osvojil dobrou latinu a získal i rozsáhlé znalosti. Ač byl sám mnichem přísné observance, stranil ve svých pracích Jindřichovi a vystupoval proti papeži Řehořovi. Svou kroniku v první redakci dokončil snad roku 1105, později v ní však ještě pokračoval.

Cenný pramen představuje i nepřehledná změť rakouských análů.⁴¹ Základem nej-

---

³⁸ Zde (*Annales Pegavienses*, MGH SS 16, s. 239) se totiž hovoří o statečných bojovnících, kteří měli významně napomoci Jindřichovu úspěchu. Podobná líčení ale mají i zprávy z milánských pramenů, které však hovoří o lidech z okolí arcibiskupa Tedalda, či *Vita Heinrici imperatoris*, In: *Quellen zur Geschichte Kaiser Heinrichs IV.*, transl. F.-J. SCHMALE, Berlin 1963, s. 436, kde se píše o nejmenovaných německých rytířích; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher des deutschen Reiches unter Heinrich IV. und V.*, III, Leipzig 1900, s. 474-478 a pozn.

³⁹ *Ekkehardi chronicon universale*, MGH SS 6, edd. D. G. WAITZ - P. KILLON, Hannoverae 1844, s. 33-231; W. WATTENBACH - R. HOLTZMANN, *Deutschlands Geschichtsquellen* II, s. 491-505, III, s. 149-155*.

⁴⁰ *Sigiberti Gemblacensis Chronicon*, MGH SS 6, ed. D. BETHMANN, Hannoverae 1844, s. 300-374; W. WATTENBACH - R. HOLTZMANN, *Deutschlands Geschichtsquellen* II, s. 399, s. 727-737, III, s. 189*.

⁴¹ *Annales Austriae*, MGH SS 9, ed. W. WATTENBACH, Hannoverae 1851, s. 479-843; F.-J. SCHMALE, *Die österreichische Annalistik im 12. Jahrhundert*, DA 31, 1975, s. 144-203; A. LHOTSKY, *Quellenkunde zur mittelalterlichen Geschichte Österreichs*, Graz-Köln 1963, s. 173-203.

starších a nejpůvodnějších, tedy „*Annales Melicenses*“, „*Continuatio cremifanensis*“, „*Continuatio Lambacensis*“ a „*Annales Gottwicenses*“, byly nedochované tzv. „dlouhé rakouské anály“, vzniklé asi kolem roku 1115 kombinací „*Schwabische Weltchronik*“ a jakýchsi dějin vlády Jindřicha IV. sestavených v letech 1085/1086 u sv. Mikuláše v Pasově. Důležitým pramenem jsou hlavně pro rakouské a bavorské dějiny, takže o dění, souvisejícím s českými zeměmi hovoří pouze v případě, vstoupily-li obě země do kontaktu, například jak se tomu stalo roku 1082, kdy se Liutpold střetl s Vratislavem a Konrádem u Mailbergu.

Velmi zajímavý a vlastně dosti ojedinělý pramen představují „*Streitschriften*“, polemické traktáty přívrženců obou stran⁴², které někdy vynikají i faktografickým bohatstvím. Mezi takové zástupce tohoto druhu literatury patří zejména „*Liber ad amicum*“ Řehořova stoupence Boniza ze Sutri, sepsaný mezi 25. 4. 1085 a 24. 5. 1086⁴³, a v hersfeldském klášteře vzniklý a opačné postoje zastávající anonymní „*Liber de unitate ecclesiae conservanda*“⁴⁴.

Zcela odlišným pramenem jsou polská gesta, sepsaná anonymním autorem, řečeným tradičně „*Gallus Anonymus*“.⁴⁵ Autor vypravování byl zřejmě Francouz, spíše ze severovýchodních krajů, snad i Nizozemec.⁴⁶ Svá Gesta sepsal z pověření knížete

---

⁴² K nim obecně C. MIRBT, *Publizistik im Zeitalter Gregors VII.*, Leipzig 1894 (přetisk 1965); Monika SUCHAN, *Königsherrschaft im Streit. Konfliktaustragung in der Regierungszeit Heinrichs IV. zwischen Gewalt, Gespräch und Schriftlichkeit*, Stuttgart 1998, s. 176-291.

⁴³ MGH LdL 1, edd. Ph. JAFFÉ - E. DÜMMLER, Hannoverae 1891, s. 568-620; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 281-284; C. MIRBT, *Publizistik*, s. 42-43; W. WATTENBACH – R. HOLTZMANN, *Deutschlands Geschichtsquellen* II, s. 406-409, III, s. 129*.

⁴⁴ MGH LdL 2, ed. W. SCHWANKENBECHER, Hannoverae 1892, s. 173-284; C. MIRBT, *Publizistik*, s. 52-55; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 591-605.

První redakce první knihy v letech 1084; vznik 2. a 3. knihy, druhá redakce 1. knihy 1090-1098.

⁴⁵ *Galli Anonymi Cronica et gesta ducum sive principum Polonorum*, MPH N. S. 2, ed. C. MALECZYŃSKI, Kraków 1952. V dalším vycházím z charakteristiky, již podal T. GRUDZIŃSKY, *Boleslaw Śmiały-Szczodry i biskup Stanislaw*, Warszawa 1982, s. 95-102; Maleczyński v úvodu k edici a M. PLEZIA, *Kronika Galla na tle historiografii XII wieku*, Kraków 1947.

⁴⁶ Maleczyńskiego vývodu (*Galli Cronica*, MPH N. S. 2, s. LXXXV an.) zde přesvěd-

Boleslava III. Křivoústého na jeho oslavu. Tomu se podřídila i koncepce. Dílo je rozděleno do 3 knih - první je jakousi prehistorií, pojednávající o činech Boleslavových piastovských předků, druhou „*Gallus*“ zasvětil líčení mládí knížete od jeho narození až po raná léta vlády, třetí nedokončená kniha sepsaná snad s jistým odstupem popisuje období let 1109-1113. Celé dílo bylo sestaveno někdy před rokem 1117 před vypuknutím Skarbmírova povstání a po roce 1111, spíše 1112, kdy se měl podle Maleczyńského účastnit pohřbu císaře Jindřicha IV. ve Špýru.⁴⁷ Ve své práci měl využívat hlavně dnes neexistující svatovojtěšské legendy, anály krakovské a zejména ústní dvorskou tradici. Tu mu měli zpřístupňovat jeho příznivci z v té době opět mocného rodu Awdanců, kdysi straníků Smělého, Boleslavův kancléř Michal a snad i senior rodu Michal Starý.⁴⁸ Zásadním nedostatkem tohoto pramene, jež vyplývá z charakteru zvoleného žánru, je však absence dat, umožňující vršit množství vysvětlení a hypotéz k jednotlivým odstavcům.

V sousedních Uhrách jsme odkázáni většinou až na pozdní prameny, vzniklé ve své nynější podobě ve 13. a 14. století. Jedná se zejména o „*Chronicon pictum Vindobonense*“ a „*Chronicon Budense*“.⁴⁹ Na základě shod v 9 dalších pracích Balint Hóman prokázal, že vycházely ze staršího pramenu, pocházejícího snad už ze sklonku 11. století. Objevitel jej nazval „*Gesta Hungarorum*“⁵⁰. Hómanovy výsledky ještě obohatil a rozšířil J. Déer, jemuž se podařilo obhájit i oproti stručnější „*Chronicon*

čují více.

⁴⁷ *Galli Cronica*, MPH N. S. 2, s. XCV-XCVIII.

⁴⁸ T. GRUDZIŃSKI, *Boleslaw*, s. 97-98.

⁴⁹ *Chronici Hungarici compositio saeculi XIV.*, SRH I, ed. A. DOMANOVSKY, Budapestini 1937, s. 217-505. K osvětlení jejich skutečné pramenné hodnoty existuje nepřehledná literatura, shrnutá naposledy ve stati L. VESZPRÉMY, *Gesta Hungarorum. Die Anfänge der nationalen Chronistik im Mittelalter*, In: hg. A. WIECZOREK - H.-M. HINZ, *Europas Mitte um 1000. Beiträge zur Geschichte, Kunst und Archäologie II*, Stuttgart 2000, s. 868-870.

⁵⁰ Problematiku v edici shrnul J. DÉER, *Quis fuerit fons primigenius gestorum chronicorumque Hungaricorum medii aevi ex saeculo XI. oriundus at post deperditus*, SRH I, Budapestini 1937, s. 1-11. Zřejmě se však s Déerovými, původně vlastně Hómannovými, názory souhlasí, jak ukazuje P. RATKOŠ, *Anonymové Gesta Hungarorum a ich pramená hodnota*, HČ 31, 1983, s. 848, pozn. 78.

Budense“ širší text „*Chronicon pictum Vindobonense*“⁵¹. Novějšímu bádání se podařilo genezi tohoto analistického díla v průběhu 11.-13. století ještě zpřesnit. Dějepisectví tak obohatil další, velmi obsažný a podrobný pramen, jehož zprávy je však zapotřebí důkladně analyzovat už z toho důvodu, že v kronice chybí podobně jako v gestech Gallových roční data.

Podobný význam pro vzájemné potýkání polsko-ruské má „*Povest vremennyh let*.“⁵² I tento pramen představuje kompilaci několika letopiseckých prací různého charakteru, „*Skazania o razprastrenienije chrestijanstva na Rusi*“, letopisu Nikonova, „*Načalneho svodu*“ a potom letopisných zpracování následujících let. Všechny tyto prameny poprvé zkomponoval na počátku 12. století, snad okolo roku 1110, mnich pečorského kláštera Nestor. Po něm však „*Povest*“ prošla ještě dvěma redakcemi. Pro nás má význam hlavně Nikonův letopis⁵³, a na něj navazující „*Načalnyj svod*“, v němž jsou zachyceny události v letech 1073-1095. Pro naše dějiny představuje spíše nepřímý pramen, který umožňuje uvažovat o politické situaci ve středovýchodní Evropě na základě širší znalosti politické situace.⁵⁴

V mnoha ohledech jedinečný pramen představuje „*Chronica Bohemorum*“.⁵⁵ Jejím

---

⁵¹ I. DÉER, *Quis fuerit fons*, s. 8 - „*Ergo in interpolationibus, quae in Chronico Picto Vindobonensi leguntur, aequae ac in locis Chronici Zagrabienensis, qui cum chronicis amplioribus comparati antiquiores rectioresque habendi sunt, reliquias fontis illius primigenii deperditi agoscere necesse est.*“ a ještě s. 10 - „*2. res saeculo XI. gestae maxime ad fidem historiae narratae parte interpolationum Chronici Picti Vindobonensis priore iisque locis consentientibus leguntur, qui tamen in textu Chronici Budensis, quam in Chronico Polonico-Hungarico, in Vita Gerardi et in Gestis P. magistri occurrunt.*“

⁵² *Povest vremennyh let I-II*, edd. D. S. LICHAČEV - B. A. ROMANOV, Moskva-Leningrad 1950.

⁵³ Nikon byl mnichem pečorského kláštera, který zpracoval ve svých análech události let 1061-1073.

⁵⁴ K tomu viz s. 47-48 této práce. V této souvislosti má význam i drobná zmínka v *Vladimíra Monomacha, knížete ruského, naučení, list k Olegovi a modlitba*, In: *Nestorův letopis ruský. Pověst dávných let*, transl. K. J. Erben, 3. vyd. Praha 1954, s. 209.

⁵⁵ *Cosmae Pragensis Chronica Bohemorum*, MGH SRG N. S. 2, ed. B. BRETHOLZ, Berolini 1923. Edice byla přijata příznivě G. Friedrichem (ČČH 30, 1924, s. 337-339), V. Novotným (ČMM 48, 1924, s. 250-265), či V. Hrubým (ČAŠ 2, 1924, s. 154-167). Nověji ji však M. WOJCIECHOWSKA, *Ze studiow nad rekopisami Kosmasa*, SH 5,

autorem byl děkan svatovítské kapituly Kosmas (1045-1125), který své dílo sepsal někdy na sklonku svého života, snad v letech 1119-1125⁵⁶. Opíral se o dnes nedochované „*Annales Pragenses*“ a „*Annales Bohemici*“, vedené snad průběžně, a mnohé další prameny, ústní tradici nevyjímaje.⁵⁷ Velmi důležitým se jeví ta skutečnost, že Kosmas ve výstavbě druhé knihy použil ve značné míře rozsáhlé pasáže kroniky Reginona z Prümü a jeho pokračovatelů a že v 70. a 80. letech existuje v Kronice rozsáhlý hiát. Tato skutečnost vedla už generace badatelů k závěru, že Kosmas v té době pobýval zřejmě na studiích a že mu tedy chyběly informace. Bohužel tezi o Kosmově neznalosti lze jen těžko přijmout. Ať už totiž pobýval na studiích v Lutychu, jak o tom sám píše⁵⁸, či kdekoli jinde, těžko mohl nebýt nezpraven o bojích, které otrásaly celou Říší, a těžko mohl nevědět o účasti českého knížete na králových podnicích⁵⁹, zvláště když po roce 1085 informuje o Vratislavových bojích v Sasku poměrně obšírně⁶⁰. Je těžké uvěřit, že by neexistoval v českých zemích i jiný pamětník, či nějaký záznam, který by mu znemožnil psát. Kosmovo mlčení muselo mít jiný důvod. Sledoval zřejmě nějaký cíl, který je ostatně přítomen v každé historické práci⁶¹.

O Kosmovi se původně soudilo, že byl výrazným Jaromírovým straníkem a že tedy

---

1957, s. 5-20 kritizovala v tom smyslu, že se nedrží rukopisů. Dále srov. D. TŘEŠTÍK, *Kosmas a Regino*, ČsČH 8, 1960, s. 564-587; TÝŽ, *Kosmova kronika Studie k počátkům českého dějepisectví a politického myšlení*, Praha 1968; M. WOJCIECHOWSKIEJ v *Kosmasa Kronika Czechów*, transl. M. WOJCIECHOWSKA, Warszawa 1968.

⁵⁶ D. TŘEŠTÍK, *Kosmova kronika*, s. 53-54.

⁵⁷ D. TŘEŠTÍK, *Kosmova kronika*, s. 54-64.

⁵⁸ *Cosmae Chronica* III, 59, MGH SRG N. S. 2, s. 237.

⁵⁹ I když vyloučit to nelze. Nepsal o nich *Sigiberti Chronicon*, MGH SS 6, s. 363-365, naopak v *Ekkehardi Chronicon*, MGH SS 6, s. 203 se zmínky o Vratislavovi objevují. Sotva je však možné srovnávat Kroniku Čechů se světovými historiemi.

⁶⁰ To se dá vysvětlit poznatkem, který učinil D. TŘEŠTÍK, *Kosmova kronika*, s. 156-157, a totiž, že hlavními hrdiny jsou pro Kosmu Jaromír a Břetislav II.

⁶¹ K situaci ve středověkém dějepisectví S. HELLMANN, *Studien zur mittelalterlichen Geschichtsschreibung I. Gregor von Tours*, In: S. HELLMANN, *Ausgewählte Abhandlungen zur Historiographie und Geistesgeschichte des Mittelalters*, Weimar 1961, s. 76, s. 78, s. 84-88 a s. 93 : „Für die „Naivität“ und „Objektivität“, die man an Gregor zu bewundern pflegt, ist hier kein Platz.“ Pro Kosmu má význam i duchaplný pokus O. KRÁLÍKA, *Kosmova kronika a předchozí tradice*, Praha 1976, s. 174-192.

právě tato tendence to byla, co ovlivňovalo Kosmu při psaní jeho kroniky⁶². Oporou pro toto tvrzení však byl pouze Jaromírův „epitaf“, nic víc⁶³. Vzhledem k tomu, že na ostatních místech kroniky Kosmas sotva ztratil o svém údajném oblíbenci dobré slovo, není možné s tímto tradičním názorem souhlasit⁶⁴. Rovněž však lze Kosmu sotva považovat za příznivce Vratislava⁶⁵, ani žádného z jeho mladších bratrů. Jediným Přemyslovcem z celé generace, jehož kvality Kosmas vyzdvihoval, byl Spytihněv. Můžeme se pokusit o dvojí zdůvodnění - buď Kosmas prostě sočil proti Vratislavovi jen proto, že založil vyšehradskou kapitulou a obnovil biskupství na Moravě, a důvody jeho nechutí vycházely z příslušnosti ke svatovítské kapitule⁶⁶, nebo Kosmas svým vypravováním sledoval mnohem hlubší smysl, který by bylo možné postihnout srovnáním politiky Spytihněvovy a politiky jeho bratrů v Kosmově podání. Vyjít můžeme z řeči, kterou Kosmas vložil do úst umírajícímu knížeti Břetislavovi I.⁶⁷ Lze ji totiž pochopit spíše než jako formální vymezení nástupnického zákona⁶⁸ jako program, jenž preferoval sám Kosmas : byla jím skutečná, pevná jednota přemyslovských držav, země⁶⁹. Svým zásahem ji prosadil právě Spytihněv a zajistil tak zemi klid, zatímco vláda jeho nástupce

---

⁶² Asi nejtypičtěji V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, Praha 1913, s. 112-114 a s. 140, pozn. 2.

⁶³ *Cosmae Chronika* II, 41, MGH SRG N. S. 2, s. 146.

⁶⁴ D. TŘEŠTÍK, *Kosmas a Regino*, s. 574 a s. 586; TÝŽ, *Kosmova kronika*, s. 154-157; M. WOJCIECHOWSKA, *Kronika*, s. 11-12 a s. 22-31. Navíc je nutno vzít do úvahy, že všechny Kosmovy epitafy biskupů jsou příznivé (srov. *Cosmae Chronika* I, 24, 30, 31, 39, 40, II, 21, III, 6, 49; k tomu D. TŘEŠTÍK, *Kosmova kronika*, s. 136-141), takže ani ten Jaromírův nelze brát za bernou minci.

Ani Vratislavův epitaf však sám o sobě o ničem nesvědčí, neboť *Cosmae Chronika* II, 50, MGH SRG N. S. 2, s. se mluví o zprávě o jeho smrti jako o smutné.

⁶⁵ I když jej srovnává se Ivem (*Cosmae Chronika* II, 43, MGH SRG N. S. 2, s. 149; D. TŘEŠTÍK, *Kosmova kronika*, s. 145 ukazuje, že Kosmas představil Vratislava jako tyрана).

⁶⁶ Což by korespondovalo s tím, co o subjektivním pojetí spravedlnosti ve středověku konstatoval D. TŘEŠTÍK, *Kosmova kronika*, s. 165.

⁶⁷ *Cosmae Chronika* II, 13, MGH SRG N. S. 2, s. 102.

⁶⁸ To, že stařešinský nástupnický „zákon“ je starší ukázal ostatně už J. LOSERTH, *Das angebliche Senioratsgesetz des Herzogs Břetislaw I. und die böhmische Succession in der Zeit des nationalen Herzogthums. Ein Beitrag zur altböhmischesen Rechtsgeschichte*, AÖG 64, 1882, s. 30 a s. 75-78.

⁶⁹ K pojetí panovnické moci D. TŘEŠTÍK, *Kosmova kronika*, s. 174-183.

nebyla prosta „prorokovaných“ bratrských rozepří, na nichž měli svůj podíl všichni.

Trochu jiný pohled na dějiny 11. století představují některá analistická díla z poloviny 12. století, založená převážně rovněž na tzv. pražských análech⁷⁰, ale nejenom na nich. Jsou to první pokračovatelé Kosmovi tzv. „*Canonicus Vysegradensis*“⁷¹ a „*Monachus sazaviensis*“⁷² spolu s „*Annales Gradicenses et Opatovicenses*“.⁷³ Stejný pramen, možná v jiné redakci, posloužil za zdroj informací i „*Kronice tzv. Beneše Minority*“ z 15. století.⁷⁴ Drobné marginálie lze rovněž vyčíst z Grana, které ovšem vychází až z pozdního Přibíka Pulkavy z Radenína.⁷⁵ Zde náš výklad o základních pramenech ukončíme. Bylo by pochopitelně možné náš přehled dále rozšiřovat, ale to není cílem této práce.

---

⁷⁰ V. NOVOTNÝ, *Studien zur Quellenkunde Böhmens*, MIÖG 24, 1903, s. 600, rekonstrukce - s. 603-606. Naposledy o těchto letopisech D. TŘEŠTÍK, *Die ältesten Prager Annalen*, Studie Źrodloznawcze 23, 1978, s. 1-37 (práci znám jen z literatury).

⁷¹ *Cosmae Pragensis Chronica Bohemorum*, MGH SRG N. S. 2, ed. B. BRETHOLZ, Berolini 1923, Anhang II, s. 252-254; V. NOVOTNÝ, *Studien*, s. 529-552; TÝŽ, *Zur böhmischen Quellenkunde I. Der erste Fortsetzer des Kosmas*, Sb. der kgl. AdW, Phil.-hist. Kl., Prag 1907. Považuji Novotného argumenty vůči Bachmannovým vývodům za dostatečné.

⁷² FRB II, ed. J. EMLER, s. 238-269; V. NOVOTNÝ, *Studien*, s. 552-579; TÝŽ, *Zur böhmischen Quellenkunde II. Der Mönch von Sazawa*, Sb. der kgl. A. d. W., Phil.-hist. Kl., Prag 1910.

⁷³ FRB II, ed. J. EMLER, Praha 1875, s. 385-400; V. NOVOTNÝ, *Studien*, s. 580-602; L. HOSÁK, *Kritické poznámky k moravské středověké analistice*, Sborník VŠP v Olomouci, Historie II, 1955, s. 77-87); M. BLÁHOVÁ, *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila*, Praha 1993, s. 101-103. Právě z Novotného údajů budu vycházet na následujících řádcích, protože v novější době se nikdo z pramenovědného hlediska těmito prameny nezabýval. Poslední práci J. ZEŽULČÍK, *Hradištsko-opatovické anály*, dipl. práce na FF UP Olomouc 1989 znám jen z literatury.

⁷⁴ L. DUŠEK, *Kronika tzv. Beneše Minority a její pokračování*, *Minulostí západočeského kraje* 26, 1990, s. 38. Autor sám bohužel edici nepřináší, a to ani ve své stejnojmenné kandidátské disertaci, uložené na HÚ AV ČR, a to přesto, že na ni odkazuje.

⁷⁵ *Das „Granum Catalogi praesulum Moraviae“*, ed. J. LOSERTH, AÖG 78, 1892, s. 62-97; A. BREITENBACH, *Ueber die Quellen und Glaubwürdigkeit des „Granum catalogi praesulum Moraviae“*, ZVGMSchl 6, 1902, s. 274-300, zvl. s. 279; J. V. ŠIMÁK, „*Series*“ *Augustina Olomouckého*, ČČH 37, 1931, s. 586.

IV. Mocenský obraz středovýchodní Evropy

v letech 1055-1092.

1. Na prahu nové doby.

Mohlo by se možná zdát, že název této kapitoly neodpovídá skutečnému obrazu doby statického 11. století, jen a jen čekajícího na zásadní proměny, jež Evropa měla prožít v následujícím století. Tento názor však neodpovídá realitě, respektive soudobému stavu poznání, jak nám nastiňuje situaci na východě tehdejšího křesťanského Západu. Posledních několik desetiletí bádání o dějinách radikálně změnilo vžitě iluze a poukázalo na význam tohoto století pro celý další vývoj pozdní fáze raně středověkého vývoje států tzv. středoevropského typu.⁷⁶ Podobně došlo i v posunu názorů ohledně hodnocení vlády Jindřicha III., kdysi opěvovaného jako vrcholného období, nyní však považovaného spíše za počáteční období krize, vrcholící za panování Jindřicha IV.⁷⁷ Na následujících řádcích se proto pokusím v konkrétnějších barvách a konturách tyto převratné⁷⁸ změny vykreslit, protože pochopení fungování těchto poměrně primitivních útvarů pomůže lépe a komplexněji pochopit i různá politická proudění doby, i to proč

---

⁷⁶ Tento pojem se objevil už v 60. letech, u nás třeba ve studii F. GRAUSE *Die Entstehung der mittelalterlichen Staaten in Mitteleuropa*, *Historica* 10, 1969, s. 5-65. Zdálo se, že se prosadil syntetizující práci D. TŘEŠTÍKA a B. KRZEMIENSKÉ *Hospodářské základy raně středověkého státu ve střední Evropě*, HD 1, 1978, s. 149-230. Nověji však D. TŘEŠTÍK, *Místo Velké Moravy v dějinách*, ČČH 97, 1999, s. 689-727 ukazuje, že to, co se vnímalo jako specifický „geografický“ fenomén, je pouhým výsledkem fázového posunu.

⁷⁷ F. PRINZ, *Kaiser Heinrich III. Seine widersprüchliche Beurteilung und deren Grundlage*, HZ 246, 1988, s. 529-548. I tento názor poslední bádání zpřesnilo, když události Jindřichovy vlády nově interpretovalo v duchu převratných myšlenek Ch. Leysera, G. Althoffa, ad. - Monika SUCHAN, *Königsherrschaft im Streit. Konfliktaustragung in der Regierungszeit Heinrichs IV. zwischen Gewalt, Gespräch und Schriftlichkeit*, Stuttgart 1997; Ch. LEYSER, *Rule and Conflict in Early Medieval Society. Ottonian Saxony*, Oxford 1979.

⁷⁸ K. LEYSER, *Am Vorabend der ersten europäischen Revolution. Das 11. Jahrhundert als Umbruchzeit*, HZ 257, 1993, s. 1-28 dokonce hovoří o revoluci. Z jiného hlediska srovnej ještě T. STRUVE, *Die Wende des 11. Jahrhunderts. Symptome eines Epochenwandels in der Geschichtsschreibung*, HJb 112, 1992, s. 324-365.

jejich výsledky musely být takové, jaké byly.

O čem se však nepochybovalo, byla ta skutečnost, že přelom nastal ve vývoji západní církve. Papežství navázalo na některé starší náběhy zejména z období pontifikátu Jana VIII. a začalo se hlásit o skutečnou moc nad křesťanstvem. Měnilo se z lokální moci a autority ve věcech víry v jednu z velmocí středověkého světa.⁷⁹ Emancipace papežství však s sebou přinášela i závažnou otázku – jaká bude pozice říšského kléru, který v té době představoval hlavní oporu císařské moci⁸⁰.

Státy středovýchodní Evropy se od přelomu 10. a 11. století vzpamatovávaly z hlubokých krizí⁸¹, do nichž upadly po rozmachu v období „říší“, ať už Boleslavů přemyslovských, nebo Piastovce Boleslava Chrabrého. Vzájemný posun těchto stádií rozmachu a pádu nám signalizuje, že to byly zřejmě právě naše země, které byly ohniskem zprostředkujícím určitý státní model ostatní Evropě. Tohoto fázového posunu využívaly soupeřící státy, aby se pokusily vzájemně na sobě vydobýt, co se dalo. Krize polského státu po smrti Měška II. Lamberta přivedla do rozbouřeného Polska knížete Břetislava. Ten využil konsolidace českých zemí v předchozích letech a ve snaze dohonit zpoždění za Polskem a Uhrami povýšením Prahy na metropoli vtáhl do Hnězdna, odkud si odvezl tělo sv. Vojtěcha a dalších mučedníků.⁸² Trestuhodné

---

⁷⁹ To ukazuje i politika na sv. Petru závislých „regnum“, která má kořeny snad už v období Velké Moravy, jak ukázal L. HAVLÍK, *Die päpstliche Schutz und die slavischen Völker*, In: *Das heidnische und christliche Slawentum II*, Wiesbaden 1970, s. 10-32, nověji D. TŘEŠTÍK, *Von Svatopluk zu Boleslaw Chrobry*, In: WWW.sendme.cz/trestik/Trestik.html. Obecně H. HIRSCH, *Untersuchungen zur Geschichte des päpstlichen Schutzes*, MIÖG 54, 1942, s. 363-433; H. APPELT, *Die Anfänge des päpstlichen Schutzes*, MIÖG 62, s. 1954, s. 101-111.

⁸⁰ Právě v říšském kléru se spolu sbíhalo několik rolí, mezi kterými museli držitelé významných biskupství a opatství volit. Jako preláti a křesťané měli být poslušni papeži, jako držitelé říšských statků a leníci císaře se zodpovídali i jemu, jako biskupové museli hájit svou diecézi a její zájmy a konečně nepřestávali být ani příslušníky říšských velmožských vrstev, z nichž většinou vzešli.

⁸¹ Pro naše země srovnej B. KRZEMIENSKA, *Krise českého státu na přelomu tisíciletí*. ČsČH 18, 1970, s. 497-532; J. ŽEMLIČKA, *Das „Reich“ der böhmischen Boleslavs und die Krise an der Jahrtausendwende. Zur Charakteristik der frühen Staaten in Mitteleuropa*, AR 47, 1997, s. 267-278.

⁸² B. KRZEMIENSKA, *Boj knížete Břetislava o upevnění českého státu (1039-1041)*, Rozpravy ČSAV 5, 1979, s. 13-14 a s. 16-17.

vychýlení středoevropské rovnováhy však císař nemínil akceptovat a shodně se k celé věci postavil i papež, takže celý plán nakonec přišel vniveč. Praha zůstala biskupstvím, a ani ostatky sv. Vojtěcha neochránily tehdy pro Jindřicha příliš silného Břetislava před hněvem Říše. Dvě císařovy výpravy učinily konec ambicím mladého knížete a přinesly s sebou i změnu v orientaci české politiky.⁸³ Břetislav se nyní opět, jako už jeho strýc i otec, pevně přimkl ke králi a v souladu s ním sledoval jeho podporou v uherských záležitostech získat pro sebe část arpádovského království. Ani zde Břetislav nakonec neuspěl, naopak, jeho zájem o jih mu přinesl ztráty na severu, když se z krize vzpamatovalo Polsko. Kazimír Obnovitel nyní toužil posunout hranice svých držav a Slezsko, před nedávnem dobyté Břetislavem, mu zřejmě připadalo jako vhodná kořist. První polovinu 50. let vyplňovaly vzájemné pŕtky, které vyvrcholily nikoli rozhodnou bitvou, ale vzájemným smírem v Quedlinburgu roku 1054. Valná část Slezska připadla Kazimírovi, česká knížata však měla dostávat tribut.⁸⁴ Na výpravě do Uher Břetislav umírá v lednu následujícího roku v Chrudimi, zanechav zemi svým pěti synům.⁸⁵ Jen o dva roky později zemřel i jeho sok, polský kníže Kazimír I. Obnovitel a žezla se ujal mladý Boleslav II. Smělý (* před 1039). V té době byl již mladý císař rok mrtev. Po něm však nezbyl dospělý následník, ale mladičkový, teprve šestiletý Jindřich IV., který pochopitelně nemohl vládnout sám. Regentkou jeho otec ustanovil císařovnu Agnes a papeže Viktora II., svého důvěrníka, zemřelého však už roku 1057. To mohlo znamenat jediné, uvolnění vazeb na Říši, i uvnitř Říše, i vzájemné boje o získání rozhodujícího vlivu na dvoře. Ale o tom později. Rychle za sebou tedy proběhly změny na všech panovnických stolcích na východ od Rýna⁸⁶.

---

⁸³ Je otázkou, zda sledoval Břetislav poselstvím k papeži i jiné cíle, než jen povznesení své diecéze. Nechtěl-li, inspirován příkladem sousedů, získat větší manévrovací prostor a snad i korunu odevzdáním své země v léno sv. Petru.

⁸⁴ Význam této události je hodnocen různě. Viz s. 32 této práce.

⁸⁵ *Cosmae Pragensis Chronica Boemorum* II, 13 a 15, MGH SRG N. S. 2, ed. B. BRETHOLZ, Berolini 1923, s. 101-102 a s. 105.

⁸⁶ Jedině v Uhrách zatím „se držel otěží vlády“ král Ondřej. Jeho brzký pád roku 1060 však paradoxně mělo přivodit narození jeho dědice, a zejména pokus o dynastické spojení se Sálcí právě v roce 1058.

Tento „personální“ element zdůraznila už B. KRZEMIENSKA, *Břetislav I.*, 2. vyd.,

Na předchozí stránce jsme naznačili zásadní proměny ve správě přemyslovských držav, nyní si ukážeme, v čem spočívaly⁸⁷. Předně to byly změny ve vlastním fungování státu, který se vlastně začal vytvářet a získávat tvar. Rozšiřující se síť hradisek, mnohdy pozdějších měst⁸⁸, utvářela ve vlastních Čechách i na Moravě základ „státní správy“⁸⁹. Na hradiscích usazené družiny kontrolovaly okolí, kde vybíraly knížecí daň, „*tributum pacis*“. Na hradiscích stály arcikněžské kostely. Na hradiscích se soudilo. Hradiska se prostě stala jakýmsi středisky veřejného života, na kterých byla rozsazena knížecí družina, neodkázaná nyní na stálý přísun nové kořisti, ale na podíl na dávkách od okolního obyvatelstva. Místní družiníci a hodnostáři, ať už povznesení knížetem z pouhých rabů, nebo vybraní jako nástupci svých otců, stávali se základem formující se elity, z níž se v průběhu 12. a 13. století vytvářela pozemková šlechta, když hovoříme o jedincích, a zemská obec, bereme-li v potaz celek. Z těchto složek obyvatelstva se rekrutovalo i kněžstvo, nyní dokonce studující na proslulých zahraničních katedrálních školách.⁹⁰ Právě toto duchovenstvo dalo základ různým ideovým konceptům, jež měly podepřít nejen moc přemyslovských knížat, ale i všech Čechů.⁹¹ O významu této velmožské vrstvy svědčí četné Kosmou zaznamenané anekdotické příhody, ukazující

Praha 1999, s. 181, jejímž výkladem událostí v druhé polovině 30. let jsem se nechal inspirovat.

⁸⁷ Následně probírané shrnul J. ŽEMLIČKA, *Čechy v době knížecí (1034-1197)*, Praha 1997. Zde proto cituji jen novější literaturu a úplně nejzákladnější speciální tituly. Česká situace je modelová i pro Polsko a Uhry. Proměnu si vlastně vynutila konsolidace okolních státních útvarů, která omezoval možnost další neomezené expanze, i samy limity tohoto primitivního systému.

⁸⁸ J. ŽEMLIČKA, *Přemyslovská hradská centra a počátky měst v Čechách*, ČsČH 26, 1978, s. 559-586.

⁸⁹ Základní shrnutí : B. KRZEMIENSKA – D. TŘEŠTÍK, *Hospodářské základy*, s. 149-230; k rozšiřování J. ŽEMLIČKA, *Rozšiřování hradské sítě za vlády Břetislava I.*, HG 28, 1993, s. 27-47; Z. MĚŘÍNSKÝ, *Hrad Spytihněv v souvislostech moravského vývoje 11. až 12. století*, ČMM 116, 1997, s. 19-37.

⁹⁰ Příkladem mohou jít Kosmova lutyšská studia (srov. *Cosmae Chronica* III, 59, MGH SRG N. S. 2, s. 237; D. TŘEŠTÍK, *Kosmova kronika*, s. 37-38; k dalšímu viz M. BLÁHOVÁ, *Artes und Bildung im mittelalterlichen Böhmen*, In: hgg. Ingrid CRAEMER-RUEGENBERG - A. SPEER, *Scientia und ars im Hoch- und Spätmittelalter*, Berlin-New York 1994, s. 777-794, kterou jsem však neměl k dispozici).

⁹¹ D. TŘEŠTÍK - A. MERHAUTOVÁ, *Ideové proudy v českém umění 12. století*, Rozpravy ČSAV 2, 1985, s. 19-20.

absolutní knížecí moc v poněkud jiném světle.⁹² Konečně na význam této aristokratické složky poukazuje i dění v ostatních státech středovýchodní Evropy, nebo na Rusi. Bádání na tomto poli přinese jistě ještě mnoho cenného pro zkoumání konkrétního fungování tehdejší společnosti, zvláště pak v širší perspektivě zemí střední Evropy.

Asi nejpevnější oporou panovníka tvořil jeho fiskus, statky v přímém držení. Podobně jako v karlovském království nebo v pozdější Říši, zajišťovaly tyto statky přímou výživu panovnického dvora, ať už potravinami, řemeslnými výrobky běžné spotřeby, nebo službami.⁹³ Tuto soustavu lze vysledovat i v ostatních státech střední Evropy a její základ se spatřuje ještě v období Velké Moravy, která tento pozdně antický, „etatistický“ model převzala z karlovské říše.

Takový stát zdědilo roku 1055 pět Břetislavových synů, nejstarší Spytihněv, Vratislav, Konrád, Jaromír a Ota. Kosmas píše, že jejich otec rozdělil mezi ně své země, ale senior rodu měl být jejich hlavou, jíž měli být povinováni poslušností. Nástupnictví v hlavním údělu pak reguloval seniorátní systém, všude pravidelně nedodržovaný.⁹⁴

---

⁹² Význam této vrstvy nověji vyzdvihla B. KRZEMIENSKA, *Boj knížete Břetislava*, s. 55-56, nebo J. ŽEMLIČKA, *Vyšehrad 1130 - soud nebo inscenace ?*, In: red. J. PÁNEK - M. POLÍVKA - N. REJCHRTOVÁ, *Husitství-reformace-renaissance I*, Praha 1994, s. 47-68. Vývoj šlechty v Čechách se pokusil nastínit J. ŽEMLIČKA, *Ke zrodu vrcholně feudální „pozemkové“ šlechty*, ČMM 109, 1990, s. 17-38, na Moravě tak učinil M. WIHODA, *Geneze moravské šlechty*, AHM C 2, 1995, s. 23-41. K charakteru této aristokracie srov. i D. TŘEŠTÍK, *Místo Velké Moravy*, s. 722. K soudobé ideologii srov. ještě D. TŘEŠTÍK, *Kosmova kronika*, s. 184-215 a D. TŘEŠTÍK - A. MERHAUTOVÁ, *Ideové proudy*, s. 20-21.

⁹³ Opět posledních několik desetiletí přineslo s sebou zkoumání tohoto aparátu, známého v našich zemích jako služebná organizace. K této otázce srovnej syntetický článek B. KRZEMIENSKA – D. TŘEŠTÍK, *Hospodářské základy*, s. 149-230. Otázkám královského fisku v Říši věnoval svou pozornost C. BRÜHL, *Foedrum, gistum, servitium regis I-II*, Köln-Graz 1968 (znám jen z literatury), či E. MÜLLER-MERTENS, *Die Reichsstruktur im Spiegel der Herrschaftspraxis Ottos des Grossen*. Berlin 1980, který navíc své itinerářová zkoumání spojil s řešením otázek vlastního přímého výkonu královské moci a jejich center.

⁹⁴ Vyskytlo se několik interpretací této skutečnosti, asi poslední podali R. TUREK, *Územní předpoklady vzniku moravských údělných knížectví*, SPFFBU E 16, 1971, s. 151-170; B. KRZEMIENSKA, *Olomoučtí Přemyslovci*, s. 256. Tito dva badatelé soudili, že Břetislavovým cílem bylo vytvořit jakési pohraniční marky - olomoucký úděl proti Polákům, brněnský proti Maďarům a konečně znojemský, namířený proti Rakousku. Je faktem, že tento koncept zřejmě nedošel odezvy. Navíc, uvážíme-li, že Břeclavsko patřilo pod Olomoucko, které by tak střežilo dva směry, jeví se celá

Vždyť stát byl přeci majetkem dynastie. Teprve pozdější staletí s rozvojem „politické teologie“⁹⁵, i šlechtické obce⁹⁶, vynesla opět na světlo myšlenku, že stát je něčím víc ... Náběhy k tomuto vývoji však u nás můžeme sledovat už v této době.⁹⁷

Říše se v této fázi ocitla už na konci karlovské doby, kdy se změnila v konglomerát soupeřících, i když vzájemně propojených agnátských genealogií. Základem systému byla jakási dynamická rovnováha, jejíž jednotliví činitelé „přísně“ dbali na udržení své prestiže i míry vlivu. Pokud se tak nedělo, a to bylo právě za situace, kdy na trůn usedl nezletilý Jindřich IV., muselo dojít k oslabení panovnické moci. Mladému králi totiž scházela „*auctoritas*“, základ královské moci, umožňující mu udržovat mír a rovnováhu. Když se pak pokusil o nápravu tohoto deficitu v intencích vlády svého otce, tj. mocenskou konfrontací a tvrdostí, nikoli dohodou, musel nutně narazit na odpor svých knížat⁹⁸. Konflikty se natolik vyhrcovaly, že si vzbuřenci zvolili protikrále ze svého středu, a to dokonce dvakrát. V tomto se střetávali dokonce s papežstvím, jež uznává váhu zděděného majestátu, chtělo vystoupit jako jediný možný respektovatelný prostředník.⁹⁹ Až Jindřichova neústupnost učinila z papeže jednu ze stran konfliktu.

---

koncepte jako poněkud vratká. Mnohem inspirativnější bude srovnání s ostatními státy střední Evropy, i s Kyjevskou Rusí. Zde se totiž utvořily podobné systémy vlády s jedním, alespoň nominálním centrem, jemuž podléhala jednotlivá území.

Základem celého uvažování musí být *Cosmae Chronica* II, 13, MGH SRG N. S. 2, s. 102. Podporou pro tento názor jsou i analogie v ranějších obdobích vývoje franské říše. Celý tento systém souvisel úzce s ideou, že země je majetkem dynastie a vezmeme-li do úvahy ustanovení barbarských zákoníků o dělení majetku mezi dědice, musí nám být v této otázce jasno (srov. alespoň F.-R. ERKENS, *Divisio legitima und unitas imperii. Teilungspraxis und Einheitstreben bei der Thronfolge in Frankenreich*, DA 52, 1996, s. 423-485).

⁹⁵ E. H. KANTOROWICZ, *Die zwei Körper des Königs*, München 1990. Pro naše země existují zajímavá skripta K. ADAMOVIČ, *Pojem Koruna česká. Myšlení o českém státu v historii českého království do počátku 19. století*, Plzeň 1995.

⁹⁶ J. UHLÍŘ, *Pojem zemské obce v tzv. Kronice Dalimilově jako základní prvek její ideologie*, FHB 8, 1985, s. 7-32; V. VANÍČEK, *Předpoklady a formování šlechtické „obce českého království“ (zemské obce)*, MHB 1, 1991, s. 13-55.

⁹⁷ D. TŘEŠTÍK, *Kosmova kronika*, s. 199-200.

⁹⁸ Monika SUCHAN, *Königsherrschaft im Streit*.

⁹⁹ K vzájemným jednáním Ch. SCHNEIDER, *Prophetisches Sacerdotium und heilgeschichtliches Regnum im Dialog 1073-1077*, München 1972.

Moc krále se však neopírala jen o pozici rozhodce nad stranami, ale i o četné statky, ať už královské, nebo rodové. V tom se Říše lišila od našich zemí, kde vlastně celý stát držel vévodský rod. I tato situace králi neumožňovala naprosto suverénní rozhodování - vždy musel mnohem více usilovat o podporu říšského „panstva“ na sněmech. Zde při něm věrně stáli alespoň biskupové a opati, protože právě z episkopátu učinili již ottonští císařové oporu své moci. Udílením četných práv, majetků, hrabství stala se z říšské církve hlavní opora ústřední moci. Mocenské centrum tohoto systému tvořila tzv. říšská kaple, „*Hofkapelle*“.¹⁰⁰ Z jejích řad se rekrutovali mnozí budoucí preláti, její členové panovníka stále doprovázeli a radili mu. Právě kaplani tvořili také „personál“ kanceláře. Úzká provázanost církve a království nesla v sobě spolu s podporou emancipaci hlásající reformy velké nebezpečí. Kdyby padl hlavní sloup a opora, kdo by stál za králem? Úsilí o překonání tohoto problému přivedlo císaře k pokusu opřít se o systém určitých domén v přímém držení, zajištěných ministeriály oddanými králi.¹⁰¹

Celá střední Evropa však zdaleka nebyla územím, na němž by se odehrávaly zápasy mezi „státy“, ale spíše kolbištěm dynasticky i přes hranice spojených mocenských skupin, které jednou využívaly meče, aby záhy přistoupily na nová jednání¹⁰². Tyto zápasy

---

¹⁰⁰ J. FLECKENSTEIN, *Die Hofkapelle der deutschen Könige* I, II, Stuttgart 1959-1966; L. SANTIFALLER, *Zur Geschichte des ottonisch-salischen Reichskirchensystem*, 2. Auf., Wien-Köln-Graz 1964, s. 27; dále s. 13-14 této práce.

¹⁰¹ Je to plně v souladu s novými „pravidly hry“, jež oba Jindřichové prosazovali - ne už respekt a obezřetná politická hra s vévody a biskupy, ale vláda a moc. Lampert (*Lamperti Hersfeldensis monachi Annales*, MGH SRG 38, ed. O. HOLDER-EGGER, Hannoverae-Lipsiae 1894, s. 140-141) nám ukázal takový pokus, učiněný v Durynsku a Sasku, kde se panovník usiloval opřít o síť hradů, obsazených „cizáky“, vesměs asi Šváby. Vymáháním pomoci, i tím, že hrady neobsadil Sasy, však vzbudil jen hněv a nevoli místních, jež doutnala už od dob jeho předchůdců. Pokus ztroskotal. V následujících zápasech to byl opět episkopát, jenž mu pomohl v boji s papežem, Matyldou, i domácími nepřáteli.

Podíl na pnutí mezi Sasy a králem však měly hlubší příčiny. Snad šlo o přenesení těžiště Říše, které se už za Jindřicha II. přeneslo z východního Saska do Bavor a Pomohání. Tím se také k moci dostaly šlechtické dynastie z dalších částí Říše (k tomu srov. E. MÜLLER-MERTENS, *Reichsstruktur* pro Otu I. Velkého; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* I-IV, Leipzig 1894 - 1904 nebo MGH DH IV pro Jindřicha IV).

¹⁰² Pro přelom 10. a 11. století nastínil charakter této politiky H. LUDAT, *An der Elbe und Oder um das Jahr 1000. Skizzen zur Politik des Ottonenreiches und der slavischen Mächte in Mitteleuropa*, Köln-Wien 1971. Srov. Ch. LEYSER, *Rule and Conflict*;

s sebou však přinášely i hlubší proměny v jiných oblastech, než představuje „vysoká“ politika. Přispět k poznání těchto proměn, i když jen na poli „zahraniční“¹⁰³ politiky, si kladou za cíl následující řádky. Situace ve všech třech státech středovýchodní Evropy měla totiž něco společného : existovalo několik претендентů trůnu, i když se jejich postavení lišilo. To je však přímo modelová situace k tomu, abychom se pokusili sledovat průběh a řešení vzájemných konfliktů, jejichž peripetie jsou mnohdy nejasné. Pokusil jsem se problém pojednat v rámci regionu jako celku, protože úzké vzájemné politické vazby si to vyžadovaly. I proto poněkud zavádějící názvy kapitol, které nemají zdůraznit geografický, jako spíše časový aspekt procesu formování středovýchodní Evropy. „Geografické“ názvy kapitol mají rovněž za úkol upozornit na odlišnost rolí, které sehrály jednotlivé dynastie v tomto krátkém časovém horizontu. Proto přijdou jako první na řadu Uhry, kde se záhy situace vyhrotila a dospěla ke střetu dvou linií panujícího rodu. Právě tento konflikt budu sledovat v první kapitole a pokusím se rovněž ukázat na jeho kořeny a vysledovat jeho dopady a význam pro okolní dynastie a jejich politiku. Specifické úloze Polska Boleslava II. Smělého věnuji druhou podkapitolu. Bude poněkud stručnější, protože polská úloha byla za vlády tohoto panovníka výrazně aktivní. Proto nám půjde zejména o to, vysledovat Boleslavovy aktivity v našem prostoru.¹⁰⁴ Pokus o vysvětlení jeho pádu, o který se rovněž pokusím, však zůstane nutně na úrovni hypotézy, kterou jedině umožňuje chudá pramenná základna. Naše další pozornost se pak přesune na jihozápad do přemyslovských držav, kde se o vládu hlásila dokonce čtveřice bratří. Jejich pokusům nalézt vzájemnou rovnováhu sil bude věnována podkapitola čtvrtá. Zde budeme sledovat zejména vzájemné zápasy v letech 1073-1075 a 1087/1088-1091, mezi nimiž však leží dlouholeté období vzájemné úspěšné spolupráce, nesené ve znamení podpory císaře Jindřicha IV. V této kapitole se rovněž pokusím ukázat právě na zápase

---

Monika SUCHAN, *Königsherrschaft im Streit*.

¹⁰³ Výraz je neadekvátní, protože ahistorický, lepší však bohužel neznám.

¹⁰⁴ K této otázce pak částečně přispěje i kapitola o jeho korunovací roku 1076.

Jindřichově s říšskou opozicí a papežem¹⁰⁵, jakým způsobem vlastně raně středověká společnost nahlížela na konflikt a co od něj očekávala. Téma je však příliš nové., neboť moderní věda se této otázce věnuje teprve krátkou dobu. Už proto lze řešení na následujících řádcích přijmout spíše jako pokus o řešení a o vyslovení vlastního názoru, než jako pevnou formulaci celého okruhu otázek.

2. Boje o korunu. Uhry 1055-1077.

Za vlády krále Ondřeje I. prošel uherský stát podobným procesem přeměn, které zasáhly už na počátku 11. století české země. Podařilo se mu rovněž obhájit svou pozici v zápasech s Říší a Břetislavem I. Pozice uherského státu okolo roku 1055 se proto musela jevit jako velmi dobrá a stabilní, přesto je však nutné hledat počátky nového kola vzájemných konfliktů ve střední Evropě právě zde. Při bližším pohledu totiž vyjde najevo několik skutečností naznačujících osudovost a neodvratnost konfliktu. V Uhrách se dělili o moc dva bratři Ondřej a Béla. Jejich vztah zajišťovala vzájemná dohoda o nástupnictví. Skutečnost, že se králi Ondřejovi narodil syn, musela otázkou, kdo po Ondřejovi dosedne na uherský trůn, postavit do nového světla. Širší dimenzi budoucímu konfliktu zajišťovala skutečnost, že oba bratři sledovali odlišné politické linie a měli rovněž odlišné politické i příbuzenské kontakty. Situace se proto musela zákonitě vyhrotit a vyústila nakonec v dlouhodobé období nestability zvláště výrazné v 70. letech. Na nás je, abychom toto soupeření o moc v Uhrách sledovali, a to pokud možno v širším středoevropském záběru.

Na konkrétní podobu budoucích soupeření měly vliv změny na trůnech, jež proběhly právě okolo poloviny 50. let 11. století. Proto paradoxně začneme s naším líčením v českých zemích. Když 10. ledna zemřel kníže Břetislav, ujal se vlády jeho syn Spytihněv, snad kdysi i moravský úředník.¹⁰⁶ Spolu s ním se svých držav ujali i jeho

---

¹⁰⁵ Vycházet budu z práce Moniky SUCHAN, *Königsherrschaft im Streit*.

¹⁰⁶ Z. MĚŘÍNSKÝ, *Hrad Spytihněv*, s. 31. K následujícímu líčení viz *Cosmae Chronica* II, 15 - 16, MGH SRG N. S. 2, s. 105-108; *Annales Altahenses Maiores*, MGH SS 20, s. 807.

bratři, Vratislav Olomoucka, Konrád s Otou jižních oblastí Moravy. Jaromír se snad už tehdy připravoval k výkonu kněžského povolání, k němuž byl předurčen. Toto uspořádání, určené už zesnulým knížetem však nemělo přetrvat dlouho. Brzy se vypravil na Moravu a už cestou si k sobě svolal 300 „moravských velmožů“. Ty nechal záhy zatknout, aby pokračoval dál k Olomouci¹⁰⁷, odkud o překot prchal do Uher mladý Vratislav, zanechav zde svou těhotnou choť. Následovala ho i jeho matka kněžna Jitka, zatímco mladší bratři uvízli v bratrových rukou. Český stát opět ovládal jeden muž. Jeden z bratrů dlel v exilu, mladší pak na jeho dvoře. Cílem těchto „opatření“ bylo zřejmě zajistit jednotnou vládu. Ale právě uherský exulant se mohl jevit jako nebezpečný, jak to potvrdilo i následující dění. Když totiž zřejmě v souvislosti s útrapami z vězení zemřela jinak neznámá Vratislavova choť, mladý kněžic neosaměl na dlouho. Do jeho rukou král Ondřej vložil dlaň své dcery, princezny Adléty.¹⁰⁸ Je otázkou, co tímto tahem Ondřej sledoval. Nesmíme zapomenout, že právě tehdy se měla naplnit litera staré dohody - jedna větev Arpádovců a sálská dynastie měly sňatkem Ondřejova syna Šalamouna a sestry krále Jindřicha IV. Judity, dojednaným s již zesnulým Jindřichem III.¹⁰⁹, spojit své osudy. Jenže to už byla přímá výzva královi bratrovi, údělníku Bélovi, se kterým se do Šalamounova narození počítalo jako s Ondřejovým nástupcem.¹¹⁰ Navíc v té době zřejmě Ondřej demonstroval své odhodlání

---

¹⁰⁷ Jednalo se o z Čech dosazené beneficiáře Břetislavovy, jak ukázal J. ŽEMLIČKA, „Moravané“ v časném středověku, ČČH 90, 1991, s. 20-27, zvl. s. 22. Že snad šlo nejen o Břetislavovy věrné, ale snad i o družiníky mladých kněžiců soudí M. WIHODA, *Geneze moravské šlechty*, s. 26-27; TÝŽ, *Znojemští údělníci v politickém a mocenském systému přemyslovské monarchie*, In: Znojemská rotunda, Znojmo 1997, s. 19-20.

Vzhledem k tomu, že družiny byly osobně vázány ke svým pánům a pánové ke svým družinám (srov. např. odchod družiny s Břetislavem II. do Uher - *Cosmae Chronica* II, 48, MGH SRG N. S. 2, s. 155), je obtížné uvěřit, že by Spytihněv mohl poroučet cizím družiníkům.

¹⁰⁸ Stalo se tak zřejmě velmi záhy - Adéla, zesnulá už 1062, stačila porodit Vratislavovi 4 děti, takže se soudívá, že ke sňatku došlo už 1057 (srov. např. V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 99). Adéla zřejmě byla dcerou Ondřejovou ze sňatku s jinak neznámou manželkou, nikoli s Anastázií Jaroslavnou, jak ukázal K. JASIŇSKIJ, *Česko-polské dynastické vztahy v raném středověku*, *ĎaS* 21, 1991, s. 8.

¹⁰⁹ *Chronici Compositio* 90-91, SRH 1, s. 345-347; *Annales Altahenses Maiores*, MGH SS 20, s. 809 k roku 1058; *Bertholdi Annales*, MGH SS 5, s. 271 k r. 1059.

¹¹⁰ *Chronici Compositio* 88, SRH 1, s. 342, 91, s. 352 - „*vicit amor filialis in Andrea*

svěřit budoucí vládu synovi tím, že jej nechal zvolit a korunovat králem. Nevíme sice přesně kdy, určitě se tak však stalo před rokem 1060, kdy byl Ondřej vyhnán a zabit na útěku. Spytihněv vzal svého bratra na milost rozhodně dříve, jak k nám o tom píše Kosmas, který smíření bratrů a mocenskou podporu z Uher spojuje. Zapůsobit zde mohla i zmiňovaná královská svatba v Řezně, demonstrující vzájemné propojení Ondřejovy větve Arpádovců a císařské dynastie. Proč však se opřel Ondřej zrovna o uprchlého knížecího bratra, navíc o bratra knížete, jež měl být v dobrých vztazích s Jindřichem ?

Musíme se vrátit o několik let zpět do posledních let vlády knížete Břetislava. Ten právě ve spolupráci s Říší usiloval zmocnit se sousedních oblastí Uher. Proto také rezignoval na Slezsko, jak soudí Krzemińska.¹¹¹ „Slezský problém“ alespoň na čas vyřešila quedlinburská ujednání z roku 1054, zřejmě za přímé a zřejmě klíčové spoluúčasti císaře, který měl zájem na další Břetislavově podpoře právě v Uhrách.¹¹² Můžeme se tedy dohadovat, že Ondřej i v souvislosti ze změnou v říšské politice usiloval znejistět ambiciózního¹¹³ Spytihněva, snad napojeného na polského knížete¹¹⁴.

Ani stabilizace situace na uherské západní hranici však nechránila Ondřeje před

---

regis iustitiam“.

¹¹¹ B. KRZEMIŃSKA, *Břetislav I.*, s. 370-371.

¹¹² J. LOSERTH, *Das angebliche Senioratsgesetz*, s. 30; M. WIHODA, *Mocenský zápas českého a polského státu v 11. a 12. století*, SPFFBU C 44, 1997, s. 7. Navíc nezapomínejme, že právě na nové výpravě do Uher kníže zemřel. Rozhodně se jednalo o skutečnou výpravu. Hlavní cíl určitě nepředstavovalo vyhlášení jakéhosi stařešinského zákona, jak už ukázal J. LOSERTH, *Das angebliche Senioratsgesetz*, s. 30.

¹¹³ O tom svědčí jeho úsilí o navázání dalších kontaktů s římskou kurií, jež vyvrcholilo udělením práva nosit biskupskou mitru o vybraných svátcích. CDB I, č. 57, s. 60; J. ŽEMLIČKA, *Mitra českých knížat*, SSPS 3, 1992, s. 17-22. První zřejmě toto privilegium udělil papež Mikuláš II. snad mezi 21. 2. 1059 a 15. 2. 1060, jak upřesňuje V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 103-105, pozn. 1.

¹¹⁴ I Kazimír, nebo později Boleslav museli být zainteresováni na tom, aby česká pozornost směřovala mimo Slezsko, tedy do Uher. Nemuselo se tak dít s nesouhlasem Říše - vždyť doba, kdy Jindřich s Břetislavem usilovali o Ondřejovo pokoření, byla už dávno ta tam. Navíc na polském dvoře kdysi také pobývali Béla se svými syny Gejzou a Ladislavem. Uherský analista (*Chronici Compositio* 93, SRH 1, s. 355-357) hovoří dokonce o Ondřejově pokusu zavraždit bratra s pomocí ozbrojenců, kdyby mu do budoucna nestačil jeho úděl.

jeho bratrem. Asi roku 1060¹¹⁵ došlo k vzájemným rozbrojům mezi Bélou a Ondřejem¹¹⁶. Protože to byl zřejmě Béla, kdo měl díky podpoře z Polska převahu, Ondřej se rozhodl k ústupu. Všechno prameny spolu souhlasí v tom, že byl Ondřej na útěku zabit a jeho průvodci vyslaní Jindřichem IV., biskup Eppo Žičský a markrabí Vilém Durynský, zajati.¹¹⁷ Dělí se tím, zda hovoří o bojích, vojenské výpravě - tu reprezentují maďarská „*Gesta Hungarorum*“ -, či o poselstvu, jak jej zmiňují německé letopisy. Stejně lze vypravování rozdělit, i když vezmeme jako kritérium účast českého knížete. Na nás je, abychom se pro jedno řešení rozhodli. Můžeme zde vyjít vyjít ze známého faktu, že totiž prameny jsou ve své výpovědi tendenční. Lampert, konzervativní obdivovatel časů Jindřicha III., nemusel mít zájem hovořit o porážce větší říšské výpravy, podobně i altaišské letopisy.¹¹⁸ Navíc se jim mohlo přijít vhod vymluvit se na českého knížete. Naopak uherský pramen zase musel mít zájem na tom, aby vyzdvihl úspěch vládnoucího krále, mladšího z Bělových synů, Ladislava.

Ani v identifikaci nejmenovaného českého knížete není úplně jasno, je zapotřebí rozhodnout zda prameny myslely Svyatopluka, či Vratislava. Že se jednalo spíš o Vrati-

---

¹¹⁵ Následující líčení se opírá zejména o *Annales Altahenses Maiores*, MGH SS 20, s. 810 k roku 1060; *Chronici Compositio* 93, SRH 1, s. 355-357. Zmiňují se o tom rovněž *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 78-79; *Bertholdi Annales*, MGH SS 5, s. 271. Naposledy se této otázce věnovala B. KRZEMIENSKA, *Konala se roku 1060 polská výprava na Hradec u Opavy ?*, FHB 2, 1980, s. 77-128, která předatovala polský vpád do 70. let (s. 98 a s. 104). Její závěry korigoval G. LABUDA, *Zatargi z Czechami i Pomorzanami w pierwszym okresie rządow Boleslawa Śmialego (1058-1073)*, *Zapisky Historiczne* 50, 1985, s. 33-50. Nezávisle na něm jsem formuloval své pojetí, které je takřka shodné. Tradiční pohled M. WIHODA, *Mocenské zápasy*, s. 7, pozn. 11; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* I, s. 193.

¹¹⁶ Předcházela mu Ondřejova snaha zajistit synovi trůn - uherský analista (*Chronici Compositio* 93, SRH 1, s. 355-357), hovoří dokonce o Ondřejově pokusu zastrašit bratra s pomocí ozbrojenců, kdyby mu do budoucna nestačil jeho úděl.

¹¹⁷ Průvodci byly však Bélou propuštěni, dokonce prý Gejza navrhl, aby se jeho sestra stala manželkou statečného markrabího. Důvody však byly zřejmě politické - snaha o kontakt s říšskými knížaty se mohla stát cennou příležitostí získat vliv na královském dvoře (srov. *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 79 k létům 1061-1062).

¹¹⁸ Tuto verzi říšské analistiky přijímá i V. NOVOTNÝ, *České dějiny I.* 2, s. 108-111, který hovoří i o tom, že výprava protáhla přes naše území a Svyatopluk, ač připraven, se k ní nepřipojil.

slava přijímá Krzemienska¹¹⁹, protože vychází poněkud jednostranně zejména z říšských pramenů. Chápe totiž případnou českou angažovanost jako soukromou Vratislavovu záležitost, nikoliv jako reakci na říšskou výzvu k tažení. Vychází z toho, že posláni Epponovo a Vilémovo bylo spíše diplomatické a že tomu odpovídala i početnost této výpravy. Český vévoda tedy nebyl oficiálně vyzván a proto se nemuselo ve zmínkách uherských kronik jednat o osobu vládnoucího knížete. Vzhledem k tomu, že však se jednalo o akci, v níž byla Říše zaangažována, Spytihněv bratrovi nebránil. Podobně se prý i Boleslavova angažovanost měla omezovat na pomoc na přípravě.¹²⁰ A je pravda, že ani soudobé prameny o tom nic nevědí, až na „*Chronicon Pictum Vindobonense*“, kde se píše o „*tribus agminibus*“, které si měl s sebou Béla přivést z Polska. O Vratislavově účasti by mohla svědčit i zmínka v „*Chronicon Pictum*“, kde se píše o knížeti „*qui consanguineitate eidem (Ondřejovi) attinebat*“, protože Spytihněv byl napojen spíše na říšská knížata svým manželstvím s Hiddou Wettinskou. Nutné to ale není - vždyť přes Vratislava byl vlastně i vládnoucí kníže spojen s Ondřejem. Navíc celá koncepce Krzemienske v sobě obsahuje skrytý rozpor - proč by říšským pramenům vadila česká neúčast na diplomatickém jednání, k němuž navíc nebyl vyzván? Můžeme vše svěst na tendenci říšských pramenů?

Snad do našich úvah vnese více světla zdánlivě nemluvný Kosmas. Právě on totiž zmiňuje v souvislosti s posledním obdobím Spytihněvova života válečné tažení. Autor pak na jeho počátku nechává promlouvat knížete s prosící vdovu, která odmítá s poukazem na nejistý osud čekat¹²¹. Podobně i uherský letopisec píše o smrti českého kní-

---

¹¹⁹ B. KRZEMIENSKA, *Konala se roku 1060 výprava*, s. 100. Naopak o účasti vládnoucího knížete s ohledem na jeho závazky jako vládnoucího knížete nejnověji uvažuje G. LABUDA, *Zatargi*, s. 43-44; M. BLÁHOVÁ v M. BLÁHOVÁ - J. FROLÍK - N. PROFANTOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české I.*, Praha-Litomyšl 1999, s. 415, pozn. 16.

¹²⁰ *Galli Cronica* I, 22, MPH N. S. 2, s. 48. Tento autorčin koncept souvisí s jejím názorem na výpravu k Hradci, zaznamenanou u Galla, který považují v některých otázkách za akceptovatelný.

¹²¹ *Cosmae Chronica* II, 17, MGH SRG N. S. 2, s. 109 : „*Quod si*“, ait, „*non redibis, cui me vindicandam dimittis* ?“. Jedná se o přejímku z Jana Diákona, který ji vztahuje k Trajánovi - viz edice, s. 109, pozn. 3.

žete¹²². O nikom takovém však z našich pramenů nevíme, kromě Spytihněva. Když tedy přijmeme uherskou variantu podání událostí, můžeme snad spojit i nenadálou smrt mladého knížete s boji v Uhrách, i když to Kosmas přímo nezmiňuje¹²³. Tato angažovanost zřejmě mohla souviset i se změnou kursu české politiky, když se pozornost českého knížete zřejmě opět obrátila jiným směrem, případně hledala jiné prostředky k naplnění svých cílů. Spytihněv nutně musel vzít jednání s Ondřejem vážně, vždyť právě krizové situace Vratislavova jediného spojence mohl klidně využít k jeho likvidaci. Ale to se nestalo. Spytihněv v Uhrách padl na výpravě, která měla zachránit Ondřejův trůn.

Když tedy 28. ledna roku 1061 Spytihněv zemřel a na trůn usedl druhý z bratří Vratislav se svou chotí Adlétou, nebyla mocenská pozice mladého knížete vůbec dobrá. Bratr kněžny dlel ve vyhnanství, zatímco Uhry ovládala Bélova linie, opírající se o polskou podporu. Proti této koalici se však Vratislav rozhodně nemohl postavit, zvláště když nemohl čekat podporu z Říše.¹²⁴ Zasáhla smutná náhoda. Vratislavovi totiž během roku 1062 zemřela už druhá choť a český kníže toho neváhal využít, aby novým sňatkem s Boleslavovou sestrou Svatavou stvrdil nové spojení. Pokud přijmeme i názor, že Eufémie byla dcerou Bélovou, a nikoliv Ondřejovou, můžeme se domnívat, že i sňatek mladičského Oty měl zajistit na hranicích klid.¹²⁵

---

¹²² *Chronici Compositio* 93, SRH 1, s. 357 - „*Sed et dux Bohemorum captus est et cecatus*“.

¹²³ Není nutné zde uvažovat polský vpád k Hradci u Opavy už vzhledem k tomu, že se Boleslav angažoval dostatečně přímo ve vlastních Uhrách. K tomu dále v textu.

Sluší se připomenout nápad T. WOJCIECHOWSKIHO, *Szkice historyczne jedenastego wieku*, 3. vyd., 1950, s. 162, který jej spojoval s Jaromírovým útekem.

¹²⁴ *Cosmae Chronica* II, 18, MGH SRG N. S. 2, s. 110. O existenci napětí svědčí dle mého soudu směr útěku Jaromírova. I když totiž přijmeme tezi B. KRZEMIENSKÉ, *Konala se roku 1060 výprava*, s. 101-102, že se jednalo o mladický výstřelek, sotva můžeme od Jaromíra očekávat, že prchl k bratrovým spojencům, i když vyloučeno to není. V. NOVOTNÝ, *České dějiny I.* 2, s. 118 hovoří v souvislosti s touto svatbou o ochlazení vztahů k Uhrám, což považují za více než neopodstatněné. O vzájemné výhodnosti spojení mezi Vratislavem a Boleslavem v této době uvažuje T. WOJCIECHOWSKI, *Szkice*, s. 162-163.

¹²⁵ Za dceru Bélovu byla dosud považována takřka bez výhrad (viz rodokmen v příloze V. NOVOTNÝ, *České dějiny I.* 3, Praha 1928). Nověji se však B. KRZEMIENSKA, *Olomoučtí Přemyslovci*, s. 260 pokusila prosadit názor, že byla dcerou Ondřejovou, což bylo odmítnuto s poukazem na nespolehlivost použitých pramenů R. NOVÝM, *Český král Vratislav*, In: *Královský Vyšehrad*, Praha 1992, s. 23,

Mezitím však došlo k závažným změnám v Říši. Slabá regentská vláda císařovnyvdovy nevyhovovala velmožům Říše, kteří jen obtížně snášeli protěžování určitých konkrétních osob. Jindřich IV. byl za dramatických okolností unesen a novými nekorunovanými vládci se stali kolínský arcibiskup Anno, Otto Northeimský, Adalbert Brémský, Rudolf Švábský, ale i další.¹²⁶ Tito mužové netvořili kompaktní celek, naopak vytvářeli různá mocenská příbuzensky provázaná uskupení, bojující mezi sebou v zákulisí dvora o kořist i směřování politiky.¹²⁷ V jednom však byli zřejmě zajedno, v posílení říšské prestiže na východě. Zásah v Uhrách k tomu poskytoval znamenitou příležitost.

Roku 1063 zemřel totiž král Béla a říšská „vláda“ měla v úmyslu ujmout se práv krále Šalamouna. Byla nařízena výprava, od níž Annona neodradila ani uherská poselstva, nabízející v podstatě totéž, o co tažení samo usilovalo.¹²⁸ Přestože ale Gejza a Ladislav dokonce přehli do Polska¹²⁹, klid nastolen nebyl a Šalamoun se musel svých bratranců nadále obávat. Usmíření přinesla až iniciativa uherských biskupů. Jimi zprostředkovaná jednání byla korunována úspěchem 20. ledna 1064. Opět byl obnoven stávající systém s králem, jímž se stal Šalamoun, a údělníky, jeho bratranci bratry Bélou a Ladislavem.¹³⁰ Usmíření mezi Arpádovci přineslo středovýchodní Evropě mír nejméně na čtyři roky, neboť tak nás alespoň informují prameny.

---

pozn. 51. Navíc není jasné, jak autorka přišla k tomu, že ke sňatku došlo kolem r. 1074.

¹²⁶ *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 79-81; H. K. SCHULZE, *Hegemoniales Kaisertum. Ottonen und Salier*, 2. Auf., Berlin 1998, s. 406; A. HAVERKAMP, *Medieval Germany 1056-1273*, Oxford 1988, s. 105-107; Monika SUCHAN, *Königsherrschaft im Streit*, s. 31-55 a s. 88-90.

¹²⁷ Ukazují to například Annonovy útoky proti Adalberovi, obvinění vévody Otty. Srov. *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 88, s. 100-101, s. 113-120; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* II, s. 9-20; A. HAVERKAMP, *Medieval Germany*, s. 110; Monika SUCHAN, *Königsherrschaft im Streit*, s. 31-55.

¹²⁸ *Annales Altahenses Maiores*, MGH SS 20, s. 813 k r. 1063; *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 88.

¹²⁹ *Chronici Compositio* 97, SRH 1, s. 361. O útěku se zmiňují i *Annales Altahenses Maiores*, MGH SS 6, s. 813 v souvislosti s dobytím Miesigiburchu a i když mluví o Bélovi jako o živém, o tom, kam přehali, nevědí.

¹³⁰ *Chronici Compositio* 97-98, SRH 1, s. 361-363, kde i o následujícím požáru paláce a nové vlně nedůvěry. O Šalamounově panovnické legitimitě nemá pramen pochyb, uznávají ji i vzbouření příbuzní.

Až roku 1068 po smrti biskupa Šebíře se situace zřejmě opět přiosťřila. Novým biskupem se totiž měl stát jeden z Přemyslovců Jaromír. Z Polska jej také bratři „povolali“¹³¹, aby mohl být řádně zvolen. Povolali jej však jeho mladší bratři, moravští úředníci, Vratislav měl už jiný plán. Hodlal totiž prosadit svého kandidáta, sasského kanovníka Lance, v němž předpokládal oddaného služebníka. Aby pak svou vůli prosadil, hodlal, tedy podle Kosmy, využít zvláštní situace, kterou mu nabízelo vojenské tažení¹³². Vzhledem k tomu, kde jednání probíhala, tedy u „*custodie portam, qua itur in Poloniam*“¹³³, lze důvodně předpokládat nějaký vzájemný konflikt, který si vyžadoval vojenské řešení. Byl to zřejmě Boleslavův útok na jakýsi Hradec, dávaný mnohdy do souvislosti s událostmi kolem roku 1060¹³⁴, který Vratislava vyprovokoval k odvetě. Co však bylo jeho příčinou? Vždyť všechny tři země středovýchodní Evropy byly nyní svázány příbuzenskými svazky mezi dynastiemi. Že by podpora Jaromírova, kterou snad ambiciózní Boleslav usiloval ovládnout zbytek Slezska, z něhož jistě odmítal platit

---

¹³¹ V *Cosmae Chronica* II, 22, MGH SRG N. S. 2, s. 113-114 se mluví pouze o tom, že jej přivedli z Moravy a že se za něj přimlouvali. Hlavní slovo pak však měli velmoži Kojata a Všebor. Tuto skutečnost lze s ohledem na to, že Kojata musel být Vratislavovi blízký - propůjčil mu po Mstišovi Litoměřice (*Cosmae Chronica* II, 19, MGH SRG N. S. 2, s. 111) -, zajímat.

Je jedním z významných přínosů B. KRZEMIÉNSKE, *Boj knížete Břetislava*, s. 43 a s. 87, že ukázala na význam této vrstvy v raně středověkých českých zemích. K problému srov. ještě J. ŽEMLIČKA, *Vyšehrad 1130*, s. 47-68. Pro Polsko např. T. GRUDZIŃSKI, *Boleslaw Śmiały-Szczodry i biskup Stanislaw*, Warszawa 1982, s. 67. K rozrodu Hrabšiců, jichž byl zřejmě členem J. ŽEMLIČKA, *K počátkům a rozrodu Hrabšiců*, FHB 13, 1990, s. 8-9.

Předákům se však jejich podpora nevyplatila a museli prchnout ze země (*Cosmae Chronica* II, 24, MGH SRG N. S. 2, s. 117).

¹³² *Cosmae Chronica* II, 23, MGH SRG N. S. 2, s. 115. Výprava musela připadnout na neobvyklý jarní termín. K volbě srov. D. TŘEŠTÍK, *Kosmova kronika*, s. 138-140.

¹³³ *Cosmae Chronica* II, 23, MGH SRG N. S. 2, s. 115. Ke směru stezek srovnej I. VÁVRA, *Polská cesta*, HG 8, 1972, s. 3-30.

¹³⁴ Jednalo se spíše o Hradec u Opavy, i když jej nověji M. VACH, *K minulosti Holasicka*, ČSIM B 10, 1961, s. 38-40 a L. PEŘICH, *K otázce hranice mezi Moravou a Slezskem v XI. a XII. století*, ČSIM B 12, 1963, s. 70 ztotožňují s dnešním Hradcem Králové. Jeho poloha v nitru Čech by to sice nevyklučovala, jak tvrdil J. BAKALA, *Holasické pomezí*, s. 106-107, už proto, že zřejmě ležel poblíž „hranice“ skutečného soudobého osídlení (srov. J. SLÁMA, *Příspěvek k vnitřní kolonizaci raně středověkých Čech*, AR 19, 1967, s. 443; J. ŽEMLIČKA, *Dotváření hradské sítě*, s. 41) a měl nepochybný strategický význam. Problémem spíše je, jak v diskusi namítl Wihoda, proč se o věci nezmiňuje Kosmas.

tribut ? Jisté však je, že Jaromír byl nakonec dosazen na svůj biskupský stolec za pomoci svých bratří a zejména „primates“. Jejich převaha Vratislava „přesvědčila“. Ještě v létě téhož roku odebral se elekt do Říše, kde 30. června přijal investituru od krále a 6. července svěcení od arcibiskupa mohučského Siegfrieda (1060-1084)¹³⁵.

O dalších sporech mezi Boleslavem a českým knížetem nás zpravuje Lampert až k roku 1071.¹³⁶ Do této doby je také možno klást i počátky sporů v českých zemích mezi biskupy Jaromírem a Janem a knížaty Vratislavem, Konrádem a Otou.¹³⁷ Je otázkou, nakolik byly tyto dvě záležitosti navzájem propojeny. Prameny o ničem takovém nemluví. Kosmas nás dokonce ani nezpravuje o nějakých půtkách s Poláky, ví pouze o „rodinném“ sporu, Lampert nás zas informuje právě jen o těchto potyčkách na hranicích. Za úvahu však rovněž stojí ta skutečnost, že Lampert se vůbec nezmiňuje o Vratislavově tažení k roku 1068, o kterém ví Kosmas. To rovněž muselo mít svůj důvod, který však zřejmě pramenil z rozdílných zájmů obou kronikářů. Nejednalo se jistě jen o pouhý Vratislavův manévr, byla zde zřejmě spíš snaha využít nastalé situace.¹³⁸ I když však přijmeme možnost, že vzájemné spory měly nějakou návaznost, nejednalo se jistě o přímé napojení. Události z roku 1068 a 1071 mohly mít společnou příčinu, dělit je však musela nějaká dohoda. Přímý důkaz pro toto tvrzení sice neexistuje, napovídá tomu však Boleslavovo jednání roku 1069. Abychom však tuto otázku objasnili, musíme se vydat na východ.

Roku 1068 konala ruská knížata, „triumvirové“, tažení proto Polovcům, byla však poražena. Když se vrátila zpět do Kyjeva, žádali po nich Kyjevští zbraně, aby se mohli

---

¹³⁵ *Cosmae Chronica* II, 25, MGH SRG N. S. 2, s. 118; V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 132, pozn. 2; Bretholz v edici s. 118.

¹³⁶ *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 131-132 - „*Inter duces Polenorum et Beheimorum infestissima dissensio erat.*“ Celá zpráva by se dala chápat spíše jako resumé dosavadního dění (viz V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 138-139; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* II, s. 222-223; T. WOJCIECHOWSKI, *Szkice*, s. 144-146).

¹³⁷ K tomu blíže na s. 66-72 této práce, kde uvádím i prameny a literaturu.

¹³⁸ *Cosmae Chronica* II, 22, MGH SRG N. S. 2, s. 114 - „*Sed quoniam nunc interim iam pars maior populi et procerum milicie processit in castra, nusquam melius, ut reor, hac tractabitur de causa, quam istius terre ad custodie claustra*“; Bretholz sleduje rovněž spojitost mezi Lampertem a Kosmou.

Polovcům postavit znovu.¹³⁹ Izjaslav však odmítl, byl vyhnán a na jeho místo dosazen uvězněný Všeslav. Sesazený Izjaslav se uchýlil do Polska ke svému synovci Boleslavovi, jehož požádal o pomoc. Té se mu také dostalo. Hned v následujícím roce vytáhl Boleslav na Rus a opět dosadil svého strýce na velkoknížecí stolec.¹⁴⁰ Když si tedy Boleslav mohl dovolit vytáhnout na Rus, musel mít zajištěný tyl. Nemohl v něm mít nepřítel, případně nepřítel musel neutralizovat někdo jiný.

Vzájemné polsko-české soupeření muselo tedy propuknout v následujících letech, snad už roku 1070, nebo snad dokonce o rok později, jak to vyplývá z Lampertových slov. K roku 1071 totiž hersfeldský analista hovoří o tom, že se král Jindřich rozhodl řešit vzájemné polsko-české nesváry obesláním do Míšně.¹⁴¹ Jeho pokus však byl neúspěšný, neboť Boleslav se jich neúčastnil, ignoroval je a místo zachování míru opět Čechy napadl. To nemohl Jindřich strpět, jeho prestiž by tím značně utrpěla. Situace však byla tehdy v Říši velmi napjatá. Když totiž na přelomu 60. a 70. let převzal mladý Jindřich skutečnou vládu, usiloval se osvobodit od diktátu jednotlivých mocenských skupin, a to i za cenu toho, že odmítne dosavadní tradiční způsob řešení konfliktů, jako už to učinil jeho otec¹⁴². Otto tedy nebyl pouze zbaven svého vévodství, ale i navíc ho jeden z králových ministeriálů nařkl z vlastizrady. Vévoda uprchl ode dvora a odmítl se podrobit ordálu soubojem. Místo toho se svou družinou pustošil královské statky. Oplátkou zase král se svými věrnými plenil Ottova zboží v Sasku a Durynsku. Takové

---

¹³⁹ *Povest vremennyh let*, edd. D. S. LICHÁČEV - B. A. ROMANOV, s. 114-115; K interpretaci viz L. V. ČEREPNIN, *Obšestvenno-političeskie otnošenija v drevnei Rusi i Russkaja Pravda*, In: *Drevneruskoe gosudarstvo a ego meždunarodnoe značenie*, Moskva 1965, s. 175-179.

¹⁴⁰ *Povest vremennyh let*, edd. D. S. LICHÁČEV - B. A. ROMANOV, s. 115-116 ; P. P. TOPOČKO, *Drevnaja Rus. Očerki socialno-političeskoj istorii*, Moskva 1987, s. 87-90.

¹⁴¹ *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 131-132 - „*Inter ducem Polenorum et ducem Beheimorum infestissima dissensio erat. Propter quod eos rex in civitatem Misene autumnali tempore evocatos durius corripuit et, ut deinceps suis singuli terminis contenti essent me se vicissim temarariis incursionibus lacesserunt, sub obtentu regiae maiestatis precepit*“. Dalo by se využít interpretačního schématu Moniky SUCHAN, *Königsherrschaft im Streit* - konflikt mezi stranami řeší zprostředkovatel s patriční autoritou. Jeho výsledkem má být kompromis.

¹⁴² K následujícímu Monika SUCHAN, *Königsherrschaft im Streit*, s. 31-90.

soupeření v sasských zemích, navíc spojené s královým úsilím o vybudování soustavy hradů - správních center, osazených „cizinci“-Šváby, nutně muselo vyvolat u Sasů svou odezvu. Konečnou odpovědí na královu výzvu k tažení se stalo povstání, které pak zaměstnávalo krále více než deset let¹⁴³.

Mezitím v Uhrách vzájemnou důvěru zkalilo svévolné jednání Gejzy s byzantským císařem.¹⁴⁴ Právě odlišné postoje Šalamouna a Gejzy k vyřešení vzájemného konfliktu totiž obnovily vzájemné rozpory a vyvrcholily zápasem o moc.¹⁴⁵ Zúčastněné strany se snažily získat podporu svých příbuzných v okolních zemích. Gejza sám zůstal v Uhrách, ale Lamperta poslal do Polska a Ladislava do Čech, respektive spíše na Moravu ke knížeti Otovi. Z Moravy se mu ji skutečně dostalo - vždyť převrat se nekonal s posvěcením papeže¹⁴⁶, kterému by účast spojenců provinilého biskupa Jaromíra mohla být

---

¹⁴³ Je otázkou, nakolik zde působily vzájemné kontakty mezi Sasy a Poláky (k tomu viz *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 163 a s. 213-214; S. EPPERLEIN - B. WIDERA, *Die Beziehungen der Kiever Rus und Polens zu Papst und Kaiser während des Investiturstreites*, In: *JbGdUdSSR* 8, 1964, s. 276-282; T. GRUDZIŃSKI, *Boleslaw*, s. 32-34).

O přetrvávajícím polsko-uherském propojení by mohla svědčit zmínka v uherských pramenech o jakémisi českém vpádu k Trenčínu (*Chronici Compositio* 101, SRH 1, s. 365). Pro přesnější datování nám může pomoci snad jen pozdější brzy následující zpráva o bojích na východě s Byzancí, kterou maďarští historici G. MORAVCSIK, *Byzantium and the Magyars*, Budapest 1970, s. 64-65 a J. BAK, *Salomon I.*, LdM 7, München-Zürich 1995, sl. 1315-1316 řadí k roku 1071 a zhruba stejně bychom tedy mohli zadatovat i český útok, který by navíc i dobře zapadal do našich představ o pozdějším dění ve střední Evropě.

¹⁴⁴ *Chronici Compositio* 110-122, SRH 1, s. 376-393. Obvykle se tato událost datuje do roku 1074 vzhledem k tomu, že už ze 17. března máme papežský list Gejzovi (*Registra Gregorii VII.*, I, č. 58, MGH EE Sel. 2.1, s. 85-86), v něm mu papež děkuje za projevy oddanosti, což by mohlo napovídat, že už měl situaci v rukou. Spíš však můžeme vycházet z *Registra Gregorii VII.*, II, č. 13, MGH EE Sel. 2.1, s. 144-146 z 18. 10. 1074, kde papež vyjadřuje nespokojenost Šalamounovi s tím, že se stal královým leníkem. Viz následující text.

Význam má i ten fakt, že Gejza byl ženat se Synadéné, dcerou císaře Nikefora II. Botaneity (viz G. GYÖRFFY, *Géza I.*, LdM 4, München-Stuttgart 1989, sl. 1434) a od byzantského císaře Michala VII. Duky získal později rovněž korunu (viz G. MORAVCSIK, *Byzantium*, s. 66-69).

Ve stejné době opět došlo k rozvíření situace na Rusi, kde bratři opět vyhnali nejstaršího Izjaslava. K tomu blíže s. 43-44 této práce.

¹⁴⁵ Spor a pozdější soupeření líčí velmi podrobně *Chronici Compositio* 110-122, SRH 1, s. 376-393. Je otázkou, nakolik můžeme všem těmto detailům důvěřovat.

¹⁴⁶ Asi zde nemůžeme počítat s listem papeže moravským úředníkům, kde je varuje

proti myslí, a Ota byl navíc švagrem Bělových synů. Jinak tomu bylo s pomocí z Polska. Ta nepřišla, jak nám ukazuje popis bitevní sestavy, protože polského knížete nyní asi zaměstnávala situace na Rusi.

Boje neměly zcela jednoznačný průběh a mezi Šalamounem a jeho bratřenci došlo k několika bitvám¹⁴⁷. Podle uherských pramenů to byla až česká podpora, která umožnila Gejzovi a Ladislavovi zvítězit a podle stejných pramenů se vojska z přemyslovských zemí ocitla na obou stranách. Právě zmínka o jakémsi Svatoplukovi byla jedním ze základních argumentů, jichž Novotný použil, aby zmínku odmítl, respektive ji přiřadil k roku 1108.¹⁴⁸ I když kontaminace v tomto prameni rozhodně nejsou vyloučeny, už sám fakt, že se datují do konce 11. století a že se v tomto údaji shodují obě redakce, nás opravňuje hledat jiné řešení¹⁴⁹. Nebylo tedy zdaleka rozhodnuto. Situace v Uhrách k sobě přitahovala pozornost kurie¹⁵⁰ a Šalamounova švagra krále Jindřicha, kterému se už počátkem roku podařilo uzavřít se Sasy mír v Gerstungen.¹⁵¹ Knížata krále ale podpořit odmítla a králova „soukromá“ výprava skončila neúspěchem. Nově musela zaujmout i knížete Boleslava, jemuž se podařilo mezitím uzavřít mír se ruskými knížaty. Boje v Uhrách totiž zatím nepřinášely konečné rozhodnutí. Nesmíme totiž zapomínat na zprávu u Lamperta a Bruna. Ti hovoří v souvislosti s potlačením povstání

---

před útoky na statky olomouckého biskupství (viz *Registra Gregorii VII.*, I, č. 59, MGH EE Sel. 2.1, s. 86-87). O papežově rezervovaném postoji mohou podat informaci jeho listy Šalamounovi, Juditě a Gejzovi.

¹⁴⁷ O tom mluví nejen *Compositio* 117, SRH 1, s. 383-385 a 121-122, s. 388-391, ale i *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 250-252.

¹⁴⁸ V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 178, pozn. 1; J. STEINHÜBEL, *Vel'komoravské územie v severovýchodnom Zadunajsku*, Bratislava 1995, s. 75, pozn. 464.

¹⁴⁹ Východiskem by snad mohl být záznam v podlažickém nekrologiu se záznamy už z 11. století, kde se vyskytuje jakýsi Svatopluk (+ 5. června), jinak neznámý (viz *Necrologium Podlažicense*, ed. B. DUDÍK, In: B. DUDÍK, *Forschungen in Schweden für Mährens Geschichte*, Brünn 1852, s. 414; J. ŽEMLIČKA, *Dvacet „pánů“ české země*, ČMM 117, 1998, s. 302-303 jej zařazuje sice až do 12. století, dále nic nedokazuje).

Dalším řešením je přijmout věcný obsah a odmítnout vůbec v prameni uvedené jméno.

¹⁵⁰ Zatím však papež jen Šalamounovi vyjadřoval nespokojenost s jeho poddáním se králi (*Registra Gregorii VII.*, II, č. 13, MGH EE Sel. 2.1, s. 144-146).

¹⁵¹ Viz s. 49 této práce.

o postavení rukojmích sasskými knížaty, která byla v souvislosti s formováním opozice v roce 1076 průběžně propouštěna. Mezi nimi byl i biskup Burchard Halbertadtský, jehož Jindřich považoval asi za nejnebezpečnějšího, neboť jej svěřil do „pěče“ své sestry, vracející se za manželem do Uher, nebo přesněji do uherského příhraničí.¹⁵² Pokud si tedy královna Sofie-Judita vskutku mohla během roku 1076 dovolit vrátit se za manželem, musí nám být zřejmé, že se Šalamounova situace nemohla být zdaleka tak katastrofální¹⁵³. Snad někdy na přelomu let 1076 a 1077 se dokonce začalo mezi Šalamounem a Gejzou schylovat v dohodě. Jednání však ztroskotalo, když Gejza 25. dubna zemřel.¹⁵⁴ Ve prospěch jeho mladšího bratra nyní pohotově zasáhl král Boleslav¹⁵⁵ a papež už zřejmě nestačil na nastalou situaci reagovat dost pohotově, a tak, protože už bylo rozhodnuto, se alespoň pokusil získat nového krále na svou stranu.¹⁵⁶ Po dalších 18 let, tedy až do Ladislavovy smrti, jeho postavení už nikdo vážněji neohrozil, jak to ostatně ukazuje ta skutečnost, že byl s to poskytnout exil svému vyhnanému spojenci Boleslavovi Smělému.¹⁵⁷

V následujících letech se zájem krále Ladislava obrátil ještě výrazněji k řešení vnitřních věcí uherského království a k jižní hranici, kde kynula větší naděje rozšířit ar-pádovskou moc. V podstatě tak navázal na politiku svých předchůdců, kteří pouze

---

¹⁵² *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 265-266 píše, že : „*maritus regno expulsus*“ a „*Cumque post multum iam tempus ad maritum in finibus Ungarie commorantem redire paparet.*“; *Brunonis De bello Saxonico Liber* 83, MGH SRG 15, s. 61-62; *Chronici Compositio* 125, SRH 1, s. 395-397 zase vědí o jeho spolupráci s rakouským markrabím.

¹⁵³ Naší domněnku navíc podporuje i další papežův list Gejzovi ze 17. dubna 1075 (*Registra Gregorii VII.*, II, č. 70, MGH EE Sel. 2.1, s. 229-230), v němž vyslovil přání „*inter te et consanguineum tuum Salomonem regem pacem facere*“, aby „*justitia utrimque servata sufficiat unicuique quod suum est.*“ Sotva by toužil papež nastolit mír, nebojovalo-li by se a sotva by mohl Šalamoun klást významnější odpor, kdyby neměl žádnou mocenskou základnu..

¹⁵⁴ *Chronici Compositio* 130, SRH 1, s. 402-403.

¹⁵⁵ *Galli Cronica* I, 28, MPH N. S. 2, s. 53-54. Polský zásah snad umožnilo předchozí uklidnění na česko-polských hranicích. Ke vzájemné konfrontaci viz s. 46 této práce.

¹⁵⁶ *Registra Gregorii VII.*, IV, č. 25, MGH EE Sel. 2.1, s. 339-340; T. GRUDZIŃSKI, *Polityka*, s. 33-46.

¹⁵⁷ Další Šalamounovy pokusy byly naprosto marné (*Chronici Compositio* 133-134, SRH 1, s. 407-408; *Bernoldi Chronicon*, MGH SS 5, s. 439).

využívali severních a západních sousedů k vlastní podpoře v domácím mocenském boji. To, že se nezměnil ani po mocenské stabilizaci akcent uherské politiky, umožnilo králi Jindřichovi i jeho přemyslovskému spojenci obrátit svou pozornost plně k dění v Říši, a to zejména po pádu Boleslava II. Skutečnost, že na uherský stolec dosedl gregorián, tak nakonec neměla na vývoj situace v Říši nakonec žádný dopad, a to přesto, že král Ladislav byl ženatý s dcerou Rudolfa Švábského Adélou z Rheienfeldu.¹⁵⁸ Uherský vklad do středoevropské politiky byl tedy výrazně pasivní. Uhry jsou však zároveň zajímavým a prvním příkladem stability nově se formujících systémů, již neotřásly ani silné politické otřesy, které s sebou přineslo soupeření dvou větví arpádovského rodu. Fenomén, jež středovýchodní Evropa poznala po pádu „barbarských říší“ Boleslava Chrabrého, či Štěpána I., totiž mohutná povstání, hrozící smést rodící se státní moc, se už neměl objevit. I když tedy ani druhá polovina 11. století nepřinesla mír pro střední Evropu, nezvrátila vzájemný poměr mezi jednotlivými mocenskými elementy, ale také obhájila existenci formujícího se státu. Zatímco se však radikálně změnila základy moci, mocenské „mezistátní“ vazby přetrvávaly v té podobě, jak se utvářela od přelomu 10. a 11. století.¹⁵⁹

3. Vzestup a pád Boleslava II. Smělého (1073-1077).

Zcela odlišnou politickou linii sledovali Piastovci. Boleslav II. Smělý totiž představoval v 60. až 70. letech významný a výrazně aktivní mocenský činitel ve střední i východní Evropě. To mu umožnila nejen vnitřní stabilizace polského státu, ale i dobré vztahy s mladším bratrem, jež neusiloval o uchvácení polského trůnu. Nakolik polský stát přispíval k utváření mocenské situace dosti zřetelně naznačila už předchozí kapitola, nám však nyní půjde o to, abychom tuto naši předběžnou představu upřesnili. Musíme se ale vrátit ve výkladu k roku 1073, kdy došlo k novým mocenským pohybům

---

¹⁵⁸ *Die Arpaden*, LdM 9, München-Stuttgart 1998; G. GYÖRFFY, *Ladislav I.*, LdM 5, München-Stuttgart 1991, sl. 1610.

¹⁵⁹ Tehdy se utvořily silné vazby mezi Přemyslovci a Říši a zároveň s tím posílily i kontakty polsko-uherské, podepřené navíc dynastickými vazbami.

na Rusi¹⁶⁰, neboť polské napojení na pozvolna slábnoucí Kyjevskou Rus mělo již svou dlouhou historii¹⁶¹. V roce 1073 se totiž situace v Kyjevě opět destabilizovala a po několika letech zde došlo k novému narušení mocenské rovnováhy uvnitř tzv. triumvirátu, které vyústilo na jaře vyhnáním velkoknížete Izjaslava.¹⁶² Opakovala se historie z roku 1068, ale ne docela. Izjaslav sice stejně jako před několika lety hledal podporu u Boleslava II. a zřejmě se mu jí dostalo, ale tentokrát nebyl úspěch Poláků dostatečně drtivý. Boje se vlekly bez výsledku.¹⁶³ Zároveň hrozila Boleslavovi říšská výprava, která měla ztrestat nerespektování královy vůle a ignorování jeho předvolání do Míšně z předchozího roku.¹⁶⁴

Nebezpečí říšské výpravy ještě téhož roku zažehnal sasské povstání, takže zřejmě Boleslav i v roce 1074 pokračoval v pokusech dosadit svého chráněnce zpět na kyjevský stolec.¹⁶⁵ V průběhu roku se však zřejmě začínala na obou stranách dostávat únava. Navíc zřejmě i v Uhrách si situace vyžadovala Boleslavův zásah a naděje na úspěch byla mnohem větší. Větší zájem na smírné dohodě však měl Svjatoslav Jaroslavič, který s největší pravděpodobností jednání inicioval.¹⁶⁶ Až jejich úspěch s

---

¹⁶⁰ Ze stejného důvodu jsem spojil pojednání o Boleslavově a Vratislavově korunovaci.

¹⁶¹ Srov. např. V. D. KOROLJUK, *Zapadnyje Slavjane i Kijevskaja Rus v X - XI vv.*, Moskva 1964, s. 169-331; S. KETRZYŃSKI, *Polska X - XI wieku*, Warszawa 1961, s. 443-446; G. LABUDA v red. M. BISKUP, *Historia dyplomacji polskiej I. Polowa X wieku - 1572*, Warszawa 1980, s. 105.

¹⁶² *Povest vremennyh let*, edd. D. S. LICHAČEV - B. A. ROMANOV, s. 121-122; TOPOČKO, *Drevnaja Rus*, s. 90-92.

¹⁶³ Vyhnán byl už 22. 3. 1073 (*Povest vremennyh let*, edd. D. S. LICHAČEV - B. A. ROMANOV, s. 121-122), zatímco u císařského dvora se objevuje počátkem roku 1075. To nám nepřímou dosvědčuje i zpráva v *Povesti*, s. 131, informující nás o příchodu německého poselstva, zpráva ve *Vladimíra Monomacha, knížete ruského naučení*, In: transl. K. J. ERBEN, *Nestorův letopis ruský*, 3. vyd. Praha 1954, s. 208 a popis dění v Uhrách.

¹⁶⁴ K tomu viz s. 40-41.

¹⁶⁵ Nemáme o tom sice přesvědčivé doklady, nepřímé indicie tomu však nasvědčují - indikuje to Boleslavova neúčast na bojích v Uhrách (k tomu viz s. 40-42 této práce; *Registra Gregorii VII.*, II, č. 73, MGH EE Sel. 2.1, s. 233-235 z 20. 4. 1075 Boleslavovi II.; *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 202).

¹⁶⁶ *Vladimíra Monomacha, knížete ruského naučení*, transl. K. J. ERBEN, s. 208 : „po Veliké noci z Přáslavi zase do Vladiměře na soutěsce učinit s Lechy pokoje“; A. V. FLOROVSKIJ, *Čechy i vostočnyje Slavjane I*, Praga 1935, s. 52 datuje do roku 1073; T.

sebou přinesl i Izjaslavovo nové vyhnanství, jenž spadá někdy na přelom let 1074/1075, kdy se zdržoval u královského dvora v Mohuči.¹⁶⁷ Vzhledem k tomu, že Boleslav byl zřejmě jedinou osobou, která byla s to Izjaslava podpořit skutečným vojenským zásahem, další pokusy, které uprchlý kníže podnikal, když se pokoušel získat podporu krále Jindřicha, či později papeže Řehoře¹⁶⁸, byly předem odsouzeny k nezdaru, či přesněji nemohly mít význam. Boleslav však na dohodu rezignovat nehodlal, neboť mu zřejmě v dané situaci plně vyhovovalo, že není nijak vázán na mnoha bojištích a že může soustředit svou pozornost na boj s hlavním soupeřem, knížetem Vratislavem a jeho bratry.¹⁶⁹

K vzájemným bojům nedošlo hned následujícího roku 1075, i když i k tomuto datu někteří datují společný rusko-polský podnik.¹⁷⁰ Těžko lze také spojovat „*inimici*“, proti nimž přál úspěch papež Řehoř, s osobou Jindřicha IV.¹⁷¹, když v té době zároveň vyjadřoval Jindřichovi svou podporu v jeho boji se Sasy, a schylovalo se mezi nimi ke vzájemné dohodě. Když uvážíme, že nám zbývají už pouze český kníže, který se však klidně se značným vojskem účastnil potlačení sasské vzpoury¹⁷² a o jehož dobrých vztazích ke kurii ještě k tomuto datu rovněž nelze pochybovat, a uherští pretendenti, mezi nimiž chtěl papež nastolit mír, musíme se tázat, co v tomto roce mohlo bojovného polského knížete natolik zaměstnávat. Zbývají tedy pouze Pomořani.¹⁷³

GRUDZIŃSKI, *Polityka*, s. 75 k roku 1074.

¹⁶⁷ *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 202; *Povest vremennych let*, edd. D. S. LICAČEV - B. A. ROMANOV, s. 131; *Sigiberti Chronica*, MGH SS 5, s. 362; T. GRUDZIŃSKI, *Polityka*, s. 76-79.

¹⁶⁸ *Registra Gregorii VII.*, II, č. 73, MGH EE Sel. 2. 1, s. 233-235 a č. 74, s. 236-237; S. EPPERLEIN – B. WIDERA, *Beziehungen*, s. 282-287; T. GRUDZIŃSKI, *Polityka*, s. 80-99.

¹⁶⁹ Snad chtěl mít i volné ruce k podpoře Gejzy a Ladislava. Srov. s. 40-41 této práce.

¹⁷⁰ A. NAZARENKO, *Svjatoslav Jaroslavič*, LdM 8, Stuttgart-München 1997, sl. 348-349.

¹⁷¹ Tak T. WOJCIECHOWSKI, *Szkice*, s. 179-180.

¹⁷² Srov. s. 56-57 této práce.

¹⁷³ My bychom mohli navíc sáhnout i po zprávě Galla Anonyma (*Galli Cronica* I, 25, MPH N. S. 2, s. 50; G. LABUDA, *Zatargi*, s. 46-47 posunuje za rok 1068), která hovoří o polském vítězství nad nimi. Tu však kronikář řadí až za popis českého vpádu, během něhož si měli čeští bojovníci tropit žerty z polského královského titulu. Jenže je zde problém, který vystihl již Wojciechowski : Boleslav se stal králem až na konci roku

Vzájemná „polsko-česká“ nevraživost vyústila do dalších bojů až o rok později. Výprava vedená Boleslavem a ruskými knížaty Vladimírem Vsevolodovičem¹⁷⁴ a Olegem Svjatoslavičem směřovala proti přemyslovským držávám do oblasti jakéhosi „Českého lesa“.¹⁷⁵ Na nás nyní je sladit tuto jistě důvěryhodnou zprávu ruských pramenů se vypravováním neméně důvěryhodného Lamperta z Hersfeldu. Tento letopisec nás totiž informuje o tom, jak v létě roku 1076 vytáhl král Jindřich do Čech, kde se spojil s Vratislavem, a pak se vpadl do Saska. Tím vzbudil pobouření sasských velmožů, jmenovitě Otty Northeimského, takže mu tito odřekli poslušnost a výsledkem bylo včasné vypravení silného jízdního oddílu, před nímž Vratislava zachránila jen rozvodněná Mulda.¹⁷⁶ Abychom celou věc objasnili, nemusíme se však pokoušet otřásat ustálenou chronologií, ani jinak zpochybňovat důvěryhodnost našich zpravodajů. Stačí nám, když se budeme jejich slov držet. Když totiž Lampert zmiňuje české vojsko, oproti zprávám o početných šicích, které zmiňoval v souvislosti s bitvou u Homburku, nyní hovoří o oddílech nejen nepočetných, ale i nevalně vyzbrojených.¹⁷⁷ Právě slabost

---

1076, což jej přimělo tuto výpravu datovat k roku 1078. My nyní máme dvě možnosti, buď budeme souhlasit s Gallem stanovenou chronologií, či s jeho anekdotou.

¹⁷⁴ Jedná se o pozdějšího velkoknížete Vladimíra Monomacha.

¹⁷⁵ *Povest vremennych let*, edd. D. S. LICHÁČEV - B. A. ROMANOV, s. 131; *Vladimíra Monomacha, knížete ruského naučení*, transl. K. J. ERBEN, s. 208; K. J. ERBEN, *Příspěvky k dějepisu českému, sebraná ze starých letopisů ruských, od nejstarších dob až po vymření Přemyslovců*, ČNM 44, 1870, s. 74; A. FLOROVSKIJ, *Čechy I*, s. 53-54; A. NAZARENKO, *Svjatoslav Jaroslavič*, LdM 8, München-Stuttgart 1997, sl. 348-349 datuje k roku 1075; P. P. TOPOČKO, *Drevnaja Rus*, s. 92.

Jednalo se pravděpodobně o moravsko-slezské pomezí, kde víme už z předchozích let o vzájemných srážkách.

¹⁷⁶ *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 269-273, vlastní české tažení s. 272-273. Pochybnosti o líčení konkrétního průběhu tažení vyslovil s ohledem na shody popisu událostí o rok starších Holder-Egger v edici na s. 273, pozn. 2.

Toto líčení se tradičně přiřazuje k červenci až srpnu roku 1076. Post quem představuje MGH DH IV, 1, č. 285, s. 369, vystavená 27. července 1076 v Řezně (G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher II*, s. 715-719; V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 197-198; obecně k Jindřichově situaci Ch. SCHNEIDER, *Prophetisches Sacerdotium*, s. 189-201; s. 57-59 této práce).

¹⁷⁷ Zprávu *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 273 : „*Nam preter exercitum Boemicum qui nec ipse vel armis vel numero vel virtute tanto negocio se parem prestiterat, paucissimos secum habebat, quoniam supervacaneum arbitratus fuerat Teutonicis militibus tam longique expeditionis laborem indicere, cum speraret ...*“ nemá cenu zpochybňovat, jak to mlčky učinil V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 198, pozn.

vyslaného českého vojska by mohla být klíčem. Vratislav, nebo spíš obecněji přemyslovské državy, ohrožované nyní polsko-ruských vojskem, nemohly postrádat než pár mužů ke spíše „diverznímu“ podniku.

Zatímco se tedy bojovalo v Sasku, i na moravsko-polských hranicích, jednalo se v Uhrách mezi arpádovskými bratranci snad za účasti papeže o míru. Po Gejzově smrti však Boleslav zasáhl a dosadil na trůn svého příbuzného Ladislava.¹⁷⁸ Muselo jít o krátký výpad, protože ještě v létě téhož roku nastoupil Boleslav nové tažení, tentokrát na Rus. I zde totiž zasáhla smrt. Na konci roku 27. prosince 1076 zemřel kníže Svjatoslav¹⁷⁹, s nímž Boleslav kdysi uzavřel dohodu, a na velkoknížecí stolec v Kyjevě dosedl jeho bratr Vsevolod. Boleslav se rozhodl opět intervenovat ve prospěch již před několika lety vyhnaného Izjaslava a my se nyní můžeme jen dohadovat proč.¹⁸⁰ Nemůžeme v této souvislosti uvažovat v tom smyslu, že by snad to byl projev vzájemné nedůvěry - vždyť nejen syn zesnulého, ale i stávajícího velkoknížete pomáhal Boleslavovi v boji. O nějaké další intervenci papeže nám zase chybí informace.¹⁸¹ Snad Boleslav předpokládal, že v takovém muži, jakým byl Izjaslav, bude mít mnohem jistější „nástroj“. Vzhledem k tomu, že se v „*Povesti*“ píše o usmíření na Volini už k 15. červenci¹⁸², vypadá to, že stačila pouhá demonstrace síly z polské strany, či snad jen vědomí toho, že je tu podpora vyhnaného knížete, k tomu, aby se Vsevolod vzdal trůnu.

Mír však netrval dlouho. Zatímco se Vsevolod s Izjaslavem dohodli, vystoupil proti nim dědic zesnulého bratra Svjatoslava Oleg. Bratři nyní drželi spolu, ukazuje na to

---

1.

¹⁷⁸ O tom viz s. 43-44 této práce.

¹⁷⁹ *Povest*, edd. D. S. LICHÁČEV - B. A. ROMANOV, s. 131-2; A. POPPE, *Izjaslav Jaroslavič*, LdM 5, München-Stuttgart 1991, sl. 843-844.

¹⁸⁰ T. GRUDZIŃSKI, *Polityka*, s. 97-99 sice hovoří o nedobrych vzájemných vztazích, neuvádí však důkazy pro své tvrzení.

¹⁸¹ I když to samozřejmě není možné vyloučit. T. WOJCIECHOWSKI, *Szkice*, s. 232-234. Vzhledem k pravděpodobné účasti legátů na korunovaci se mohlo jednat i o nepsané poselství.

¹⁸² *Povest vremennyh let*, edd. D. S. LICHÁČEV - B. A. ROMANOV, s. 132. Literatura hovoří i o lednu 1078, avšak bez udání důvodu (viz K. BRÜGGEMANN, *Vsevolod Jaroslavič*, LdM 8, München-Stuttgart 1997, sl. 1876-1877; V. B. PERCHAVKO, *Svjazi drevnej Rusi so slavjanskimi stranami*, Moskva 1987, s. 17).

ostatně i bitva u Něžatiny nivy z 3. října 1078, v níž na jedné straně tehdy stálo vojsko knížete Izjaslava a Vsevoloda, proti kterému se obořil Oleg Svjatoslavič. Bitva skončila smrtí Izjaslava a Olega a na trůn opět po roce dosedl Vsevolod.¹⁸³ Není vyloučeno, že se na straně svého chráněnce vystoupil opět Boleslav Smělý, vždyť situace hrozila obrátit vniveč jeho úsilí, a navíc jeho protivníci byli nyní zaměstnáni boji v Říši.¹⁸⁴

Mezitím se musela začít vnitřní Boleslavova mocenská pozice zhoršovat. Zřejmě s vědomím nespokojenosti polských primates vystoupil proti svému bratrovi kníže Vladislav Heřman¹⁸⁵. Smrt Stanislava Krakovského v dubnu 1079 představovala katalyzátor vzpoury, která obrátila veškeré Boleslavovo úsilí vniveč. Na stolec dosedl méně ambiciózní mladší bratr Vladislav Heřman a Boleslav se musel spokojit s rolí vyhnance v Uhrách.¹⁸⁶ Ambiciózní politika Boleslavova tedy ztroskotala a rozbila se pod jedním náporom a její krach tak na delší dobu přispěl k tomu, aby na hranicích přemyslovských držav zavládl klid. Odstranění nebezpečného protivníka pak v konečném důsledku umožnilo Vratislavovi napřít síly k ovládnutí sasských marek a nepřímo přispělo k porážce říšské opozice a Řehoře VII.¹⁸⁷ Podobně jako v Uhrách však přetrvaly veškeré mocenské struktury, jediné, co se změnilo, byli lidé.

---

¹⁸³ *Pověst vremennych let*, edd. D. S. LICHÁČEV - B. A. ROMANOV, s. 132-135; P. P. TOPOČKO, *Drevnaja Rus*, s. 92.

¹⁸⁴ T. WOJCIECHOWSKI, *Szkice*, s. 231-232 na základě zprávy *Galli Cronica* I, 24, MPH N. S. 2, s. 49-50 usuzoval kvůli bitvě u Melrichstadtu na rok 1077.

¹⁸⁵ *Galli Cronica* I, 27-28, MPH N. S. 2, s. 52-54; T. GRUDZIŃSKI, *Boleslaw*, s. 181-193 se sice domnívá, že Boleslavův pád byl výsledkem spiknutí velmožů, na kterém neměl mladší bratr nejmenší podíl. To však příliš neodpovídá našim představám o roli této společenské vrstvy. Tato skupina sice samozřejmě projevovala své názory někdy i velmi výrazně, vždy se však musela zaštitovat příslušníkem dynastie, nebo mnohem přesněji, vyjadřovala svůj názor tím, že se rozhodovala mezi jednotlivými jejími příslušníky. Názor T. Wojciechowskiho (*Szkice*, s. 221-232) se mi tedy jeví mnohem pravděpodobnější, ovšem bez toho, aniž bychom přijímali všechny jeho konstrukce.

¹⁸⁶ *Galli Cronica* I, 27-28, MPH N. S. 2, s. 52-54. Je možné, že právě rozpad polsko-uherské koalice přimel Ladislava I. k tomu, aby opět přijal do země krále Šalamouna (*Chronici Compositio* 133, SRH 1, s. 307-408). Vladislavovu pozici musel umocnit sňatek s Vratislavovou dcerou Juditou (*Galli Cronica* I, 30, MPH N. S. 2, s. 56).

¹⁸⁷ Uherský zájem se obrátil k jihozápadní hranici (B. HÓMAN, *Geschichte des ungarischen Mittelalters I. Von den ältesten Zeiten bis zum Ende des XII. Jahrhunderts*, Berlin 1940, s. 347).

4. Hledání mocenské rovnováhy.

Vratislav II. a jeho bratři (1068-1092).

Jakým se směrem se však ubírala česká, či spíše přemyslovská politika v 60.-80. letech 11. století? Leccos už bylo naznačeno v předchozím výkladu, který se však odmlčuje na přelomu 70. a 80. let a akcentuje jiné problémy. Proto bude vhodné obrátit naši pozornost i tímto směrem už jen proto, že se zde mělo o vládu dělit několik členů dynastie stejně jako v Uhrách. Řešení zvolili Spytihněv a Vratislav zcela odlišné. Zatímco nejstarší Spytihněv se s nastalou situací vypořádal po svém a zbavil mladší bratry podílu na moci, rozhodl se Vratislav po předčasné smrti svého bratra jinak, když své bratry znovu dosadil do čela moravských údělů¹⁸⁸. I tak zde bylo proto zapotřebí hledat vzájemný modus vivendi, který nebyl a ani nemohl být Vratislavem nastolen, ale měl se pozvolna utvářet ve vzájemných rozbrojích v letech 1068-1075, aby vyústil v přijatelný kompromis, který umožnil mocenskou expanzi v 70. a 80. let.

Vratislav nastoupil na knížecí stolec za velmi obtížné zahraničně politické situace, ze které se mu podařilo vyklouznout za pomoci náhody¹⁸⁹. Tento krok však trvalejší příčiny vzájemných nesvárů neodstranil¹⁹⁰, takže vypukly o pár let později nanovo. Někdy v té době se počínal král Jindřich domáhat i skutečného podílu na vládě v Říši a právě polsko-české rozepře mu dávali ideální příležitost k uplatnění nárokové říšské svrchovanosti nad přemyslovskými i piastovskými državami¹⁹¹. Pokus ztroskotál, když Boleslav vpadl opět roku 1072 do českých zemí a nařízená trestná říšská výprava ztroskotala s vypuknutím sasského povstání.

Mezitím pokračovala vzájemná konfrontace mezi Přemyslovci. Jablkem sváru se

---

¹⁸⁸ Srovnej s. 36-37 této práce.

¹⁸⁹ Blíže k následujícímu s. 37 této práce.

¹⁹⁰ Jednalo se zřejmě o sporný slezský tribut, jak alespoň soudí M. WIHODA, *Mocenské zápasy*, s. 7; R. NOVÝ, *Český král Vratislav*, s. 16.

¹⁹¹ *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 131-132 a s. 149-150; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* II, s. 86.

stalo olomoucké biskupství, o jehož zrušení Jaromír ve spojení se svými bratry od počátku svého episkopátu usiloval.¹⁹² Jeho pokusy přesvědčit seniora, aby biskupství zrušil¹⁹³, však nepřinášely úspěch. Vzájemné přesvědčování vyústilo někdy v průběhu roku 1072 poněkud překvapivým způsobem. Snad povzbuzen vřením na polsko-české hranici, Jaromír cestou na dvorec Sekyřkostel přepadl v Olomouci biskupa Jana¹⁹⁴. Tím zavedl Vratislavovi příležitost k tomu, aby si vyžádal zásah papeže a „elegantně“ se tak bratra zbavil. Zároveň zřejmě zabral i statky Sekyřkostel, Podivín a Slivnice, které svěřil do správy biskupa Jana¹⁹⁵. První poselstvo olomouckého kanovníka Hagena k papeži dopadlo velmi neslavně - skončilo už v Řezně v rukou Kombolda, jakéhosi Jaromírova člověka¹⁹⁶. Druhá legace, vedená Petrem Podivenovým, byla svěřena do ochrany bohatému bavorskému velmoži Rapotovi¹⁹⁷, který ji bezpečně doprovodil do

---

¹⁹² Tento názor zastává nejnověji hlavně Dušan Třeštík (srov. např. D. TŘEŠTÍK, *Sv. Vojtěch a formování střední Evropy*, In: red. J. ŽEMLIČKA - D. TŘEŠTÍK, *Sv. Vojtěch, Čechové a Evropa*, Praha 1998, s. 84-85 a s. 87). S problémem se pokouším vyrovnat na základě některých nových argumentů v jedné z kapitol této práce.

Datum 1063 zná pouze *Granum Catalogi*, AÖG 78, 1892, s. 67. I když je však tento pramen dosti pozdní a většinou se proto nebere moc do úvahy, datum se obecně přijímá.

¹⁹³ Lze souhlasit se zprávou *Cosmae Chronica* II, 27, MGH SRG N. S. 2, s. 120-121. Není třeba se domnívat, že by se snad pokoušel využít nějakého zvláštního statutu Sekyřkostela, Podivína či Slivnice, které si Šebíř vymínil (*Cosmae Chronica* II, 21, MGH SRG N. S. 2, s. 113) a jejich domnělých vazeb na biskupství v 10., či dokonce v 9. století (přehled literatury : M. WIHODA, *Causa*, s. 290 v pozn., který sám zastává názor o starším původu těchto majetků). Kdyby toho chtěl využít, učinil by tak už dávno před kurií, protože ještě roku 1072 tyto statky držel (*Cosmae Chronica* II, 27, MGH SRG N. S. 2, s. 121).

Na významu hospodářském však je nutno trvat (viz J. BOBEK, *Mincovníctví olomouckých biskupů ve středověku*, Brno 1986, s. 40-51 s doklady ražby biskupa Jana; P. RADOMĚŘSKÝ, *Tajemná mincovna Zekir (zvaná též Sekyř) na jižní Moravě. Poklad z Běhařova u Klatov*, AR 44, 1992, s. 244-246), přestože se o pouhý spor o majetek jednalo až v letech 1074-1075, ne jak soudí R. NOVÝ, *Český král Vratislav*, s. 23, pozn. 52 od začátku.

¹⁹⁴ *Cosmae Chronica* II, 27, MGH SRG N. S. 2, s. 121; *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 147-148; naposledy M. WIHODA, *Causa Podivín*, s. 281. Je vůbec pozoruhodné, jak se zde střetla mentalita biskupa-velmože a biskupa-mnicha. Srov. k tomu i F. PRINZ, *Klerus und Krieg im frühen Mittelalter*, Stuttgart 1971.

¹⁹⁵ Jinak by nebylo oč se svářit. Tak i B. BRETHOLZ, *Dějiny Moravy I. 2 (do rok 1197)*, Brno 1896, s. 193-194, který však chybně uvažuje o odejmutí těchto statků před rokem 1072.

¹⁹⁶ *Cosmae Chronica* II, 28, MGH SRG N. S. 2, s. 123.

¹⁹⁷ M. PIENDL, *Böhmen und die Grafen von Bogen*, Bohemia 3, 1963, s. 137-149; M.

Říma. Alexander II., za něhož pokračovaly pokusy o prosazení nových myšlenek o uspořádání církve i světa, samozřejmě neváhal využít skvělé příležitosti k prosazení jedné z myšlenek kuriálního programu o bezprostřední vazbě biskupů k papeži bez nutného zprostředkování metropolitů, i o schopnosti legátů zastupovat papeže. Bylo rozhodnuto vypravit legáty, kteří do Čech doputovali snad už v květnu 1073¹⁹⁸. Pokusy uspořádat nějaké církevní shromáždění, kde by byl Jaromír odsouzen, však ztroskotaly. Domácí duchovenstvo, jehož pobouření zřejmě dobře dokumentují Kosmova slova, pokusy prosadit nové myšlenky tvrdě odmítlo, nerespektovalo legáty a postavilo se za biskupa¹⁹⁹. Papežští vyslanci museli přes Vratislavovu podporu uprchnout ze země. Nepomohl zřejmě ani list nového papeže Řehoře VII. (1073-1085), jímž potvrdil pověření

BLÁHOVÁ, *Možnosti a formy cestování ve středověkých Čechách a jejich obraz v soudobé historiografii*, In: red. L. BOBKOVÁ – L. NEUDERTOVÁ, *Cesty a cestování v životě společnosti* (= AU Purkynianae, Ph. et hist., Studia historica II), 1995, s. 50-51; P. HILSCH, *Familiensinn und Politik bei den Přemysliden. Jaromir-Gebhard, Bischof von Prag und Kanzler des Kaisers*, In: hg. H. MORDEK, *Papsttum, Kirche und Recht im Mittelalter. Festschrift für H. Fuhrmann zum 65. Geburtstag*, Tübingen 1991, s. 218, pozn. 4.

¹⁹⁸ To ukazuje list arcibiskupa Siegfrieda - CDB I, č. 63, s. 66. V něm se dokonce hovoří o tom, že Jaromír byl suspendován bez jakéhokoli procesu - „*ut eundem fratrem et coepiscopum nostrum, nec inter fratres suos canonice prius auditum, nec canonice ad se vocatum, nec inoboedientie culpa denotatum, ... suspenderit, ...*“

¹⁹⁹ *Cosmae Chronica* II, 30, MGH SRG N. S. 2, s. 125-126; *Registra Gregorii VII.*, I, č. 17, MGH EE sel. 2.1, s. 27-28. Zcela shodně se zachovali říšští preláti, jimž nebyla idea reformy církve zcela cizí (sesazení Liemara Brémského za neposlušnost vůči legátům *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 185; *Registra Gregorii VII.*, II, č. 28, MGH EE sel. 2.1, s. 160-161 z 12. 12. 1074; dalšímu srov. Ch. SCHNEIDER, *Prophetisches Sacerdotium*, s. 101).

Naopak plný úspěch měla splitská synoda, pořádaná za předsednictví arcibiskupa Girarda, papežského legáta (viz *Codex diplomaticus Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae I.* (743-1100), edd. M. KOSTRENIČIĆ - J. STIPŠIĆ - M. ŠAMŠALOVIĆ, Zagreb 1967, č. 107, s. 136-137).

Nařízení stvrdil i listem ze 17. 12. 1073 (viz *Registra Gregorii VII.*, I, č. 38, MGH EE sel. 2.1, s. 60-61 : „*Causas vero et negotia, que, in partibus illis ad audientiam discussionemque legatorum nostrorum perlata, peccatis impediuntibus congrua determinatione diffiniri non poterant, sicut officii nostri cura nemine nos rogante compellit, ad eum, quem iustitia postulaverit, finem adiuvante domino perducere procurabimus. Porro que inde ipsi (legati - viz *Cosmae Chronica* II, 30, MGH SRG N. S. 2, s. 125-126) statuerunt, interim, donec ad nos negotia perferantur, immota manere volumus atque apostolica auctoritate precipimus“).*

Papež v tomto listě rovněž obnovil právo nosit mitru.

legátů, včetně opatření, jež učinili, nebo učiní.

Koncem roku 1073, nebo začátkem následujícího se do celého sporu zapojil i metropolita českých biskupů Siegfried Mohučský. Snad po upozornění svého sufragána Jaromíra podal protest ke kurii s odvoláním na své metropolitní soudní pravomoci²⁰⁰. S ohledem na kuriální program však podobné upozornění mohlo papeže jen popudit, takže už koncem února přišly do Čech nové listy, které ukazovaly, že se papežovo stanovisko v zásadě nezměnilo. V listě Jaromírovi mu papež udělil výjimku, aby mohl putovat do Říma před kuriální soud a zároveň před něj vyzval i biskupa Jana a zástupce knížete²⁰¹, kterého žádal o totéž ve druhém dopise²⁰².

Po dvou měsících následovala nová série dopisů, jež všechny nesou datum 18. března 1074. První směřoval k moravským úředníkům a vyzýval je k tomu, aby nadále neškodili biskupským statkům²⁰³. Druhý dopis papež adresoval arcibiskupu Siegfriedovi. Pokus obhajovat metropolitní práva v něm tvrdě odmítl i s poukazem na ne-

---

²⁰⁰ CDB I, č. 63, s. 64-67. Friedrich ve shodě se soudobým bádáním datuje na září roku 1073. Vychází při tom z výsledků studií E. DÜNZELMANNNA, *Die chronologische Noten des Registrum Gregorii VII.*, *Forschungen zur deutschen Geschichte* 15, 1875, s. 523-524 a K. BEYERA, *Ueber die Datierung einiger Briefe im Registrum Gregorii VII. und im Codex Udalrici*, *Forschungen zur deutschen Geschichte* 21, 1881, s. 413.

Bohužel výsledky těchto studií jsou v rozporu s posledními platnými závěry o charakteru Register, které je chápou jako originální, vzniklé v papežské kanceláři, a to zároveň, alespoň v případě první a druhé knihy (E. CASPAR, *Studien*, s. 197 a s. 203-204). Domněnky o chybném datování jednotlivých listů proto nelze přijmout a my se proto musíme spokojit s listem z 18. 3. 1074, který je přímou reakcí na Siegfriedův dopis.

Když tedy uvážíme, že papež na něj reagoval až 18. 3. následujícího roku a navíc až v druhé sérii dopisů, týkajících se tohoto sporu, musíme se k přijímané dataci stavět poněkud skepticky a vrátit se spíš k původnímu názoru Jaffé, který jej zadatoval na únor 1074.

Námitka, operující s tím, že na gratulaci bylo už v té době poněkud pozdě, pokulhává, protože o žádnou gratulaci nešlo. Chápu spíš úvodní formule v kontrastu s pozdějšími výroků o Alexandrovi II.

²⁰¹ *Registra Gregorii VII.*, I, č. 44, MGH EE sel. 2.1, s. 67-68. Předcházet musel neznámý list Jaromírův.

²⁰² *Registra Gregorii VII.*, I, č. 45, MGH EE sel. 2.1, s. 68-69.

²⁰³ *Registra Gregorii VII.*, I, č. 59, MGH EE sel. 2.1, s. 86-87. List zřejmě nesouvisí se současným děním v Uhrách, zmiňovaným v *Chronici Compositio*, 121-122, SRH I, s. 388-393; *Registra Gregorii VII.*, I, č. 58, MGH EE sel. 2.1, s. 85-86 z 17. 3. 1074 a II, č. 70, MGH EE Sel. 2.1, s. 229-230 ze 17. 4. 1075.

schopnost postavit se za biskupa Jana²⁰⁴. O své odpovědi mohučskému arcibiskupovi informoval papež i Vratislava, kterému navíc slíbil privilegia i relikvie pro budovaný kostel²⁰⁵.

Zcela jiné problémy musel v té době řešit král Jindřich, který se octnul ve sporu s papežem, když Řehoř VII. exkomunikoval jeho rádce²⁰⁶. Od říšských knížat rovněž těžko mohl očekávat nějakou pomoc, takže nakonec musel ustoupit nátlaku Rudolfa z Rheienfeldu a jeho „okruhu“, a přistoupit na jednání s papežem. Ta mu přinesla dohodu, a dohodou skončilo nakonec i sasské povstání, a to mírem v Gerstungen v únoru 1074²⁰⁷. Podmínky byly i přes intervence papeže velmi těžké - král přišel o celou soustavu pevností, jež nechal budovat v Durynsku. Pokus o získání nových mocenských opor tak na čas ztroskotal²⁰⁸. Královské pozice rovněž oslabily nové boje v Uhrách, které si vyžadovaly Jindřichův zásah. V této situaci, jež ohrožovala nejen Jindřichovu, ale i Vratislavovu pozici, bylo zřejmé, že oba mužové představují pro sebe více než vhodné spojení²⁰⁹.

Někdy v době, kdy papež diktoval své dopisy, z Čech vyráželo poselstvo. Avšak pouze jedno. Vypravil jej pražský biskup, který se postavil do jeho čela. Další dějství se tedy mělo odehrát daleko na jihu, v Římě. Ačkoli tedy byli k celému jednání přímo

---

²⁰⁴ *Registra Gregorii VII.*, I, č. 60, MGH EE sel. 2.1, s. 87-89.

²⁰⁵ *Registra Gregorii VII.*, I, č. 61, MGH EE sel. 2.1, s. 89-90. Tradičně spojováno s Vyšehradem.

²⁰⁶ Nešlo jen čistě o církevní reformu, ale o uplatnění svrchovanosti nad severoitalskými oblastmi. V daném případě šlo o podporu patarie, prosazovanou zejména arcijáhmem Hildebrandem (= Řehoř VII.). Vzájemné vztahy papeže a krále shrnula stručně Monika SUCHAN, *Königsherrschaft im Streit*, s. 101-112 : „*Prinzipielle Fragen des Verhältnisses beider Gewalten waren also latent, bildeten in der akuten Auseinandersetzung jedoch nicht das dominierende Moment.*“

K vzájemným česko-polským sporům viz s. 38-40 této práce.

²⁰⁷ H.-K. SCHULZE, *Hegemoniales Kaisertum*, s. 418.

²⁰⁸ *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 140-141; Ch. SCHNEIDER, *Prophetisches Sacerdotium*, s. 68-75; A. HAVERKAMP, *Medieval Germany*, s. 109-110; H. K. SCHULZE, *Hegemoniales Kaisertum*, s. 418-419.

²⁰⁹ Už H. SPANGENBERG, *Die Königskrönung Wratislavs von Böhmen und die angebliche Mainzer Synode des Jahres 1086*, MIÖG 20, 1900, s. 382-383; nověji J. ŽEMLIČKA, *Čechy v době knížecí*, s. 106. Tuto politiku umožnilo Vratislavovi až usmíření s bratry, které přineslo jistou mocenskou rovnováhu, spíše než vědomí odpovědnosti, ať už za stát, nebo rod.

vyzváni zástupci knížete a zejména olomoucký biskup Jan, dorazil nakonec do Říma pouze žalovaný Jaromír. Na nás je nyní pátrat po příčinách toho, proč byla dána Jaromírovi taková příležitost. Zúčastněným stranám muselo být jasné, že budou-li takto postupovat, Gebhard před kuriálním soudem zvítězí. A když navíc neslyšíme nic ani o nějaké omluvě, která by byla jistě při vysokém věku biskupa Jana uznána, musí se tedy do našich úvah nutně vkrádat otázka, zda pře ve své vyhrocené podobě nebyla vzdána úmyslně. Právě za této situace totiž Jaromírovi hrozil konec jeho církevní kariéry a zachránit ho mohl asi jenom takovýto krok. Podpořili ho zřejmě opět druzí dva bratři Konrád a Ota, jimž nebyl jeho osud lhostejný²¹⁰. Přesto, že mír musel být dosti křehký, využil Jaromír v Římě svou převahu²¹¹ a ucházel se před papežem o hrad a probošství sv. Václava²¹².

Tím ovšem Jaromír řešení celého sporu pouze odsunul. Nové třenice mezi bratry papeže nutily opět zasáhnout²¹³. 22. září vyšlo od kurie opět několik dopisů. První, adresovaný původci staronových sporů Jaromírovi, jej opět předvolával spolu s biskupem Janem před papežskou stolicí, navíc s varováním, aby podle znění papežského rozsudku až do dalšího rozhodnutí vyklidil statky olomouckého biskupství²¹⁴. Podobně, i když ve smířlivějším tónu, informoval papež i biskupa Jana²¹⁵. Další dopis poslal Řehoř VII. Vratislavovi²¹⁶ a dal v něm knížeti na vědomí, že ví o tom, co se děje, děkoval mu za stříbro a hlavně vyjádřil naději, že se Vratislavovi podaří zajistit navrácení a ochranu biskupských statků. Nyní už nebylo zapotřebí nových výzev z Říma, nových napomenutí a bojů. K postní synodě roku 1075 se tentokrát ubírali oba preláti.

---

²¹⁰ O tom, že se bratři zapojili velmi výrazně svědčí právě *Registra Gregorii VII.*, I, č. 59, MGH EE sel. 2.1, s. 86-87 a ukazuje to snad i *Cosmae Chronica* III, 9, MGH SRG N. S. 2, s. 169, i když zde může jít o převedení z olomouckého na pražské biskupství.

²¹¹ *Registra Gregorii VII.*, I, č. 78, MGH EE sel. 2.1, s. 111-112 : „*Terram vero, unde inter episcopis lis est, Moravensem episcopum interim tenere duravimus*“.

²¹² V. NOVOTNÝ, *České dějiny I.* 2, s. 165, pozn. 1, stejně jako P. HILSCH, *Familiensinn*, s. 220 usuzuje na Pražský hrad.

²¹³ *Registra Gregorii VII.*, II, č. 6, MGH EE sel. 2.1, s. 133-135 se alespoň zmiňují o „*novas querulas super fratre tuo Wratizlao duce*“.

²¹⁴ *Registra Gregorii VII.*, II, č. 6, MGH EE sel. 2.1, s. 133-135.

²¹⁵ *Registra Gregorii VII.*, II, č. 8, MGH EE sel. 2.1, s. 137-138.

²¹⁶ *Registra Gregorii VII.*, II, č. 7, MGH EE sel. 2.1, s. 135-136.

Pře z minulého roku vyvolaná těžkým proviněním biskupa Jaromíra už byla promlčena a nyní šlo jen o to, vypořádat se majetkově²¹⁷. Řešení bylo šalamounské - statky byly až do dalšího rozhodnutí, které mělo následovat za deset let, rozděleny na půl. Velký spor byl na dlouho zastíněn zápasem mnohem většího rozsahu a zdá se, že v českých zemích opět zavládl klid a s tím ustaly na dlouho i kontakty s kurií²¹⁸. Alespoň výzva k míru, obsažená v pastýřském listě tak nalezla v přemyslovských zemích odezvu²¹⁹.

Vzájemné sblížení přinesl až rok 1075. Už předtím Jindřich získal podporu knížat, kteří museli být nutně pobouřeni vyplněním kostelů s ostatky králových blízkých. Jasně to demonstroval sněm ve Štrasburku²²⁰. Navíc na Jindřichově straně stál i papež,

---

²¹⁷ *Registra Gregorii VII.*, II, č. 53, MGH EE sel. 2.1, s. 197-198 z 2. 3. 1075 : „qualiter lis et discordia, ..., de quibusdam decimis et curtibus diu pertractata est“. Myslím, že vůbec nebylo třeba zvláštního úskoku, jak se domnívá V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 169.

²¹⁸ List Vratislavovi v *Registra Gregorii VII.*, II, č. 71, MGH EE sel. 2.1, s. 231-232 se zřejmě úspěšnou žádostí o zaopatření Friedricha-Svatobora „quod sibi sit acceptabile“ (V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 171-172 sice soudí, že nedostal nic, přesněji však je, že mi o tom nic nevíme. S ohledem na to, že o 4 roky později vedl spolu s Felixem poselství k papeži (V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 211-214), jeví se pravděpodobnější, že přeci jen Řehoř u Vratislava se svou žádostí nalezl sluchu) a pastýřský list v *Registra Gregorii VII.*, II, č. 77, MGH EE sel. 2.1, s. 232. Za zmínku stojí i CDB I, č. 74, s. 77-78, obsahující oznámení vyhlášení legátů mohučským arcibiskupem Siegfriedem asi z let 1074-1075.

Je zde na místě připomenout i sérii dopisů panovníkům ve střední a východní Evropě - Boleslavovi II. (*Registra Gregorii VII.*, II, č. 73, MGH EE sel. 2.1, s. 233-235), Izjaslavovi (*Registra Gregorii VII.*, II, č. 74, MGH EE sel. 2.1, s. 236-237) a Gejzovi (*Registra Gregorii VII.*, II, č. 70, MGH EE sel. 2.1, s. 229-230).

²¹⁹ Ukazuje na to ostatně ta skutečnost, že Jaromír zřejmě v Čechách zůstal a dál spravoval své biskupství. Existují sice dohady o tom, že se snad Jaromír uchýlil ke svému „ochránci“ arcibiskupu Siegfriedovi do Mohuče, ale ty nemají ani nejmenší oporu v pramenech a odporují logice dění, viděné z širší perspektivy. Důkazem pro naše odmítnutí této domněnky je záznam, vzešlý z jednání synody, původně spíš sněmu, ve Wormsu, jež se odehrálo už 24. ledna 1076 a během kterého byl poprvé sesazen Řehoř VII. V této době měl být pražský biskup údajně v Říši. Avšak vzhledem k tomu, že Siegfried svého sufragána, který měl pod jeho ochranou pobývat v Říši v dosti obtížném postavení, neangažoval, je nasnadě, že Jaromír v té době sídlil normálně v Praze a do dění se příliš nezapojoval. Spor utichl a biskup neměl důvod zaplétat se do nových nesnází (jinak V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 204; M. WIHODA, *Causa Podivín*, s. 285-286). V této souvislosti si synody povšiml už B. DUDÍK, *Dějiny Moravy II. Od roku 906 až do roku 1125*, 2. vyd., Praha 1875, s. 275-276, který ovšem dospěl ke zcela opačnému závěru.

²²⁰ *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 201-202.

jehož se král znovu pokusil získat na svou stranu novými sliby²²¹. Za této situace se Jindřich obrátil i na českého knížete, který se štrasburských jednání neúčastnil, a nabídl mu za příslib pomoci Míšeň²²². Vskutku, oddíl, který s sebou Vratislav přivedl, představoval podle slov Lamperta z Hersfeldu nejmohutnější uskupení, jež také utrpělo na Unstrutě značné ztráty²²³. Stejně byl Vratislav králi nápomocen i na podzim téhož roku, když posílil Jindřichovu družinu při vpádu do Míšeň. Úspěch této výpravy srazil Ekkeharda na kolena a přivedl biskupa Benna do zajetí²²⁴.

Zatímco se však úspěšně rozvíjela králova spolupráce s Přemyslovci, neopatrná politika vůči papeži, vrcholící ve 24. ledna Wormsu pokusem o jeho sesazení²²⁵, nutně musela vyprovokovat říšská knížata, seskupená okolo Rudolfa Švábského. V Říši se pozvolna začínala formovat jednotná opozice²²⁶, propojená navíc s Piastovci²²⁷ a Arpádovci²²⁸. Kolem přemyslovských držav, i kolem pozic krále Jindřicha se začínal stahovat kruh a bylo zřejmé, že vyvíjející se situace musí Vratislava i Jindřicha spojit.²²⁹ Pokus o nový vpád do Saska opět s českou pomocí²³⁰, ale hlavně králova

---

²²¹ Ch. SCHNEIDER, *Prophetisches Sacerdotium*, s. 127-129.

²²² *Brunonis Liber* 36, MGH SRG 15, s. 23-24 ; R. NOVÝ, *Český král Vratislav*, s. 19; proti V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 187, pozn. 1.

²²³ *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 216-220; *Bertholdi Annales*, MGH SS 5, s. 278-279; *Brunonis Liber* 46, MGH SRG 15, s. 30-31; *Ekkehardi Chronicon*, MGH SS 6, s. 201; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* II, s. 499-506; V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 181-183.

²²⁴ *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 230-232; jinak *Brunonis Liber* 54, MGH SRG 15, s. 36; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* II, s. 522-525; V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 186-187.

²²⁵ *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 253; *Bertholdi Annales*, MGH SS 5, s. 282-283; H. K. SCHULZE, *Hegemoniales Kaisertum*, s. 431-432; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* II, s. 613-628.

²²⁶ *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 253-254; jinak *Brunonis Liber* 84-85, MGH SRG 15, s. 61-63; *Bertholdi Annales*, MGH SS 5, s. 282-283; Monika SUCHAN, *Königsherrschaft im Streit*, s. 90-93, zvl. s. 92.

²²⁷ Svědčí o tom nabídka pomoci už roku 1075 před Unstrutou. Viz k tomu s. této práce.

²²⁸ Sňatek Bělovy dcery Sofie s Oldřichem Korutanským (*Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 79) a Ladislava I. s Adélou z Rheienfeldu.

²²⁹ Nebyla to jen nutnost existence vzájemného propojení mezi Uhry, Polskem a opozicí, roli zde musela hrát i ta skutečnost, že kníže Vratislav mohl něco získat pouze od krále Jindřicha.

exkomunikace na postní synodě uvedly do pohybu celou lavinu událostí²³¹. Po předběžné schůzce v Ulmu se knížata sešla v Triburu a za podpory papežských legátů Altmanna Pasovského a Siegfrieda Akvilejského se jim podařilo v nedalekém Oppenheimu přesvědčit i mnohé Jindřichovy biskupy a získat je tak na svoji stranu²³². Král byl ztracen a musel přistoupit na tvrdé podmínky knížat. Přesto však nakonec vše dopadlo jinak, než zamýšlela opozice, i papež. Zatímco všichni očekávali, že se král bude kát na říšském sněmu, jemuž bude předsedat Řehoř VII., Jindřich zamířil přímo do Itálie, kde dosáhl po delších diplomatických jednáních absolutce a splnil tak podmínky knížat²³³. Zatímco však Jindřich upevňoval své pozice v Itálie a podařilo se mu získat podporu i od bývalého papežského legáta Sigeharda, sešla se 13. března ve Forchheimu knížata, aby provedla proti liteře dohody, i proti úmyslům papeže²³⁴ volbu nového krále. Spor se již příliš vyhrotil a Říše byla nyní rozdělena na dva bloky.

Papež však se zvolením Rudolfa Švábského nesouhlasil a naopak vystupoval v pozici zprostředkovatele, která jeho pozici musela jen posilovat²³⁵. Zcela jinak však

---

²³⁰ Značný vliv musel mít i list papeže z 25. června 1076, který v něm vyzýval věrné sv. Petra, aby přivedli krále k pokání (viz *Registra Gregorii VII.*, IV, č. 1, MGH EE Sel. 2. 1, s. 289-292).

²³¹ *Registra Gregorii VII.*, III, č. 10a, MGH EE Sel. 2.1, s. 270-271; Monika SUCHAN, *Königsherrschaft im Streit*, s. 109-110.

²³² *Bertholdi Annales*, MGH SS 5, s. 286-287; *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 276-282; *Brunonis Liber* 88, MGH SRG 15, s. 65-66; J. GOLL, *Fürstentag von Tribur und Oppenheim*, s. 389-399; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* II, s. 729-735; A. HAVERKAMP, *Medieval Germany*, s. 113; H. K. SCHULZE, *Hegemoniales Kaisertum*, s. 431-434; Monika SUCHAN, *Königsherrschaft im Streit*, s. 112-121.

²³³ *Bertholdi Annales*, MGH SS 5, s. 288-289; *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 288-293; *Brunonis Liber* 90, MGH SRG 15, s. 66-67; H. ZIMMERMANN, *Das Cannosagang von 1077. Wirkung und Wirklichkeit*, Mainz-Wiesbaden 1975 znám pouze z literatury.

²³⁴ *Registra Gregorii VII.*, IV, č. 3, MGH EE Sel. 2. 1, s. 297-300 z 27. 9. 1076; *Bertholdi Annales*, MGH SS 5, s. 291-292; jinak *Brunonis Liber* 91, MGH SRG 15, s. 67-68; *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 301-303; I. S. ROBINSON, *Gregory VII, the Princes and the Pactum 1077-1080*, EHR 94, 1979, s. 754-760; A. HAVERKAMP, *Medieval Germany*, s. 115-116; H. K. SCHULZE, *Hegemoniales Kaisertum*, s. 435-436.

²³⁵ To nepochopil ve své kritice kanovník *Brunonis Liber* 104, MGH SRG 15, s. 74; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 233-234. Nové interpretace Monika SUCHAN, *Königsherrschaft im Streit*, s. 70-71 a s. 121-131, která ukazuje, že papež

uvažovala říšská knížata, usilující o společné nastolení krále „rovnováhy“ a sesazení krále „moci“. Král Jindřich se mohl opírat o spojence v Bavorsku a Švábsku, jasnou převahu měl v Porýní, či ve Francích. Na jeho straně se aktivně účastnila bojů i přemyslovská knížata. Král Rudolf měl významné pozice ve Švábsku, absolutní převahu v Sasku a kontakty s Arpádovci, i Boleslavem II., kteří jej však přímo nikdy vojensky nepodpořili a omezovali se na poskytování azylu²³⁶.

Na sněm v Norimberku v červnu roku 1077, kde došlo k završení snah Jindřicha IV. o získání akvilejského patriarchy Sigeharda (1068-1078?)²³⁷, spěchali z českých Přemyslovců nejen kníže Vratislav, ale i biskup Jaromír²³⁸. V té době však Jindřich potřeboval nejen pomoc Přemyslovců, ale i nové kancléře, protože Adalbero krále zradil²³⁹, a věrný italský kancléř Řehoř z Vercelli se stal obětí smrtelné nehody²⁴⁰. V podstatě tak Jindřich přišel o celé vedoucí obsazení kanceláře, zůstali jen notáři, i když ti tvořili její hlavní výkonnou sílu, zvláště jednalo-li se o takové osobnosti jako byli Adalbero A, či Adalbero C (= Gottschalk von Aachen²⁴¹). Právě na sněmu v Norimberku máme první doklady o biskupu Jaromírovi²⁴² jako královském kancléři pro

---

mohl být díky svému postavení jediným akceptovatelným zprostředkovatelem.

Tomu, že papež nebyl před rokem 1080 spornou stranou, nasvědčuje skutečnost, že i když se Vratislav angažoval na straně krále, nepovažoval za zvláštní, obrátit se se svou prosbou na papeže.

²³⁶ Výjimkou snad byla rusko-polská výprava z roku 1076 a Ladislavův slib pomoci roku 1087. Právě pasivita Uher a Polska umožnila už v polovině května Vratislavovi podpořit Jindřicha při vpádu do Švábska (*Bertholdi Annales*, MGH SS 5, s. 294-295; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* II, s. 36; V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 202-203).

²³⁷ Spojenectví bylo zpečetěno velkým darem královým, kterým převáděl na patriarchát dvě istrijské hrabství a krajinskou marku. MGH DH IV, II, č. 295, s. 387-389 a č. 296, s. 389-390 (k nim srov. A. GAWLIK, *Annalekten*, s. 379, pozn. 33).

²³⁸ O jejich přítomnosti nám svědčí i jejich uvedení v petiční formulí řečených listin. V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 204-205, se domnívá, že přijeli každý zvlášť a že byli v té době v nepřátelství. Že se asi jedná o omyl, ukáží později.

²³⁹ To ukazuje i rekogniční formule jediné zachované listiny protikrále Rudolfa MGH DH IV, II, č. 1, s. 676-677.

²⁴⁰ W. HOLTZMANN, *Ein übersehenes Diplom Heinrichs IV.*, s. 524 uvádí datum 1. 5. na základě nekrologia vercellského. Jeho nástupcem král ustanovil Burcharda Lausanského.

²⁴¹ C. ERDMANN – D. von GLADISS, *Gottschalk von Aachen*, s. 115-174.

²⁴² Je ovšem otázkou, kdy se vlastně Jaromír kancléřem vůbec stal, a to proto, že z

Německo, zatím ještě spolu se svým metropolitou jako s arcikancléřem²⁴³. Sněm v Norimberku, na kterém se král sešel nejen s Vratislavem, ale i Jaromírem přinesl dohodu o dalším tažení, které se na podzim obrátilo proti Ekkbertu Formbašsko-Neuburskému. Boje se zde vlekly od podzimu až do počátku roku 1078 a úspěch Jindřicha IV. donutil hraběte uprchnout do Uher²⁴⁴. Mezitím se však i Rudolf Švábský i se svými spojenci chystal k boji. Své oddíly opozice soustředila ve Švábsku a v Sasku. Jindřich, aby jim zabránil spojit síly, pokusil se zaujmout pozici mezi oběma uskupeními a 7. srpna také svedl s Rudolfem u Melrichstadtu nerozhodnou bitvu. Češi tehdy nedorazili včas²⁴⁵.

Rok 1079 přinesl jisté uklidnění na vlastním území Říše, které umožnilo Jindřichovi i jeho českému spojenci soustředit síly k boji s mimoříšskými protivníky. Král Jindřich demonstroval svou moc tažením na jih do Východní Marky, kde se mu podařilo alespoň na čas pokořit Liutpolda Babenberského²⁴⁶, zatímco česká knížata se pravděpodobně

---

první poloviny roku 1076 známe jen dvě Jindřichovy listiny v originále, z druhé poloviny však nevíme o jediné. MGH DH IV, I, č. 283, s. 366-367 z 21. 4.; MGH DH IV, I, č. 284, s. 368-369 z 23. 5.; MGH DH IV, I, č. 285, s. 369 z 27. [7.] je doložena v klosterneuburském kartuláři asi z roku 1258.

Je omylem G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, Leipzig 1900, s. 42, pozn. 69, který přebírá V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 205, pozn. 1, že byl prvním aktivním biskupem-kancléřem, neboť i Burchard Lausannský byl dříve biskupem, než kancléřem.

²⁴³ M. BLÁHOVÁ, *VDZKČ I*, s. 439 a před ní už V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 204-205 tvrdí, že Jaromír nastoupil na místo Siegfrieda Mohučského, což je omyl, jak upozornil už P. HILSCH, *Familiensinn*, s. 226.

V té době však již bylo zřejmé, na které straně Siegfried stojí, to ukázal jeho postoj na knížecím sněmu v Oppenheimu. Dříve se tento krok Siegfriedův pokládal za důkaz jeho slabosti, ale již v 30. letech některé studie ukázaly, že Siegfried pouze sledoval zájmy své metropole (srov. H. THOMAS, *Erzbischof Siegfried I. von Mainz und die Tradition seiner Kirche. Ein Beitrag zur Wahl Rudolf's von Rheienfeld*, DA 26, 1970, s. 384-396, kde rovněž vyjadřuje pochybnost o tom, že by po událostech roku 1069 a 1071 „noch ein begeisteter Anhänger Königs gewesen ist“).

²⁴⁴ *Bertholdi Annales*, MGH SS 5, s. 302 a s. 306; jinak *Brunonis Liber* 95, MGH SRG 15, s. 69-70, který mluví o pozdním příchodu českých a bavorských oddílů, který Jindřicha přinutil uzavřít příměří. G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 72-73 a s. 96.

²⁴⁵ *Bertholdi Annales*, MGH SS 5, s. 312; *Brunonis Liber* 96-98, MGH SRG 15, s. 70-72; *Ekkehardi Chronicon*, MGH SS 6, s. 203; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 138-141.

²⁴⁶ *Bertholdi Annales*, MGH SS 5, s. 311 (vzpoura) a s. 320; *Auctuarium Cremifa-*

zapojila do mocenského soupeření v Polsku. I přes neúspěch v předchozích bojích v Německu tak posílila pozice krále Jindřicha a jeho českého spojence vyhnáním Boleslava II. Smělého z Polska. Polsko vbrzku ovládl Vladislav Heřman, který svou pozici i své postoje jasně vyjádřil sňatkem s českou kněžnou Juditou²⁴⁷. I tím byla oslabena pozice Uher, snad navíc zastrašených Jindřichovým jarním tažením do Rakous. Ve stejném roce navíc vývoj situace Vratislavovi umožnil nový, i když neúspěšný vpád do Saska ve snaze oslabit Ekkehardovy pozice²⁴⁸.

Probíhajícími jednání krále s opozicí před papežem se pokusil využít i Vratislav, a tak vyslal svého synovce Felixe s kanovníkem Albinem, aby Řehoře VII. přesvědčili k povolení slovanské liturgie. Stejně jako papež odmítl Vratislava²⁴⁹, odmítl papež na postní synodě i poslední výzvu krále, aby se postavil na jeho stranu. Naopak krále opět exkomunikoval²⁵⁰ a konečně vystoupil na straně Rudolfově. Snad to nebylo bez souvislosti s výsledkem poslední bitvy, kterou spolu 27. ledna 1080 Rudolf s Jindřichem svedli u Flarchheimu, kde se přes prvotní úspěch českých oddílů, jimž se podařilo ukořistit i Rudolfovo kopí, podařilo Ottovi z Northeimu porážku odvrátit²⁵¹. Snad to byl papežův poslední pokus přimět Jindřicha k jednání. Podíl na tomto papežově vystoupení však musela mít Jindřichova neustálá vyhýbavost při Řehořových pokusech sjednat mezi spornými stranami smír. Z papeže se stal Jindřichův odpůrce a nepřítel²⁵². Na

---

nense MGH SS 9, ed. W. WATTENBACH, Hannover 1851, s. 553; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 207.

²⁴⁷ *Galli Cronica* I, 30, MPH N. S. 2, s. 56; s. 47 této práce.

²⁴⁸ *Bertholdi Annales*, MGH SS 5, s. 320; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 210-211.

²⁴⁹ *Registra Gregorii VII.*, VII, č. 11, MGH EE Sel. 2. 2, s. 473-475.

²⁵⁰ *Registra Gregorii VII.*, VIII, č. 14, MGH EE Sel. 2. 2, s. 479-487 - čl. 7 o exkomunikacích na s. 483-487. Ještě v říjnu však na svém vyčkávání trvá (viz *Registra Gregorii VII.*, VII, č. 3, s. 462-463; *Bernoldi Chronicon*, MGH SS 5, s. 436; *Brunonis Liber* 120, MGH SRG 15, s. 92-93 s dopisem Rudolfovi Švábskému, neobsaženým v *Registrech*).

²⁵¹ *Bertholdi Annales*, MGH SS 5, s. 321-322; *Brunonis Liber* 117, MGH SRG 15, s. 89-90; o kopí jen *Ekkehardi Chronicon*, MGH SS 6, s. 203; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 238-240; V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 219-220; O. BAUER, *Kopí sv. Václava*, ČČH 36, 1930, s. 351-359, zvl. s. 357; D. TŘEŠTÍK, *Kosmova kronika*, s. 204-207.

²⁵² Monika SUCHAN, *Königsherrschaft im Streit*, s. 131-140, zvl. s. 131.

vyhlášenou klatbu musel Jindřich pochopitelně reagovat. Zatímco Liemar Brémský a Ruopert Bamberský získávali Jindřichovi nové pozice v Itálii, královi biskupové o letnicích v Mohuči²⁵³ vyhlásili, že papež porušuje lidské i Boží zákony, a nakonec jej v Brixenu sesadili a designovali papeže nového. Stal se jím ravennský arcibiskup Wibert²⁵⁴.

Konečné řešení, které by vyžadovalo táhnout do Itálie se silným vojskem, se však v tuto chvíli muselo zdát v nedohlednu. I když měl král v Říši převahu, udržovala si opozice nejen silné pozice, ale dobývala i úspěchů na válečném poli. Docházelo k vyhánění králových leníků a pokus knížete Vratislava vpadnout asi v polovině roku do Saska, skončil šťastně jen díky včasnému zásahu malého oddílu Wiprechta Grojčského²⁵⁵. Mezitím se Jindřich připravoval k nové výpravě do Saska, která se měla konat až podzimních měsících. Vstříc mu vytáhl sám Rudolf. Obě vojska se střetla na Gruně 15. října²⁵⁶. Sasové opět zvítězili, ale v bitvě utřil smrtelné zranění král Rudolf, který představoval zřejmě svorník a hlavu celé opozice²⁵⁷.

Smrt protikrále, výrazně posílila královy pozice v Říši. Posílila je natolik, že již

---

²⁵³ G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 284 právě sem klade určení místa i termínu konání brixenské synody. K dalšímu tamtéž, s. 285-296.

²⁵⁴ Nutno však zapomenou na tu představu, že by snad byl pouhou královnou „stůrou“, loutkou. Naopak. Navíc byl Kliment III. i stoupencem reformy, od Řehoře VII. jej však odlišovala schopnost znát své meze a možnosti (k němu viz K. JORDAN, *Die Stellung Wiberts von Ravenna in der Publizistik des Investiturstreites*, *MIÖG* 62, 1954, s. 155-164; TÝŽ, *Der Kaisergedanke in Ravenna zur Zeit Heinrichs IV. Ein Beitrag zur Vorgeschichte der staufischen Reichsidee*, *DA* 2, 1938, s. 85-128; TÝŽ, *Ravennater Fälschungen und die Anfänge des Investiturstreites*, *AfUF* 15, 1938, s. 426-448, zvl. s. 448).

²⁵⁵ *Annales Pegavienses*, *MGH SS* 16, s. 241; *Casus monasterii Petrishausensis*, *MGH SS* 20, Hannover 1868, s. 647; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 332; V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 222-223. Je však otázkou, zda se nejedná o kontaminaci se zprávami z předchozího roku v jiných pramenech.

²⁵⁶ *Bertholdi Annales*, *MGH SS* 5, s. 436; *Brunonis Liber* 121-124, *MGH SRG* 15, s. 93-96; *Ekkehardi Chronicon*, *MGH SS* 6, s. 204; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 337-341; H. K. SCHULZE, *Hegemoniales Kaisertum*, s. 439.

²⁵⁷ Ukazuje na to i úcta, v níž jej chová Lampert, který kdykoli hovoří o starších pokusech zvolit protikrále, jmenuje právě jeho (srov. např. *Lamperti Annales*, *MGH SRG* 38, s. 166). S Rudolfovou smrtí navíc získalo převahu radikální křídlo opozice, reprezentované zejména sasským episkopátem.

bylo možno vážně uvažovat o tažení do Říma za císařskou korunou. Už někdy na přelomu let 1080 a 1081 musela mezi Jindřichem a Vratislavem probíhat jednání, která vyvrcholila 18. března v Řezně²⁵⁸. Vzhledem k tomu, že se Jindřichovi znovu podrobil markrabě Ekkbert²⁵⁹, nemínil král jít situaci svou neústupností a uvedl proto Ekkberta zpět v držení jeho lén. Tím však vyvstala nutnost odškodnit věrného spojence, knížete Vratislava. Udělení Východní marky nestálého Liutpolda Babenberského samozřejmě představovalo zisk dosti pochybný, a tak asi už zde padl návrh, aby byl Vratislav za své služby odměněn královskou korunou²⁶⁰. Oplátkou Vratislav poskytl Jindřichovi nemalý kontingent 300 jezdců, vedený jeho synem Bořivojem, a 4000 hřiven.

Zanedlouho poté už Jindřich překročil Alpy a vstoupil na italskou půdu, aby zde strávil 3 roky nakonec vítězným úsilím o dobytí Říma a následnou císařskou korunovaci²⁶¹. V Německu mezitím doutnaly vzájemné rozepře a pokračovaly boje mezi stoupení obou táboru, i když pochopitelně v mnohem menším rozsahu, než tomu bylo před smrtí krále Rudolfa. Navíc bylo stále jasnější, že několik let nepřetržitých bojů unavilo obě strany²⁶². Jednota opozice se pozvolna rozpadala a nenadále ji oslabil smrt Otty Northeimského roku 1083. Vývoj událostí předznamenávala synoda z 20. dubna 1083, vedená arcibiskupem Sigewinem Kolínským, na níž byl vyhlášen Boží mír²⁶³. I

---

²⁵⁸ Zpadělaná MGH DH IV, II, č. 328, s. 430-432; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 350-353.

²⁵⁹ Podíl na tom mohlo mít zklamané očekávání, i případní rozepře s Ottou Northeimským, jehož pozice s Rudolfovou smrtí musela posílit (viz *Brunonis Liber* 128, MGH SRG 15, s. 99-100).

²⁶⁰ *Annales Pegavienses*, MGH SS 16, s. 237; H. PATZE, *Pegauer Annalen*, s. 11-18 důvěruje však tomuto prameni až příliš.

Realizace dohody samozřejmě ještě nebyla možná - Jindřich zatím nenosil císařskou korunu, a ani Kliment III. nebyl ještě řádně konsekrován. Obecně k této problematice srov. H. HIRSCH, *Das Recht der Königserhebung durch Kaiser und Papst im hohen Mittelalter*, Festschrift für E. Heymann, Weimar 1940, s. 209-249, kterou znám pouze z literatury.

²⁶¹ K osudům českého oddílu : *Annales Pegavienses*, MGH SS 16, s. 238-240; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 474-478; V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 230-232, s. 238-245.

²⁶² Boje zatím pokračovaly ve Švábsku, kde se sváděly půtky o Augsburg.

²⁶³ *Bernoldi Chronicon*, MGH SS 5, s. 439; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 506-507.

Přemyslovci měli zájem na míru²⁶⁴, avšak útoky rakouského markrabího Liutpolda, mířící proti Konrádovu údělu, si nakonec vynutily odpověď. Protiúder Přemyslovců byl široce založen. Knížata se obrátila na řezenského biskupa, pomohli snad i příbuzní Konrádovy choti Wirpirk, páni z Tenglingu, a tak 12. května 1082 došlo u Mailberku k bitvě²⁶⁵. I když byl Liutpold na hlavu poražen, neměla ztracená bitva znamenat konec babenberského panství v Rakousích. Přesto však český úspěch stačil k nastolení klidu na jižních hranicích. Příznačné je, že ani v této situaci Ladislav, který před 3 lety poskytl Liutpoldovi azyl, nijak ve prospěch markrabího nezasáhl²⁶⁶.

Pád Říma v roce 1083 a znovu 1084²⁶⁷ s sebou přinesl i kýženou korunovaci a císařův návrat za Alpy, vynucený příchodem Normanů. Přemyslovci mohli nyní očekávat splnění Jindřichových slibů a císař je splnit hodlal, protože potřeboval jejich vojenskou podporu i nadále, aby nastolil svou moc v Říši v plném rozsahu. Už na počátku roku 20. ledna se v Gerstungen pokusil uspořádat setkání mezi svými a sasskými biskupy a knížaty. V následné při zvítězili císařští, kterým se tak podařilo nahodlat odhodlání mnoha sasských velmožů²⁶⁸. Někdy v té době však už probíhala jednání o uskutečnění podniku mnohem většího a významnějšího, jež by zaštitil a legitimizoval Jindřichovu snahu odstranit nepohodlné biskupy. Vše se mělo odehrát u sv. Albana v Mohuči²⁶⁹. Do

---

²⁶⁴ Vždyť v předchozích letech víme o takřka každoroční účasti přemyslovských oddílů.

²⁶⁵ *Annales Mellicenses*, MGH SS 9, ed. W. WATTENBACH, Hannover 1851, s. 500; *Cosmae Chronica* II, 35, MGH SRG N. S. 2, s. 131-133; *Ekkberti Chronicon*, MGH SS 6, s. 204 k roku 1081; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 465-467; V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 235-238; M. WIHODA, *Znojemští údělníci*, s. 20. L. AUER, *Die Schlacht bei Mailberg*, Wien 1976 (neměl jsem k dispozici) a K. BRUNNER, *Herzogtümer und Marken. Von Ungarensturm bis ins 12. Jahrhundert. Österreichische Geschichte 2*, Wien 1994, s. 325-326 oprávněně význam bitvy oslabují.

²⁶⁶ Celé dění je však spolu se zakládací listinou pro klášter Hradisko a její confirmací Vratislavem II. (CDB I, č. 79 a 80, s. 82-87; J. BISTRICKÝ, *Zakládací listiny*, s. 131-137) dalším z důkazů vzájemné spolupráce v rámci přemyslovské dynastie. Viz též R. NOVÝ, *Český král Vratislav*, s. 17-18; M. WIHODA, *Znojemští údělníci*, s. 20.

²⁶⁷ G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 471-490 a s. 523-545.

²⁶⁸ G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* IV, s. 1-9; Monika SUCHAN, *Königsherrschaft im Streit*, s. 156-158.

²⁶⁹ V té době se pokoušel uspořádat konkurenční shromáždění i kardinál-legát Odo (=

Porýní spěchali i 3 přemyslovští bratři, Vratislav, Jaromír a Konrád²⁷⁰, aby realizovali literu dohody z let 1079-1080 - Vratislav byl Jindřichem IV. korunován²⁷¹ a mladší bratři se dočkali na základě starší listiny „*tam a papa Benedicto quam a primo Ottone imperatore*“, sestavené snad sv. Vojtěchem, „zrušení“ olomouckého biskupství. Přemyslovci se ocitli na vrcholu moci²⁷². Až o rok později oba akty završila ve Vratislavově případě korunovace z rukou trevírského arcibiskupa Egilberta, v případě Jaromírově pak listina, vystavená 24. dubna 1086 v Řezně²⁷³. Nyní však ještě zbývalo realizovat závěry z Mohuče v praxi, a to i v případě českých knížat. Součástí celé

---

pozdější Urban II.), a to v Quedlinburgu (G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* IV, s. 14-21).

²⁷⁰ *Liber de unitate ecclesiae conservanda*, MGH LdL 2, ed. W. SCHWANKEN-BECHER, Hannoverae 1892, s. 234-236, kde i seznam účastníků z řad církevních knížat; MGH DH IV, II, č. 390, s. 516; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* IV, Leipzig 1903, s. 116-122.

Cosmae Chronica II, 37, MGH SRG N. S. 2, s. 134 mluví o roce 1086. Jedná se však o pouhý omyl, jak ukázal H. SPANGENBERG, *Die Königserhebung Wratislaws II.*, s. 391-396. Srovnej ještě V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 253-258; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* IV, s. 549-550.

²⁷¹ Blíže s. 88-89 této práce.

²⁷² *Annales Brunwillarenses*, MGH SS 16, s. 725 datuje jeho smrt k roku 1086; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 582, pozn. 72; V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 243-244.

Na realizaci však bylo ještě nutno čekat - bezprostřednímu naplnění příslibu bránila zřejmě ta skutečnost, že biskup Jan zemřel asi až 25. 11. 1085 (viz *Granum catalogi*, AÖG 78, s. 67 k roku 1086 a V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 256-258) - listina byla vystavena až v dubnu 1086 v Řezně, v létě pak krále korunoval trevírský arcibiskup Egilbert. G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* IV, s. 21-25, zvl. s. 25; V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. uvažují o roku 1085 jako o roku pražské korunovace. R. NOVÝ, *Český král Vratislav*, s. 21 a R. TUREK, *Listina Jindřicha IV. z 29. dubna 1086 (DH IV 390) a její teritoria*, *Slavia Antiqua* 22, 1975, s. 94 a pozn. 40 ji kladou vhodněji k roku 1086.

²⁷³ MGH DH IV, II, č. 390, s. 515-517. Zatím nejpodrobněji o ni psal R. TUREK, *Listina Jindřicha IV.*, s. 69-118, kde i v úvodních poznámkách další literatura. Obě události nemusely svým konceptem směřovat proti sobě - klíčem k řešení nám zde může být polský královský titul, dosvědčený i v soudobém listě (*Briefsammlungen*, MGH EE 5, č. 2, s. 390). To, že tento titul byl skutečně udělen, dokazuje nejen *Cosmae Chronica* II, 37, MGH SRG N. S. 2, s. 135; V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 249-253. Podobně soudí R. NOVÝ, *Český král Vratislav*, s. 20-21, který považuje udělení polského královského titulu za využití starší ottonské tradice království Sclavinie, či J. ŽEMLIČKA, *Čechy v době knížecí*, s. 108-109.

K situaci okolo roku 1000 viz stručné shrnutí na s. 85-86 i se základní literaturou.

kampaně²⁷⁴ bylo červencové tažení do Saska podniknuté s podporou sasských a durynských knížat.²⁷⁵ Velká převaha Jindřichova vojska přinesla úspěch, který umožnil dosadit na sasské biskupské stolce nové kandidáty. Jindřichova autoritativní politika však nastolený mír neudržela. Ještě na podzim zorganizoval Ekkbert povstání, které přivedlo vyhnané biskupy zpět na jejich stolce²⁷⁶, takže byl císař Jindřich už 13. ledna donucen vyhlásit novou výpravu²⁷⁷, která měla předchozí porážku zvrátit. To už byla pro nově se formující celoříšskou opozici přímá výzva. Už opět nešlo o dohodu, ale o boj „do hrdel a statků“²⁷⁸. Letní výprava skončila už v Řezně, kde Jindřicha zaskočili Berthold z Zähringen a Welf. Zachránila jej jen včasná intervence švábského vévody Friedricha z Bürenu a falckrabího Rapoty, kteří navíc dobyli zpět i Freising. Méně úspěšný byl ovšem pokus osvobodit Würzburg, ztroskotavší 11. 8. v bitvě u Pleichfeldu, v níž císaře porazila zrada jeho ministeriálů²⁷⁹.

Předchozí vývoj výrazně posílil pozice markrabího Ekkberta. Pozice však posiloval i císař. V Cáchách nechal v květnu zvolit svého staršího syna Konráda, ve Špýru se pokusil na začátku srpna pokusit o novou dohodu. Jednání ztroskotalo na tom, že císař nemínil ustoupit od svého papeže, ale přesto mu bylo jasné, že se musí dohodnout.

---

²⁷⁴ *Sigiberti Chronicon*, MGH SS 6, s. 365; *Bernoldi Chronicon*, MGH SS 5, s. 444; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 581-582. K praktické realizaci G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* IV, s. 42.

²⁷⁵ O Vratislavově účasti nemáme žádné doklady.

²⁷⁶ *Sigiberti Chronicon*, MGH SS 6, s. 365; *Bernoldi Chronicon*, MGH SS 5, s. 444; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* IV, s. 53-54; Monika SUCHAN, *Königsherrschaft im Streit*, s. 159.

²⁷⁷ DH IV, II, č. 386, s. 511-512; *Bernoldi Chronicon*, MGH SS 5, s. 444; *Ekkehardi chronicon*, MGH SS 6, s. 206-207; *Annales S. Iacobi Leodiensis*, MGH SS 16, s. 639; *Annales S. Disibodi*, MGH SS 17, s. 9; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* IV, s. 113.

²⁷⁸ Ke kolokviu ve Würzburgu *Bernoldi Chronicon*, MGH SS 5, s. 444; Monika SUCHAN, *Königsherrschaft im Streit*, s. 160.

²⁷⁹ *Annales Elwangenses*, MGH SS 10, ed. O. ABEL, Hannover 1852, s. 18; *Annales S. Petri Erphesfurdenses*, MGH SS 16, ed. G. H. PERTZ, s. 16; *Annales Mellicenses*, MGH SS 9, s. 500; *Liber de unitate ecclesiae conservanda* 28, MGH LdL 2, ed. W. SCHWANKENBECHER, Hannover 1892, s. 251; *Annales S. Disibodi*, MGH SS 17, ed. G. WAITZ, Hannover 1861, s. 9; *Annales S. Pauli Viridunensis*, MGH SS 16, Hannover 1859, s. 500; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* IV, s. 122-130.

K tomu se pokusil využít markrabího Ekkberta, kterému nabídl vrácení jeho statků²⁸⁰. Ekkbert na naléhání Hartwiga Magdeburského a Burcharda z Halberstadtu nakonec sjednanou dohodu s vidinou koruny zrušil²⁸¹. Potvrdila to neustávající vojenská konfrontace, která do Míšně přivedla českou výpravu, vedenou kněžicem Břetislavem.²⁸²

Ctižadostivý markrabí však nakonec korunu nezískal, což zavadlo počátkem roku 1088 příčinu k rozepřím s opozičními biskupy²⁸³. Někdy v té době zasáhl do jednání Vratislav a sám vstoupil v jednání se sasskými biskupy²⁸⁴, ne však proto aby zradil císaře, ale aby jej podpořil v jeho snaze zvládnout situaci, tedy spíše jako respektovaný zprostředkovatel. Sám Jindřich totiž měl zájem na dohodě, vždyť se před nedávnem ve Špýru sám o ni pokoušel. Na druhé straně taková jednání musela znamenat vážné ohrožení všeho, co bylo dohodnuto před několika lety v Mohuči. Není proto divu, že na Vratislava naléhali jak magdeburský arcibiskup Hartwig z Hersfeldu, tak Wezilo Mohučský, kteří se museli cítit ohroženi²⁸⁵. Je možné, že Vratislavovo zprostředkování mohl brát jako ohrožení své pozice, založené rovněž na jednáních v Mohuči, zvlášť když rovnováhu²⁸⁶ mezi Přemyslovci výrazně narušila i smrt²⁸⁷ nejmladšího z bratří

---

²⁸⁰ *Liber de unitate ecclesiae* II, 33, MGH LdL 2, s. 25.

²⁸¹ *Annales Magdeburgenses*, MGH SS 16, s. 178; *Bernoldi Chronicon*, MGH SS 5, s. 446; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* IV, s. 170-173.

²⁸² Zaskočen Ekkbertovými jezci kněžic sotva vyvázl, a to ještě s těžkými ztrátami. *Cosmae Chronica* II, 39, MGH SRG N. S. 2, s. 141-143; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* IV, s. 170; V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 267-268.

²⁸³ Už ke 26. březnu máme zprávy o tom, že Ekkbert plenil biskupská zboží

²⁸⁴ *Bernoldi Chronicon*, MGH SS 5, s. 448; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* IV, s. 213-214. Precedentem pro takové jednání bylo i uznání biskupa Benna Míšeňského v předchozím roce, kde měl Vratislav fungovat jako Bennův přímluvce přesto, že ještě nedávno zde byl dosazen biskupem Felix právě z popudu králova. Srov. *Briefsammlungen*, MGH EE 5, č. 3, s. 391-392, č. 10, s. 398-400; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* IV, s. 164-166; V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 276.

²⁸⁵ *Briefsammlungen*, č. 3, s. 391-392 a č. 10, s. 398-400.

²⁸⁶ *Cosmae Chronica* II, 43, MGH SRG N. S. 2, s. 149 : „*Et quoniam illi tres fratres, scilicet Iaromir, Otto et Cuonradus, quamdiu fuerunt vitales, ita erant unanimes, ut per nullas posset eos rex divellere arte, et sicut fertur leo pertimuisse tres iuencos inter se collatis cornibus stantes, ita numquam ausus rex invadere suos fratres*“ svědčí o vzájemné provázanosti mladších bratří.

Oty, vládce olomouckého údělu²⁸⁸. Zatímco se v Říši schylovalo k dohodě, situace v českých zemích se prudce vyhrotila. Jaromír prchl do Uher²⁸⁹, došlo k třenicím mezi Vratislavem a Konrádem. Jaromírův pokus zapojit do dění v zemi uherského krále Ladislava, strýce vyhnaného Otíka a Svatopluka, se nesetkal s úspěchem – snad to způsobila Jaromírova smrt 26. června 1090²⁹⁰, snad to byl nezáměr Ladislava angažovat se ve střední Evropě.

Vzájemné nepřátelství mezi Sasy, nahlolanými jednáními s Vratislavem, podstatně oslabilo jejich pozice a donutilo biskupy podrobit se císaři, který je pak uznal na jejich stolcích. Tím ale zároveň bez konzultace s Klimentem III. negoval závěry mohučského sněmu²⁹¹, na druhé straně tak ale potvrdil předchozí dohody mezi biskupy a Vrati-

---

²⁸⁷ K Otovu datu úmrtí *Annales Gradicensis et Opatovicenses*, FRB 2, s. 390 k roku 1086, i 1087; *Annales Pragenses*, FRB 2, s. 377; *Kronika tzv. Beneše Minority*, MZK 26, s. 30; V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 295.

²⁸⁸ Tato skutečnost narušila mocenskou rovnováhu mezi bratry a rovněž umožnila znovuobsadit olomoucký biskupský stolec jakýmsi Wezelem (k němu *Cosmae Chronica* II, 41, MGH SRG N. S. 2, s. 146; V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 286-291, zvl. s. 289, pozn. 2). Jediným způsobem, jak bratrovi připomenout, co on sám v Mohuči získal, bylo odmítnout jej korunovat, jak o tom píše *Cosmae Chronica* II, 41, MGH SRG N. S. 2, s. 146 (V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 286-291 zmiňuje jako viníka Jaromíra). Stalo se tak zřejmě až po roce 1087, kdy se král účastnil dalšího z vpádů do Saska (*Cosmae Chronica* II, 39, MGH SRG N. S. 2, s. 141-143; V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 266-269; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher IV*, s. 170-172 - nutno jen připomenout, že výpravy byly dvě, jedna Břetislavova červencová, upadnuvší do léčky, a druhá králova podzimní.), snad dokonce přímo v roce 1088, protože k tomuto roku nám Kosmas vypravuje o třetí Vratislavově výpravě z července 1088 (*Cosmae Chronica* II, 40, MGH SRG N. S. 2, s. 143-145; *Bernoldi Chronicon*, MGH SS 5, s. 447; V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 271-272). Tato výprava zřejmě souvisela s Ekkbertovou novou zradou na císaři, vrcholící soudem v Quedlinburgu, na němž Ekkbert definitivně ztratil míšeňskou marku ve prospěch Jindřicha Lužického (viz i MGH DH IV, II, č. 402, s. 531-532; *Annales S. Disibodi*, MGH SS 17, s. 9).

²⁸⁹ *Cosmae Chronica* II, 41, MGH SRG N. S. 2, s. 145-147; V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 291.

²⁹⁰ *Cosmae Chronica* II, 41, MGH SRG N. S. 2, s. 145-147; V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 291.

²⁹¹ *Annales S. Iacobi Leodiensis*, MGH SS 16, s. 639; *Bernoldi Chronicon*, MGH SS 5, s. 448; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher IV*, s. 213-214. Hartwig Magdeburský pak dokonce korunoval 1089 novou královnu Eupraxii (G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher IV*, s. 251-252).

slavem²⁹². V Sasku však zůstával stále nebezpečný nepřítel v markrabím Ekkbertovi. Nad ním sice vykonal Jindřich soud v Quedlinburgu²⁹³, ale bylo ještě zapotřebí uvést prohlášení v čin. Už v srpnu totiž Ekkbert opět pozvedl meč a císaře opět porazil v bitvě u Gleichenu²⁹⁴. V létě roku 1089 pak zaútočil znova na državy Udony z Hildesheimu, tentokrát však byl odražen²⁹⁵. Zatímco situace v Sasku se musela zdát, i přes nepříjemnosti, které působil Ekkbert, stabilizovaná, pozice v Itálii se zhoršovala. 28. června byli přívrženci Klimenta III. opět poraženi a císař se proto rozhodl znovu vytáhnout za Alpy. Mezitím se obratný papež Urban II. (1088-1099) pokoušel o znovusjednocení říšské opozice a navazoval kontakty s císařovými jihoněmeckými i severoitalskými nepřáteli²⁹⁶. Stejně se pokoušel získat znovu podporu Hartwiga Magdeburského, a tím i sasských biskupů²⁹⁷. To však Jindřichovým úmyslem táhnout za Alpy neotřásl.

Vratislav na nové italské jízdě císaře nepodpořil. Musel totiž řešit závažné problémy doma a navíc zde stále ještě zůstávala hrozba v podobě markrabího Ekkberta. Vnitřní problémy zatěžovaly česká státa už od přelomu let 1087 a 1088, kdy došlo k roztržce mezi Vratislavem a Jaromírem. Vyvrcholily však až o tři roky později roku 1091, když Vratislav vytáhl s vojskem na Moravu a Konráda oblehl v Brně. Tam se

---

²⁹² To nás jen utvrzuje v názoru, že domněnky o zhoršení vztahů, nebo dokonce o chystané zradě jak o nichž psal už F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého* I, III, 6, s. 195; B. DUDÍK, *Dějiny Moravy II*, s. 320-321; V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 275-278, nejsou nijak podloženy.

²⁹³ Své závěry potvrdil později v Řezně DH IV, II, č. 402, s. 531-532 z 1. února 1089, *Annales S. Disibodi*, MGH SS 17, ed. G. WAITZ, s. 9; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* IV, s. 217-219 a s. 246-247.

²⁹⁴ *Annales Rosenfeldenses*, MGH SS 16, Hannover 1859, s. 101; *Annales S. Pauli Viridunensis*, MGH SS 16, s. 500; *Annales S. Petri Erphesfurdenses*, MGH SS 16, s. 16; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* IV, s. 222-224. V bitvě padl Burchard Lausannský.

²⁹⁵ *Annales Elwangenses*, MGH SS 10, s. 18; *Annales S. Petri Erphesfurdenses*, MGH SS 16, s. 16; *Annales S. Pauli Viridunensis*, MGH SS 16, s. 500; *Annales Rosenfeldenses*, MGH SS 16, s. 101; *Liber de unitate* II, 28, MGH LdL 2, s. 251; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* IV, s. 258-259.

²⁹⁶ G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* IV, s. 273-274. S tím souvisel sňatek Matyldy Toskánské a mladičského Welfa.

²⁹⁷ G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* IV, s. 273.

zřejmě utekl i Jaromír, který pokračoval do Uher, kde sjednával podporu uherského příbuzného. Nebylo jí však nakonec třeba, neboť roztržka s nejstarším synem připravila Vratislava o většinu vojska a donutila jej jednat prostřednictvím Wirpirk s bratrem. Výměnou za vzájemné usmíření se stal slib, že Konrád zaujme po Vratislavově smrti jeho místo²⁹⁸. Dohoda s Konrádem zákonitě prohloubila propast, jež nyní ležela mezi králem a jeho vzbouřeným synem²⁹⁹. Břetislav³⁰⁰ uprchl do Uher, kde mu Ladislav poskytl velmi ochotně „kormlenje“ v Banově u Trenčína, aniž by jej však mocensky podpořil v boji o trůn³⁰¹. Každopádně se však situace stabilizovala natolik, že dala Vratislavovi možnost v září pomoci svému švagrovi Vladislavu Heřmanovi v bojích s Pomořany. Už následujícího roku však vitální zhruba šedesátiletý muž umírá, příznačně následkem zranění při pádu z koně, a na trůn nastupuje jeho poslední žijící bratr. A tím se také končí jedna kapitola z dějin české politiky. Po období mocenského rozmachu, vykoupeného jako v polském případě množstvím krve a peněz, přichází více než čtvrtstoletí „občanské války“, která však podobně jako v Uhrách, či v Polsku nic zásadního nezměnila.

5. *Translatio regni ad Bohemos. (Několik poznámek)*

Během druhé poloviny 11. století už byla zcela zažehnána krize z počátku století. Mocenské struktury prošly zásadními proměnami a v případě Polska a Uher se podařilo obhájit ottonské dědictví. Bohužel české země krize zasáhla příliš brzy, než aby byly s to dosáhnout realizace velkorysého programu Otty III. Vědomí o snažení českých knížat Boleslava I. a Boleslava II. však nezmizelo s jejich smrtí, ale pouze čekalo na nový vzestup českého státu. Pokus Břetislava I. o realizaci původního záměru mladičského

---

²⁹⁸ *Cosmae Chronica* II, 45, MGH SRG N. S. 2, s. 152-153.

²⁹⁹ *Cosmae Chronica* II, 46-47, MGH SRG N. S. 2, s. 153-155. K zásahu sv. Václava a sv. Vojtěcha srov. D. TŘEŠTÍK, *Kosmova kronika*, s. 197-198.

³⁰⁰ Jeho osobnost se pokusila charakterizovat B. KRZEMIENSKA, *Břetislav II. Pokus o charakteristiku osobnosti panovníka*, ČsČH 35, 1987, s. 722-731.

³⁰¹ *Cosmae Chronica* II, 48, MGH SRG N. S. 2, s. 155; V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 307-308.

císaře, i jeho souputníka sv. Vojtěcha ztroskotal, jeho nástupci se však myšlenky na jeho naplnění přeci nevzdali - vždyť odměnou měla být královská koruna pro knížete a palium pro pražského biskupa. Není samozřejmě možné do podrobnosti vyložit celý komplex otázek, které se pojí s tímto okruhem problémů, proto jsem se pokusil poukázat alespoň na dvě témata, která se tak jako tak úzce dotýkají i předchozích podkapitol - je to otázka kořenů olomouckého biskupství a problém královské korunovace Vratislava II., jejího mezinárodního uznání a tradice, o něž se celý akt zřejmě opíral.

A. Biskupství na Moravě v 10. a 11. století.

Na předchozích stránkách jsme věnovali pozornost vzájemným mocenským zápasům středoevropských dynastií. Nebylo možno přehlédnout to, jakou roli zde sehrálo olomoucké biskupství. Problematice počátku biskupství na Moravě sice už mnohokrát platil zájem historiků, v několika otázkách však stále není úplně jasno. Vzhledem k tomu, že jen určitý způsob řešení nabývá v našem vypravování smysl, pokusil jsem se k těmto otázkám obrátit svou pozornost a přinést i vlastní náhled, který se bude nově opírat zejména o interpretaci Kosmy.

Sporných otázek, které nás budou následujících několik stránek provázet, je několik. Jednak je to problém charakteru moravského biskupství v 10. století, jehož existenci dosvědčuje protokol mohučské synody zmiňující pražského biskupa Dětmara a jakéhosi moravského biskupa.³⁰² S tím se pojí tázání o kontinuitě, respektive diskontinuitě moravské církevní organizace vlastně od dob velkomoravským po rok 1063.

Abychom mohli tento problém zasadit do patřičného kontextu, je nutné vrátit se do hluboké minulosti, totiž na skloněk 9. století, kdy v čele Velké Moravy stanul Mojmir II. Asi kolem roku 900 se tento panovník obrátil na Svatou stolicí, kterou žádal o obnovení církevní organizace. Papež žádosti vyhověl a vyslal na Moravu arcibiskupa se

---

³⁰² CDB I, č. 34, s. 40-41.

dvěma biskupy³⁰³, a tak plně osamostatnil církevní správu v tomto státním útvaru. Jednalo se však už pouze o epilog, který vyvrcholil pádem Velké Moravy i s její církevní organizací asi kolem roku 906.³⁰⁴ Morava se stala „zemí nikoho“, tedy v tom smyslu, že zanikla jako stát. Udržet se mohla jistá třída hradisek, ovládaných místními velmoži³⁰⁵, schopná snad zabezpečit vybírání tributu pro silnější sousedy, ale sotva chod složité církevní hierarchie. Navíc, když chyběl mocenský aparát, chránící novou víru, když ta stará, jež od nepaměti zabezpečovala mír ještě nebyla dostatečně vykořeněna, se zřejmě alespoň na části území Velké Moravy přišla ke slovu „pohanská reakce“. Nová víra zmizela se „svým“ knížetem.³⁰⁶ Nepůsobil však pouze tlak domácí situace, ale i okolního říšského episkopátu, který se i v době, kdy Velká Morava ještě existovala, docházel tvrdě ucházet o svá práva. Nyní, když i tato opora padla, nebránilo Pasovu a Salcburku nic v tom, aby nechali moravskou církevní organizaci padnout –

---

³⁰³ *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae I*, ed. R. MARSINA, Bratislava 1971, č. 39, s. 32 - deperditum, vycházející z dopisu arcibiskupa Theotmara z roku 900 (CDSI, č. 40, s. 32-35; k tomu naposledy D. TŘEŠTÍK, *Grossmähren, Passau und die Ungarn um das Jahr 900*, Byzantinoslavica 59, 1998, s. 137-160).

³⁰⁴ D. TŘEŠTÍK, *Pád Velké Moravy*, In: red. J. ŽEMLIČKA, *Typologie raně feudálních slovanských států*, Praha 1987, s. 27-76.

Dříve se uváděl jako moravský biskup Notker, který postříhal malého Václava, nověji se však ukázalo, že se jedná o biskupa veronského, jak přijímá D. TŘEŠTÍK, *Václav a Berengar. Politické pozadí postržin sv. Václava roku 915*, ČČH 89, 1991, s. 647.

³⁰⁵ O tom se zdají svědčit pasáže z Thietmara Merseburského, který nás spravuje o účasti Moravanů na válkách Boleslava Chrabrého k roku 1017 - *Thietmari Merseburgensis episcopi Chronicon* VII, 57 (42), *Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte* 9, ed. R. HOLTZMANN - cur. W. TRILMICH, Berlin 1962, s. 418 : „*Interea Mararenses Bolizlavi milites magnam Bawariorum catervam dolo circumvenientes incautam occidunt, dampnum sibi ab eis illatum prius ad partem haud exigua ulciscentes*“. Tento názor přijímá například Z. MĚŘÍNSKÝ, *Morava v 10. století ve světle archeologických nálezů*, PAM 77, 1986, s. 65-70. Na existenci jakéhosi pozůstatku „státní“ i církevní organizace na severní Moravě, chráněného před Maďary, soudí R. TUREK, *Listina Jindřicha IV.*, s. 111-112, či A. ROUBIC, *Obnovení biskupství v Olomouci*, In: *Historická Olomouc a její současné problémy* 8, Olomouc 1990, s. 20-22.

O „zániku Moravanů“ i o charakteru velmožské vrstvy srovnej D. TŘEŠTÍK, *Místo Velké Moravy v dějinách*, s. 696-697, s. 722-723.

³⁰⁶ K možnosti pohanské reakce, které vlastně postihla dva další dědice Velké Moravy, Uhry před nastoupením krále Ondřeje i Polsko po útěku Kazimírově s oslabením ústřední moci srov. B. DOSTÁL, *Pohansko IV. Velkomoravský velmožský dvorec*, Brno 1975, s. 103.

vždyť bylo určitě zapotřebí nechat světit nové biskupy a právě tomu dokázal říšský klérus účinně zabránit.³⁰⁷ De facto tak velkomoravská síť biskupství zanikla.³⁰⁸

Další změnu v poměrech na Moravě přinesl až rok 955, kdy dvě porážky maďarského vojska zlomily vaz jejich expanzi. Už Václav Novotný proto přišel s domněnkou, zda druhá porážka Maďarů, kterou nemáme blíže geograficky upřesněnu, nepřinesla do českých rukou vládu na Moravě³⁰⁹. Sotva tímto názorem otřesou námitky Z. Měřínského³¹⁰, který se opírá o interpretaci některých interpretací kroniky Dětmara Merseburského, nutno předem vytknout, že spornou.³¹¹ Nová fáze dobývání Moravy

---

³⁰⁷ Argument, který uvádí M. Zemek (M. ZEMEK, *Správní a církevní organizace na Moravě v 10. a 11. století*, In: *Velká Morava a feudální společnost v 9.- 13. století se zřetelem k jižní Moravě*, Mikulov 1973, s. 240), není zcela korektní - jednalo se o misijní biskupy, působící ve vzdálených oblastech. Tak tomu však rozhodně nemohlo být v případě více než exponované a již křesťanské Moravy.

³⁰⁸ I když se uvádívá na podporu kontinuity s velkomoravskou církevní organizací, že snad statky Podivín, Sekyřkostel a Slivnice měli patřit už k výbavě velkomoravských biskupství, není tomu tak na základě ničeho jiného, než pozdních pramenných zmínek. Snad první s touto myšlenkou vystoupil už F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého I, III*, 6, s. 183-184. Nověji ji obhajoval V. RICHTER, *Podivín, Zekirkostel a Slivnice*, SPFFBU F 2, 1958, s. 68-86, zvláště s. 76, kde Podivín prohlašuje za bývalé biskupské sídlo. Naposledy se pak k těmto otázkám vyjádřil M. WIHODA, *Causa Podivín*, ČMM 117, 1998, s. 279-291.

³⁰⁹ V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 1*, Praha 1912, s. 570. Pro tuto myšlenku se zdá svědčit i passus v Kristiánově legendě - *Kristiánova legenda. Život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily II*, 33, ed. J. LUDVÍKOVSKÝ, Praha 1978, s. 18 : „*dominus dominorum suorum efficeris*“. Naposledy celý komplex otázek shrnul J. SLÁMA, *Přemyslovci a Morava*, SSPS 2, 1991, s. 51-68, kde i starší literatura.

Že se za Novotného názor staví i novější archeologické bádání, srov. na příkladě situace v Olomouci, kde se má její ovládnutí, už vzhledem k významu pro zajištění obchodní trasy Praha-Krakov-Kyjev, za prokázané (srov. P. MICHNA - M. POJSL, *Románský palác na olomouckém hradě*, Brno 1988, s. 53; J. SLÁMA, *Přemyslovci a Morava*, s. 54).

³¹⁰ Ten za doklad samostatnosti Moravy považuje uvedené pasáže z Thietmara, které prý mají svědčit o tom, že „roku 1003 nebyla také Morava dobyta Boleslavem Chrabrým, nýbrž z toho, že Moravané vystupují po jeho boku dobrovolně jako spojenci, lze uvažovat o přežívání zbytků nějaké státní organizace během 2. poloviny 10. století ...“ (srov. Z. MĚŘÍNSKÝ, *Morava v 10. století*, s. 65-70; TÝŽ v recenzi „Třeštík, D. : *Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530- 935)*, Praha 1997“ v ČMM 117, 1998, s. 164-165). Jde zde vlastně ve stopách L. HAVLÍKA, *Morava v 9.-10. století*, Studie ČSAV 7, 1978, s. 102-103, který však sice tvrdí, že Kosmas o příslušnosti Moravy k Čechům nic neví, ale v případě Olomouce tuto skutečnost nevyklučuje.

³¹¹ Jde o „*Mararenses Bolizlavi milites*“. Chápání celé věci vlastně souvisí s tím, jak si definujeme stát. Překlad, a tedy i výklad, by asi zněl „*Boleslavovi moravští bojovníci*“.

pak zřejmě souvisela s potřebou kompenzace územních ztrát v Polsku, které bezprostředně ohrožovaly fungování kořistnického družinického aparátu.³¹² V období krize českého státu se Moravy zmocnili Poláci³¹³, kteří využívali pomoci místních vojenských družin, ale hlavně strategické pozice řečeného území v bojích s Říší i českými knížaty.³¹⁴ Až kolem roku 1020 se podařilo českému vévodovi Oldřichovi získat Moravu zpět.³¹⁵ Správu dobytého území asi svěřil kněžici Břetislavovi, který území nově správně uspořádal, když zde vytvořil úděl ne nepodobný těm, které existoval na Rusi, v Polsku, či ve Franské říši.³¹⁶

Pokud přijmeme toto myšlenkové schéma, pak do něj dobře bude zapadat i zpráva k roku 976³¹⁷, kterou lze vysvětlit v tom smyslu, že po dobytí Moravy byla snaha zvládnout nově dobytá území i z hlediska církevní správy, a tak bylo založeno nové biskupství na Moravě, snad s misijním pověřením, snad i s odkazem na velkomoravské tradice. Ty tehdy v Čechách dozajista přežívaly jak ostatně ukazuje i Kristiánova le-

---

Nikde ani zmínky o nějakém spojení. Je sice dost možné, že se Morava skutečně nebránila polskému vpádu, protože o případném odporu nemáme zpráv. Jenže ty chybí i z Čech, takže lze celou skutečnost sotva považovat za důkaz nějakého alespoň trochu rovnocenného spojení s obnovující se Moravou s novým centrem na severu země, lze sotva přijmout. Navíc je dosti nepravděpodobné, že by česká říše, neboť tou v tomto stádiu vývoje skutečně byla, na vrcholu expanzivní síly za vlády Boleslavovi dovolila existenci mocenského vakua, navíc v oblasti, na které musela mít vzhledem k jejímu strategickému významu pro krytí stezky Praha-Krakov-Kyjev eminentní zájem.

³¹² Tuto hypotézu snad potvrzují nálezy z líšeňského hradiště (naposledy Č. STAŇA, *Velkomoravské hradiště Staré Zámky u Líšně*, In: *Monumentorum tutela - Ochrana pamiatok* 8, 1972, s. 157). Naroveň se těmto výbojům klade i vyvraždění Slavníkovců (k tomu nejnověji J. SLÁMA, *Slavníkovci - významná či okrajová záležitost českých dějin ?*, AR 47, 1995, s. 210-211).

³¹³ Tak v souladu se stávajícím bádáním usuzuji z *Thietmari Chronicon* VII, 57 (42), *Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte* 9, s. 418 a VII, 61, s. 422.

³¹⁴ K zasazení do širšího kontextu B. KRZEMIŃSKA, *Krise českého státu*, s. 497-532.

³¹⁵ B. KRZEMIŃSKA, *Wann erfolgte der Anschluss Mährens an dem böhmischen Staat ?*, *Historica* 19, 1980, s. 236-237.

³¹⁶ R. TUREK, *Územní předpoklady vzniku moravských údělných knížectví*, SPFFBU E 16, 1971, s. 160-161 se ovšem domnívá spolu s Krzemiěnskou, že se jednalo o soustavu pohraničních marek.

³¹⁷ CDB I, č. 34, s. 40-41.

genda³¹⁸ a jak se pokouší novější bádání naznačit v souvislosti se sv. Vojtěchem, ale i Boleslavem I.³¹⁹ Problémy zde může působit absence moravského biskupa v „*Catalogi episcoporum Argentinensium*“³²⁰. Zde máme totiž co do činění s hodnověrným soudobým pramenem. Nesmíme však zde zapomínat na skutečnost, že ve výše citované listině se uvádí biskupů více, „*Catalog*“ se však zmiňuje pouze o dvou. Je to tedy argument, máme-li ostatní biskupy doloženy i jinak? To asi sotva. Když navíc uvážíme, že opis zmiňované listiny z poloviny 14. století nebývá vesměs zpochybňován ve své hodnověrnosti, zdá se být celá věc vyřešena. Ne však zcela - opis totiž vznikl v době, kdy už bylo biskupství na Moravě zcela běžnou institucí, mohlo tedy dojít k nějaké záměně, kdy z původního biskupa, sídlícího v Praze, odvozovaného z Moravy, mohl písař, znalý soudobých poměrů udělat biskupy dva. My se zde však musíme držet dikce pramenů, protože ta má vždy přednost, a ta je zřejmá. Kdo však byl onen neznámý moravský biskup? Nejednalo se snad o biskupa misijního?³²¹ Šlo skutečně o hlavu

---

³¹⁸ K tomu J. LUDVÍKOVSKÝ, *Great Moravia Tradition in the 10th Century Bohemia and Legenda Christiani*, In: *Magna Moravia*, Praha 1985, s. 552.

³¹⁹ D. TŘEŠTÍK, *Sv. Vojtěch a formování střední Evropy*, In: red. J. ŽEMLIČKA - D. TŘEŠTÍK, *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa*, Praha 1998, s. 87 (v souvislosti se založením moravského biskupství) a s. 90.

³²⁰ *Catalogi episcoporum Argentinensium*, ed. O. HOLDER-EGGER, MGH SS 13, Hannoverae 1881, s. 323 - k 976 „*Cum Willigiso Moguntino archiepiscopo Gamenolfum Constantiensis ecclesiae episcopum apud Erestheim. Cum eodem Dietmarum Bragensis ecclesiae episcopum apud Bruchmagud.*“

³²¹ Naposledy Charlotte WARNKE, *Ursachen und Voraussetzungen der Schenkung Polens an den Heiligen Petrus*, In: hgg. K. GROUSEN - K. ZERNACK, *Europa slavica - Europa orientalis. Festschrift für Herbert Ludat zum 70. Geburtstag*, Berlin 1980, s. 141, pozn. 46.

Na podporu tohoto tvrzení se uvádělo označení „moravský biskup“, kdy se buď tohoto titulu využívalo k svrchu uvedenému účelu, nebo ve snaze prokázat, že sídelním místem velkomoravských biskupů bylo jakési sídliště Morava. Že se však v obou případech jednalo o omyl ukázal Z. CHAROUZ, „*Morava, moravský*“ v *písemných pramenech 9.-13. století*, *Slovenská archivistika* 22, 1987, s. 97-113, pro náš problém zvláště s. 107-110. Podobný problém pro polskou historiografii představuje biskup Jordan (srov. G. LABUDA, *Organizacja Kościoła w Polsce w drugiej połowie X wieku i kościelne znaczenie zjazdu gnieźnieńskiego w roku 1000*, In: G. LABUDA, *Studia nad początkami państwa polskiego II*, Poznań 1988, s. 426-526).

obnoveného moravského biskupství³²² Tato dvě označení však nemusí být až tak protichůdná - Magdeburg, či Brémy byly také misijními arcibiskupstvími, ale s pevným sídlem na území, o jehož křesťanskosti není pochyb. V tomto smyslu by pak bylo možno přijmout i moravské biskupství za misijní, ale ne pro vlastní Moravu, ale spíše pro okolní území a národy. Jeho centrem se stala zřejmě Olomouc³²³, kterou v té době na rozdíl od jihomoravských oblastí jistě držela přemyslovská knížata.³²⁴ Pro tuto hypotézu ostatně existují i archeologické doklady, které ukazují na přítomnost kostelní stavby z tohoto období v prostoru původního katedrálního kostela sv. Petra, dnes již neexistujícího³²⁵, jenž by snad mohly být svatostánkem biskupa.

O dalších osudech moravského biskupství se lze opět jen dohadovat.³²⁶ Z pramenů mizí a až na jednu zmínku u Kosmy o něm nic nevíme až do roku 1063. Je otázkou, jak

---

³²² Naposledy D. TŘEŠTÍK, *Sv. Vojtěch*, s. 84-85, s. 87, kde v závěru i starší literatura. Zajímavé argumenty snesl rovněž F. GRAUS, *Böhmen zwischen Bayern und Sachsen*, *Historica* 17, 1969, s. 15, či V. RICHTER, *Podivín*, s. 68-74. Nic nebrání přijetí teze, že zde bylo využito velkomoravské tradice, přímá „fyzická“ návaznost to však nebyla.

³²³ Tak soudil už V. MEDEK, *Osudy moravské církve do konce 14. věku*, Praha 1971, s. 39, jehož práce však není příliš respektována. Situaci v Olomouci 10. věku shrnul naposledy J. BLÁHA, *Topografie a otázka kontinuity raně středověkého ústředí v Olomouci*, In: red. L. POLANSKÝ – J. SLÁMA – D. TŘEŠTÍK, *Přemyslovský stát okolo roku 1000*, Praha, s. 179-196.

³²⁴ Odpůrcem tohoto řešení otázky je opět Měřínský (viz Z. MĚŘÍNSKÝ, *Morava v 10. století*, s. 68-69). Domnívá se, že s ohledem na to, že církev byl živel značně konzervativní, sídlem znovuobsazeného biskupství se stala ne Olomouc, kterou považuje za nové centrum Moravy v 10. století, ale nějaké hradiště na jižní Moravě, snad osada Kostelisko u Mikulčic. Vychází z předpokladu kontinuity církevní organizace, jejíž rozložení i sídla ovšem neznáme ... Navíc i arcibiskupství Metodějovo navazovalo na sirmijskou metropolii, a přesto by Velkou Moravu v Srbsku hledal jen málokdo (srov. recenze D. TŘEŠTÍKA, „Martin EGGERS, *Das „Grossmährische Reich“ Realität oder Fiktion. Eine Neuinterpretation der Quellen zur Geschichte des mittleren Donauraumes im 9. Jahrhundert*. (Monographien zur Geschichte des Mittelalters, hg. F. Prinz, Bd. 40), Stuttgart, A. Hiersemann 1995, 525 s.“, *ČČH* 94, 1996, s. 86-93).

³²⁵ P. MICHNA – J. POJSL, *Románský palác*, s. 31 hovoří o nálezech židovské malty v blízkosti hřbitova. To by mohlo svědčit pro zděnou stavbu, snad sakrálního charakteru.

³²⁶ *Granum catalogi praesulum Moraviae*, ed. J. LOSERTH, *AÖG* 78, 1892, s. 67 píše o tom, že sv. Vojtěch měl spojit ve svých rukou správu obou diecézí a mohla by o tom svědčit i listina z roku 1086 (MGH DH IV, II, č. 390), otázkou však zůstává proč. Zřejmě se původně jednalo o pouhé provizorium, jinak by totiž tento krok směřoval proti úsilí o zřízení vlastní arcidiecéze.

časově zařadit jakéhosi biskupa Vracena, který měl být samostatným biskupem na Moravě před Šebířem.³²⁷ Díkce této výpovědi umožňuje Vracena ztotožnit i s biskupem z roku 976. Naopak pro fakt, že by se mohlo jednat o kohosi jiného může být indicií snad ta skutečnost, že při ordinaci biskupa Jana se o něm píše jako o třetím biskupu.³²⁸ Osobně se přikláním k druhé možnosti.

Moravské biskupství přežívalo v podivných peripetiích, kde se období mnohaletých vakancí střídala s krátkými episkopáty neznámých biskupů. Definitivní zlom přinesl až rok 1063, kdy bylo biskupství v Olomouci obnoveno již na trvalo. Na obnovený biskupský olomoucký stolec tehdy dosedl staříčský benediktinský mnich Jan a seděl pak na něm ještě více než 20 let. Bylo to roku 1063, snad 21. 7.³²⁹ Pocházel zřejmě původně z kláštera v Niederaltaichu³³⁰, odkud přešel do břevnovského kláštera³³¹, kde si jej kníže Vratislav vybral za nového biskupa.

---

³²⁷ *Cosmae Chronica* II, 21, MGH SRG N. S. 2, s. 113 : „*Fertur autem, quod fuisset in Moravia ante tempora Severi quidam episcopus, ut reor nomine Wracen.*“ S biskupem z roku 976 ho ztotožňuje třeba Marsina v CDS I v pozn. 4 k č. 47, s. 47.

³²⁸ *Annales Gradicensis*, FRB 2, s. 390; *Necrologium Olomucense*, s. 15; *Granum Catalogi*, AÖG 78, s. 67; k tomu naposledy M. WIHODA, *Morava stará a nová*, In: <http://www.sendme.cz/trestik/Trestik.html>, s. 4-6.

³²⁹ Srovnej F. GRAUS, *Necrologium Bohemicum - martyriologium pragense a stopy nekosmovského pojetí dějin*, ČsČH 15, 1967, s. 793 - „*XII. kal. Aug. (= 21. 7) Ordinacio Johannis tercii Moraviensis episcopi*“. O tom F. GRAUS, *Necrologium*, s. 801, soudí, že bylo vytvořeno mezi léty 1151-1157 na základě martyrologia halberstadtského v prostředí Břevnova nebo pražské kapituly.

Granum catalogi, AÖG 78, s. 67.

³³⁰ J. MATZKE, *Mährens frühes Christentum*, Königstein 1969 (cituji dle V. MEDEK, *Osudy moravské církve* I, s. 41-42) objevil zmínky v klášterních nekrologiích („*Necrologium Tegernseense*“, MGH *Necrologien* III, s. 155 : „*Johannes episcopus de s. Mauricio*“ k 25. 11. (citováno dle F. GRAUS, *Böhmen*, s. 16, pozn. 51)) a využil je pro svou teorii o existenci biskupství u sv. Mořice. Celou věc pak zřejmě objasnil F. GRAUS, *Böhmen*, s. 16 + pozn. 51, když upozornil na zmínku o „*Johannem episcopum et monachum nostre congregationis*“ k 25. 11. v nekrologiu „*Monasterii Altae inferioris*“ (MGH *Necrologien* IV, s. 67), a nad to připomněl, že altaišský klášter byl zasvěcen sv. Mořici. V. MEDEK, *Osudy moravské církve*, s. 41-42.

³³¹ Původně se uvažovalo o dvou variantách, o pražské kapitule a břevnovském klášteřu. Vcelku přesvědčivě však ukázal už B. DUDÍK, *Dějiny Moravy II*, s. 212, pozn. 4, že správnější je spojovat tohoto muže s Břevnovem. Viz například *Annales Gradicensis et Opatovicenses*, FRB 2, s. 390 k roku 1067 - „*concessisset (Severus) Iohannem monachum de Brevnov sumptum ordinari in episcopium*“.

I když jsem na začátku předchozího odstavce psal o obnovení staršího biskupství jako o samozřejmosti, bude nutné se ještě celé otázce věnovat podrobněji. Jako již „tradičně“ jsou totiž prameny³³² v této věci více než sporé, a tak lze na mnohé usuzovat spíše z jejich mlčení, než z toho, co nám sdělují přímo. Okolo roku 1063 totiž nic neslyšíme z listinných zmínek o založení nového biskupství stran papeže, neobjevují se k tomu žádné zprávy ani v domácích, ani v zahraničních narativních pramenech. Proto Novotný vyslovil domněnku o „čistě světském založení“, které až dodatečně mělo získat od svatého stolce nějaká privilegia.³³³ To je však zcela v rozporu s tím, co víme o zakládání nových biskupství v Říši, kde se císařové museli s takovou žádostí i v době sebeslabších papežů obracet na kurii.³³⁴ Už z tohoto důvodu se musím přiklonit k myšlence, že došlo pouze k novému obsazení sice existujícího, nicméně vakantního biskupského stolce.³³⁵ Pro toto řešení svědčí i další okruh problémů, které by vyvstaly s odmítnutím této hypotézy. Kdybychom totiž připsali založení nové diecéze některému ze soudobých papežů, museli bychom také hledat odpověď na otázku, který ze z nich se na něm podílel. Když totiž Vratislav seděl na kamenném stolci prvního půl roku, vypuklo právě v církvi schizma - o vládu nad církví spolu zápasili Anselm z Luccy jako Alexander II. (zvolen 1. 10.) a Cadalus Parmský jako Honorius II. (zvolen 28. 10.). Na straně Honoriově se zprvu angažovala i císařovna-regentka Agnes a její italsí straníci, i

---

³³² O této události nás informuje *Cosmae Chronica* II, 21, MGH SRG N. S. 2, s. 113 a *Granum catalogi*, AÖG 78, s. 67.

³³³ V. NOVOTNÝ, *České dějiny I.* 2, s. 124. V podstatě podobně uvažuje už F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého* III, 6, s. 183-184, hledá však nějakou událost, které by jednání o této otázce přiřadil, protože si je zřejmě vědom toho, že český kníže nemohl v této věci jednat čistě o své vůli, a nachází ji ve sněmu v Augsburgu v říjnu 1062. Dále se však opírá o Bočkova falzu, takže jeho vývody lze sotva akceptovat.

³³⁴ Navíc papežskou účast na tomto aktu podporuje i zmínka v *Registra Gregorii VII.*, I, č. 59, MGH EE Sel. 2. 1, s. 86-87, ve kterých se píše, že biskupství „*apostolicis privilegiis munita est*“. Tato zmínka byla interpretována různě a šlo by ji snad spojit i s papeží té doby. Myslím, že ale rozhodujícím způsobem ukazuje, že se nemohlo jednat o jakýsi soukromý podnik - toho by ostatně Jaromír neváhal před kurií použít a taková skutečnost by se pak v registrech odrazila.

³³⁵ Tak i J. ŽEMLIČKA, *Čechy v době knížecí*, s. 98.

když natolik nešťastně, že byl jejich kandidát po třech letech sesazen.³³⁶ Papežem, který by tento krok potvrdil by byl spíše Alexander II., a to proto, že lze sotva počítat s tak vstřícným postojem Řehoře VII., kdyby se snad biskupství založilo se svolením schismatika a protipapeže. Když by se ale Vratislav obrátil právě na Alexandra, postavil by se tak vlastně proti směřování politiky královského dvora. I když se jistě za dané situace v Říši nemusel zvlášť obávat nějakých odvetných opatření, zvlášť když se v té době pokoušel pojistit přiblížením se k polsko-uherskému bloku, přeci jen by bylo pro něj za dané situace výhodnější vyčkávat. Jistě bychom ale mohli něco zaslechnout o jednáních s Mohučí, do jejíž obediencie pražské a olomoucké biskupství náleželo, a jež by se asi nezříkala práva k otázce se vyjádřit.

Dalším faktem, který svědčí pro tento výklad, je i sama skutečnost, že se Kosmas vůbec zmiňuje o jakémsi moravském biskupovi a že jej chápe jako rovnocenného pražskému. O tom vypovídá jednak dikce Kosmova, jednak i ta skutečnost, že jej vůbec uvedl.³³⁷ Kosmas jistě neměl důvod stranit Olomouci, a už proto si zasluhuje jeho poznámka důvěru, i když se týká od Kosmy časově velmi vzdáleného období. Svědčí i o tom, že tradice byla natolik silná, že se ji ani on nepokusil nějak zpochybnit, nebo jen zamlčet, i když by k tomu mohl mít jako údajný velký straník biskupa Jaromíra nebo přinejmenším svého biskupství a kostela velmi pádný důvod.³³⁸ Poznámka, že snad Kosmas neuvádí nic o tomto založení už k období roku 970, uvědomíme-li si totiž už jen ten fakt, že Kosmas mísí dvě varianty založení biskupství pražského, u jehož katedrálního kostela byl kanovníkem, dále že má i zmatek v vlastní přemyslovské posloupnosti, nebo obecně v jednajících osobnostech v dané době, o dataci ani nemluvě, nepadá vůbec do úvahy. I to jak Kosmas vůbec popisuje nastolení biskupa Jana

---

³³⁶ A. HAVERKAMP, *Medieval Germany*, s. 105. Na tuto skutečnost upozornil už B. DUDÍK, *Dějiny Moravy II*, s. 210-211, jinak v mnohém poplatný popisu Palackého.

³³⁷ U misijního biskupa by k tomu rozhodně nebyl důvod nebo by to alespoň Kosmas rozepsal se všemi podrobnostmi.

³³⁸ Že byl Kosmas navíc i schopen překroutit i silnou tradici, ukazuje jeho popis Břetislavova tažení do Polska (1039), kdy svého hrdinu nechává táhnout až ke Krakovu (viz B. KRZEMIŃSKA, *Břetislav I.*, s. 190). Blíže ke Kosmovi s. 20-22 této práce, kde uvádím i další literaturu.

podporuje výše uvedená tvrzení.³³⁹ Kosmas zde vůbec nehovoří o založení nové diecéze, ví pouze o tom, že Šebř připustil znovunastolení biskupa na Moravě. Tento výklad není pochopitelně úplně jistý, nicméně pravděpodobný. Ani zmínky o ordinaci biskupa Jana v jiných pramenech spíše pozdějšího data nemluví než o ustanovení na biskupský stolec, o případném založení nové diecéze netuší nic.

Podobně tomu bylo i se souhlasem biskupa, který se projevil jako určující i v případě pražského biskupství – když hodlal mocný Boleslav I. zřídít pražské biskupství, musel, přestože měl podporu papeže i císaře, čekat do roku 972, než se uvolnil řezenský biskupský stolec, na němž seděl zarytý odpůrce zřízení nové diecéze biskup Michal, pro sv. Wolganga, který teprve připojil svůj souhlas.³⁴⁰ I potom, kvůli zahraničněpolitické situaci, došlo k vysvěcení prvního biskupa Dětmara až roku 976.

Přijmuli-li bychom tedy názor, že olomoucké biskupství je světským založením 11. století, museli bychom rázem objasňovat množství problémů, které by se objevilo. Chybělo by nám příliš mnoho pramenů a museli bychom přijmout příliš mnoho domněnek, abychom tuto ideu mohli akceptovat. Proto musíme přijmout hypotézu o právní kontinuitě moravského biskupství v 10. a 11. století jako nejschůdnější řešení celé otázky. Existence moravského biskupství úzce souvisela s přemyslovskou vládou na Moravě v prvním i druhém případě. Jeho obnovování bylo jedním kroků v úsilí o nalezení místa českého státu v regionu střední Evropy, v úsilí získat Čechům království a metropoli.

---

³³⁹ *Cosmae Chronica* II, 21, MGH SRG N. S. 2, s. 113 : „*Hic ferre omni tempore sui presulatus sine aliqua refragatione et sine omni contradictione Boemie et Moravie quasi unum et individuum episcopium rexit et rexisset, si non post obitum Zpitigneu nimia devictus efflagitatione Wratizlai ducis consensisset promoveri Iohannem episcopium in Moravia, prius tamen multorum sub testimonio huiusmodi delibertato pheodo et allodio sive concambio, ...*“

³⁴⁰ *Vita s. Wolgangi* 29, MGH SS 4, s. 538. K datu smrti biskupa Michala i pozdní (asi z doby kolem roku 1130) *Annales Ratisponenses*, MGH SS 17, ed. W. WATTENBACH, Hannoverae 1861, s. 583 - 972 „*Michael episcopus obiit* (v pozn. 29 - 23. 9.). *Wolfgangus successit.*“

**B. Skrytá souvislost ? Koruna pro Boleslava II. a Vratislava II.
(1076-1085-1086).**

25. prosince 1076 byl Boleslav II. korunován. Tak stručná zmínka, a přesto, nebo snad právě proto se kolem ní popsal tolik stránek ... Strohý fakt totiž s sebou přináší nutnost být vysvětlen, zařazen do jakési koncepce. I zde totiž vyvstává potřeba hledat kořeny a tradice, které Boleslavovi a později Vratislavovi umožnily vsadit si na hlavu královskou korunu.

Pro začátek bude nutno se obrátit „ad fontes“. O této události nás zpravují pouze dva, i když jinak velmi spolehlivé a důvěryhodné, prameny „*Lamperti Hersfeldensis Annales*“³⁴¹ a „*Bernoldi Chronicon*“³⁴². Je zřejmé, že obě zprávy samy o sobě mnoho neřeší³⁴³. Mohli bychom jim sice věnovat bezmeznou důvěru jako Grudziński, kdyby to však neodporovalo našim představám o středověké úctě k legitimitě a tradici, k precedentům. Jako každá archaická společnost, tak i středověká tkvěla ve svém řádu, v němž se mytické prvky snoubily s právem. Pád tradice by pak znamenal i pád řádu³⁴⁴ a kdybychom s nimi souhlasili, museli bychom se ptát, proč například i Přemyslovci prostě a jednoduše nevztáhli ruku po koruně. „Království“ by tak zcela v tradicích staršího pozitivistického dějepisectví jevil jako pouhá formální ozdoba³⁴⁵, což však je pro nás

---

³⁴¹ *Lamperti Annales*, MGH SRG 38, s. 394 : „*Dux Polenorum, qui per multos iam annos regibus Theutonicis tributarius fuerat, cuiusque regnum iam olim Teutonicorum virtute subactum atque in provinciam redactum fuerat, repente in superbiam elatus, propterea principes Teutonicos cerneret domesticis seditionibus occupatos nequaquam ad inferenda exteris gentibus arma vacare, regiam dignitatem regiumque nomen sibi usurpavit, diadema imposuit atque ipso die natalis Domini a XV episcopis in regem est consecratus. ... et nunc dux Polenorum in ignominiam regni Teutonici contra leges ac iura maiorum regium nomen regiumque diadema impudens affectasset.*“

³⁴² *Bernoldi Chronicon*, MGH SS 5, s. 133 : „*Dux Bolenorum se in regem coronavit.*“

³⁴³ Lampertova snaha vylíčit tuto událost jako uzurpaci je zřejmá, z Bernolda však lze podobně usuzovat sotva.

³⁴⁴ U nás v souvislosti s christianizací poukázal celistvost mytických představ a myšlenkového světa D. TŘEŠTÍK, *Křest českých knížat roku 845 a kristianizace Slovanů*, ČČH 92, 1994, s. 423-459.

³⁴⁵ Takové pojetí by odpovídalo tomu, jak nazíral na královskou hodnost například Z. FIALA, *Přemyslovské Čechy 995-1310*, 2. vyd. Praha 1975 (v podstatě zastaralá práce), s. 152-153, totiž jako na prázdný titul. Proti tomu se ohradil už např. J. ŽEMLIČKA, *Raně feudální monarchie a královský titul u západních Slovanů*, In: red. J. ŽEMLIČKA, *Typologie raně feudálních států*, Praha 1987, s. 77-92, zvláště s. 85-87; W. H. FRITZE, *Corona regni Bohemiae. Die Entstehung der böhmischen Königtums im 12.*

těžko přijatelné, když se zamyslíme nad tím, kolik úsilí bylo právě získání koruny věnováno. Pokud neexistovala „stará“ tradice, tak jen císařství, či papežství mohlo udílet koruny.³⁴⁶ Už proto Wojciechowski před léty vystoupil s názorem, že se Boleslav ve svém usilování o korunu spojil s kurií, opíraje se při tom o list papeže Boleslavovi z 17. dubna 1075, a zejména pak o zmínku o 100 hřivnách stříbra³⁴⁷.

My se nyní pokusíme řešit problém v širším kontextu s poukazem na události v Hnězdně z let 1000 a 1025.³⁴⁸ Vcelku lze celou věc shrnout asi takto : roku 1000 na sněmu v Hnězdně císař Otto III. navázal na předchozí tradici spojenectví s Piastovci v boji proti polabským Slovanům a v intencích myšlenek o obnovení Impéria, ve snaze dát vzájemným vztahům pevnou, římskou, či byzantskou formu, učinil Boleslava „svým“ králem. Koruna zde byla symbolem závislosti, nikoli suverenity. S nástupem Jindřicha II. se však v Říši k moci dostala jiná mocenská uskupení, orientovaná na Bavorsko. Jindřich II. také nebyl mladý „snílek“ jako Otto III. a vzájemné vztahy k okolním státním pojímal v zcela jiném duchu. Jindřichův pokus poškodit Ekkehardovce, Bo-

---

Jahrhundert im Widerspiel Kaiser, Fürst und Adel, In: W. H. FRITZE, *Frühzeit zwischen Ostsee und Donau*, Berlin 1982, s. 209-296, zvl. s. 223-225.

³⁴⁶ H. HIRSCH, *Das Recht der Königserhebung durch Kaiser und Papst im hohen Mittelalter*, In: Festschrift E. Heymann, s. 209-249, Weimar 1940 - práci jsem neměl k dispozici.

³⁴⁷ *Registra Gregorii VII. I, II, č. 73*, MGH EE Sel. 2, s. 233-235 z 20. 4. 1075; T. WOJCIECHOWSKI, *Szkice*, s. 175-179 a s. 193-195.

³⁴⁸ Např. G. LABUDA, *Zjazd gnieźnienski w roku 1000*, In: G. LABUDA, *Studia nad początkami państwa polskiego I*, Poznań 1988, s. 505-510; TÝŽ, *Organizacja kościoła w Polsce w drugich połowie X wieku i kościelne znaczenie zjazdu gnieźnienskigo w roku 1000*, In: *Studia II*, s. 426-526, zvl. s. 476-526 a s. 513; A. F. GRABSKI, *Boleslaw Chrobry*, Warszawa 1964, s. 91-100, zvl. s. 98, s. 270-297, zvl. s. 285-297; T. WASILEWSKI, *La couronne royale - symbole de dépendance à l'époque du Haut Moyen Age. Le deuy coronnements de Boleslas le Valliant prince de Pologne*, In: red. S. BYLINA, *La Pologne au XVe Congrès International des Sciences Historiques à Bucarest*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1980, s. 25-50, zvl. s. 43-50; Charlotte WARNKE, *Die Ursachen und Voraussetzungen der Schenkung Polens*, s. 127-177, zvl. s. 175; J. FRIED, *Otto III. und Boleslaw Chrobry. Das Widmungsbild des Aachener Evangelistars, der „Akt von Gnesen“ und das frühe polnische und ungarische Königtum*, Stuttgart 1989. K možné souvislosti se starší velkomoravskou tradicí D. TŘEŠTÍK, *Von Svatopluk zu Boleslaw Chrobry. Entstehung Mitteleuropas aus der Kraft des Tatsächliches und aus einer Idee*, In: <http://www.sendme.cz/trestik/Trestik.html>.

leslavovy příbuzné a věrné spojence, proto s sebou nutně musel přinést střet, který nakonec vyplnil následující dvě desetiletí.³⁴⁹ Až smrt císaře i papeže Benedikta VIII. mohla znamenat obnovení předchozích snah z Hnězdna. Po jednání s novým papežem se Boleslav nechal znovu v Hnězdně korunovat. Zatímco však v Hnězdně tvořilo napojení na papežský stolec pouhý prostředek k vzájemnému propojení císaře a Piastovce, nyní měl být určující právě vzájemný vztah polského knížete s kurií. Bylo krokem k suverenitě, který podstatně vybočoval z „projektu“ hnězdenské synody. Toto směřování však nadlouho zastavil Bezprym, když císaři roku 1031 poslal korunu zpět a tím v podstatě uznal závislost na Říši.

Když se tedy ohlédneme zpět, zjistíme, že tu existovala tradice, která Boleslavovi II. umožňovala získat královskou korunu. Byla to však tradice, jež tento titul spojovala s papežským stolicí a není také vyloučeno, že její součástí byl i tribut ve výši 100 hřiven, známý i z českého prostředí. Boleslav tedy nemusel složitě vyjednávat, stačilo jen vyjádřit poplatkem svůj vztah ke svatopetrskému stolci a dál už bylo možné konat zcela svobodně. V Říši nebyla v dané chvíli síla, která by mohla tomuto kroku zabránit. Navíc celý akt musel vyhovovat i kurií, která právě v těchto letech pod svá ochranná křídla přijala i Demetarovo chorvatské království³⁵⁰, a jež si rovněž vynucovala poslušnost přemyslovských a arpádovských držav. Když však síla Piastovců přišla vniveč s Boleslavovým pádem a zvětšil se vliv Říše, zapadla na dlouho i představa, že i skráně polských knížat kdysi zdobila královská koruna.

Zatímco Polsko s vyhnáním Boleslava II. svou mocenskou pozici ztratilo, na vze-
stupu byla moc přemyslovských bratří, kteří důsledně podporovali krále Jindřicha. Je-
jich čas nadešel s dočasnou porážkou opozice, způsobenou smrtí Rudolfa Švábského.

---

³⁴⁹ Zdůvodnění přebírání z H. LUDAT, *An der Elbe und Oder um das Jahr 1000*, s. 18-32; srov. nověji i S. WEINFURTER, *Neue Kriege : Heinrich II. und die Politik im Osten*, In: hgg. A. WIECZOREK - H.-M. HINZ, *Europas Mitte um 1000*, s. 819-824. Z české perspektivy věc nově probrala B. KRZEMIŃSKA, *Krize českého státu na přelomu tisíciletí*, s. 497-531.

³⁵⁰ *Codex diplomaticus Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae I. (743-1100)*, č. 109, s. 139-141; *Hravatska i Europa. Kultura, znanost i umjetnost I. Srednyje vijek (VII-XII. stoljeće)*, uredio I. SUPŠIĆ, Zagreb 1997, s. 206 a s. 231-233.

Když se totiž budoucí císař chystal na jaře roku 1081 do Itálie na svou římskou jízdu, rozhodl se uspořádat poměry v Říši. Stalo se tak na sněmu v Řezně v březnu 1081 a „jistým“ ziskem Vratislava II. měla být tentokrát Liutpoldova východní marka³⁵¹. My však máme ještě jednu zprávu pozdějšího pramene, „*Annales Pegavienses*“, která nás informuje o tom, že byl Vratislav dokonce ještě v témž roce odměněn korunou, a to v Augsburgu³⁵². Vzhledem k tomu, že nám chybí sebemenší doklad královy přítomnosti právě zde k tomuto roku, jeví se celá věc jako smyšlenka. Mnohem blíže k pravdě měl asi Novotný³⁵³, uvažující o existenci předběžné dohody, uzavřené však spíš v Řezně, jejíž součástí bylo vyslání kontingentu 300 jezdců, vedených Bořivojem³⁵⁴. Předzvěstí budoucí korunovace se stalo Vratislavovo obdarování kopím padnuvšího krále Rudolfa.

Návrat císaře z Itálie spolu s pokusem o naplnění svrchovanosti v Říši v Mohuči³⁵⁵ umožnil i splnění starého slibu. Roku 1085 konečně sám císař korunoval Vratislava II. královskou korunou³⁵⁶. Jindřich se tehdy inspiroval u svých předchůdců, konkrétně u Otty III. a jeho pokusů utvořit kolem Říše síť vazalských království. Reminiscencí zde

---

³⁵¹ Viz s. 62-63 této práce.

³⁵² *Annales Pegavienses*, MGH SS 16, s. 237.

³⁵³ V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 230. Naopak doslova ji věří H. PATZE, *Die Pegauer Annalen*, s. 10-18, jenž na s. 16-17 dokonce hovoří o Vratislavově korunovaci mohučským arcibiskupem, přičemž poněkud pozapomíná, že Siegfried korunoval také Rudolfa Švábského.

³⁵⁴ *Annales Pegavienses*, MGH SS 16, s. 237 : „*si (Jindřich) Boemiae ducem Vratizlaum in regem peteretur ac iuberet coronari, et ille quattuor milia talentorum gazis regiis appenderet, insuper et filium suum cum trecentis armatis in expeditionem Italicam cum ipso destinaret*“, což se nápadně podobá svým obsahem CDB II, č. 96, s. 93 : „*salvo tamen, quod si nos vel successores nostros Rome coronari contigerit, ipsius predicti regis Ottachari vel successorum suorum relinquimus arbitrio, utrum ipsi trecentos armatos nobis transmitant, vel trecentas marchas persolvant*.“ Na starší tradici nejnověji odkazuje i M. BLÁHOVÁ ve *VZDKČ I*, s. 451. Upozornil na to však už B. DUDÍK, *Dějiny Moravy II*, s. 310.

Jistou souvislost by mohlo mít i udělení Rudolfova kopí Vratislavovi po bitvě u Flarchheimu, jak to zmiňuje *Ekkehardi Chronicon*, MGH SS 6, s. 201. Srov. pozn. 360 této práce.

³⁵⁵ Blíže k tomu s. 64-65 této práce.

³⁵⁶ *Annales Veterocellenses*, MGH SS 16, s. 41 : „*Heinricus imperator Maguncie in presentia electorum tam spiritualium quam secularium principum Wratizlaum ducem Bohemie magnifice decoravit*.“ G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher IV*, s. 25 a s. 549-550; H. SPANGENBERG, *Königskrönung*, s. 392-393.

bylo nejen udělení titulu polského a českého krále, ale i starší obdarování kopím poraženého Rudolfa z Rheienfeldu³⁵⁷. Pro Říši obecně a pro Jindřicha zvláště muselo být nesmírnou satisfakcí, že mohl předvést svou moc v tradiční zájmové oblasti Říše a alespoň formálně tak navázat na východní velmocenskou politiku svých předchůdců³⁵⁸. K tomuto programu se mohl přihlásit nejen udělením polského a českého královského titulu, ale i vystavením listiny č. 390 z 24. dubna 1086. Tato listina totiž odkazovala na osobu sv. Vojtěcha, který byl s programem Otty III. nerozdílně spjat³⁵⁹, a symbolizovala i onu nárokovanou svrchovanost svým mylným odvoláním na papeže Benedikta a císaře Ottu I. Tím by ovšem dostával jiný rozměr i poměr přemyslovských držav k Říši a vysvětlovala by se tak i ta skutečnost, že listina byla vystavena i na žádost knížete Vratislava³⁶⁰. Smrt biskupa Jana I. Olomouckého umožnila završit, co bylo ujednáno v Mohuči. Biskup Jaromír získal „svou“ listinu v dubnu 1086 v Řezně a v létě téhož roku korunoval Vratislava na císařův příkaz trevírský arcibiskup Egilbert³⁶¹.

---

³⁵⁷ R. NOVÝ, *Český král Vratislav*, s. 20-21; reálněji asi J. ŽEMLIČKA, *Čechy v době knížecí*, s. 108-109, který rozlišuje mezi tím, co chtěl císař, a tím, jak celou věc chápal Vratislav. Otázku udělení říšského kopí naznačil O. BAUER, *Kopí svatého Václava*, s. 353-357, uváděje zmínky o podobném aktu z doby okolo roku 1000 z Uher a z Polska. Podrobně a nově celou situaci kolem roku 1000 zpracoval J. FRIED, *Otto III. und Boleslaw Chrobry*, který se na s. 126-141 vypořádal právě s problematikou kopí, jejichž udělení chápe jako jedno z dalších pout k císaři.

³⁵⁸ Je vůbec otázkou, zda se Jindřich IV. autoritativním, a tedy nutně provokativním, způsobem vlády nehlásil k dědictví Impéria, víc, než se zdá ...

³⁵⁹ D. TŘEŠTÍK, *Sv. Vojtěch a formování střední Evropy*, s. 96.

³⁶⁰ *Cosmae Chronica* II, 37, MGH SRG N. S. 2, s. 140-141. Občas se to vysvětlovalo tak, že vystavení listiny bylo *conditio sine qua non* pro korunovaci, takže by bylo možné vysvětlovat vznik listiny i tlakem mladších bratří (a možná i velmožů), kteří by nepřipustili jednostranné narušení mocenské rovnováhy. Souvisí to i s tím, jakou váhu královskému titulu přisoudíme (k tomu viz pozn. 349).

³⁶¹ *Cosmae Chronica* II, 38, MGH SRG N. S. 2, s. 140; *Annales Patherbrunnenses*, ed. SCHEFFER-BOICHORST, s. 100 (citují dle G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* IV, s. 49, pozn. 91) : „*istius licentia dux Bohemiae suae gentis rex factus est unctio Eilberti archiepiscopi Trevirensis*“ - určeno zprávou o „*Hac negociatione expectatur statute pacis terminus* (dle Meyera poslední termínem oktáva letnic, pro 1085 15. červen), *estas scilicet media*“. Tomu, že události od sebe dělil rok nasvědčuje i dvojí zpráva u *Beneše Minority*, MZK 26, s. 30, či v *Annales Gradicensis et Opatovicenses*, FRB 2, s. 390, které se v podstatě shodují s údaji v *Annales Pragenses*, FRB 2, s. 377, nebo *Annales Bohemici*, FRB 2, s. 381. V posledních dvou pramenech

S obsahem mohučských ujednání souhlasil i papež Kliment III.³⁶², ovšem prý pouze v případě zrušení olomouckého biskupství. Odmítnout však měl korunovaci v obavách o poplatek 100 hřiven stříbra³⁶³. Oporou zde měla být zachovaná urgence Klimentova, a zvláště pak její intitulace : „*W., glorioso principi Boemiorum ac dilectissimo filio*“³⁶⁴, i prosba mohučského arcibiskupa Wezila³⁶⁵. O něčem jiném svědčí tón celého listu s takřka úpěnlivou prosbou, který by těžko korespondoval s vyhraněnými vztahy mezi Vratislavem a Klimentem. Ani žádost o obnovení poplatku 100 hřiven nemusela být Klimentovým výrazem toho, že ignoroval korunovaci předního Jindřichova spojence, zvláště když nic nevíme o apriorním odmítnutí platit tuto sumu. Navíc není důvod domnívat se, že by se placení tohoto poplatku s nošením koruny nesnášelo³⁶⁶. Problémem je zde spíše titul „*princeps*“.

Srovnání se staršími listy Řehoře VII.³⁶⁷, či mladšími Eugena III.³⁶⁸, které byly ovšem adresovány nejen Vratislavovi, ale i Vladislavu II., ukazuje, že Kliment nemohl chápat Vratislava stejně, tj. jako „pouhého“ českého knížete. Rozdíly v intitulaci jsou totiž zcela markantní. Abychom však mohly celý problém náležitě řešit, bude třeba hledat inspiraci v pracích „rakouské diplomatické školy“, která se pokusila zcela novým způsobem uchopit zkoumání diplomatických formulí.³⁶⁹

Klíčem k rozřešení tohoto problému může být slůvko „*gloriosus*“. Tento výraz se

---

ovšem zpráva duplikována není. R. NOVÝ, *Český král Vratislav*, s. 21.

Jinak G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* IV, s. 49 a pozn. 91; V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 245-246 a pozn.,

³⁶² *Cosmae Chronica* II, 38, MGH SRG N. S. 2, s. 140 (= CDB I, č. 87, s. 95).

³⁶³ V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, s. 262-263; J. ŽEMLIČKA, *Čechy v době knížecí*, s. 110.

³⁶⁴ *Briefsammlungen*, MGH EE 5, č. 1, s. 387-389.

³⁶⁵ *Briefsammlungen*, MGH EE 5, č. 2, s. 389-391.

³⁶⁶ Srov. poděkování Řehoře VII. za 100 hřiven Boleslavovi II. v *Registra Gregorii VII.*, II, č. 73, MGH EE Sel. 2. 1, s. 233-235, které je ovšem z doby před korunovaci.

³⁶⁷ Např. *Registra Gregorii VII.*, I, č. 17, MGH EE Sel. 2. 1, s. 27 : „*Wratizlao, Beoemiorum/Boemie duci*“.

³⁶⁸ CDB I, č. 143, s. 146-147, č. 147, s. 149-150 : „*dillecto in Christo filio W., illustri Boemiorum duci*“.

³⁶⁹ Zakladatelskou prací byla : H. FICHTENAU, *Arenga. Spätantike und Mittelalter im Spiegel von Urkundenformel*, Graz-Köln 1957. Jeho podněty rozvedl zejména H. WOLFRAM (viz následující pozn.).

totiž objevuje nejen ve většině ostatních intitulací spolu s titulem „*rex*“, a to například v listinách merovejských („*gloriosissimus rex Francorum (et Langobardorum)*“³⁷⁰), nebo vizigótských králů. Mnohem blíže je nám však zhodnocení situace v 9. a 10. století. I v tomto období si však toto označení uchovalo značnou prestiž a stálo na vrcholu „*illustratury*“ a papežská kancelář jej zprvu využívala k označování karlovských majordomů, než přešla k termínu „*excellentissimus*“.³⁷¹

Navíc i využití titulu „*princeps*“ je diferencované. Neoznačoval se jím pouze kníže, ale obecně vládce. V merovejské franské říši bylo používáno tohoto titulu v několika významových rovinách a označoval se jím v narativních pramenech také král³⁷². Symptomatické však je, že tohoto titulu využívali franští majordomové jako výraz svého postavení prvních velmožů franské říše.³⁷³ Další historie tohoto titulu je spjata s procesem pozvolného rozpadu karlovského impéria, doprovázeného pozvolným růstem sebevědomí aristokracie, dosud svým „*mandátem*“ výhradně vázané na osobu panovníka³⁷⁴. Právě na začátku své rozpravy podrobuje Brunner analýze vlastní význam výrazu „*princeps*“ v konfrontaci s termíny „*dux*“ a „*rex*“ a dospívá k tomuto závěru 1. „*Princeps*“ *kann nur jemand sein, der über das regnum herrscht.*“ (s. 184 - zde se shoduje franská praxe i se zvyklostmi papežské kanceláře), 2. „*die Differenz* (mezi „*rex*“, „*princeps*“ a „*dux*“) *ist graduell und nicht qualitativ*“ (s. 183). V konkrétním

---

³⁷⁰ *Diplomata Imperii I*, ed. G. H. PERTZ, MGH DD I, Hannoverae 1872. K tomu zejména H. WOLFRAM, *Intitulatio I*, Wien-Köln-Graz 1967; *Intitulatio II*, hg. H. WOLFRAM, Wien-Köln-Graz 1973.

³⁷¹ K. BRUNNER, *Der fränkische Fürstentitel im neunten und zehnten Jahrhundert*, In: hg. H. WOLFRAM, *Intitulatio II*, s. 188-189 a s. 249-252.

³⁷² H. WOLFRAM, *Intitulatio I*, s. 148-152, zvl. s. 149 a pozn. 17, s. 262-264 s přehledem titulů, ale také s. 136 : „*Trotzdem wird man die besondere Bedeutung der Titel-formen, ..., nicht erfassen, wenn man nicht ein Fürstentitel im engeren Sinn der kaiserlichen und königlichen Intitulatio gegenüberstellt*“.

³⁷³ H. WOLFRAM, *Intitulatio I*, s. 140. Jinak tento titul v singuláru označoval krále, v množném čísle pak velmože.

³⁷⁴ Výrazem toho byl titul „*comes*“. K následujícímu srov. nesmírně inspirující syntézu K. BRUNNERA, *Fürstentitel*, s. 179-340. I když budu z výsledků této studie vycházet, uvědomuji si, co napsal sám Brunner na s. 180, že totiž papežská kancelář „*Besitz für fränkische Verhältnisse kaum besondere Relevanz*“ a navíc, že se studie sama omezuje na 9. a 10. století.

rozboru se pak Brunnerovi využití termínu „*princeps*“ jeví jako více než výmluvné svědectví královských aspirací³⁷⁵.

Samozřejmě že využití analogie jsou o něco starší, ale ukazují myslím dosti přesvědčivě, že starší teze o Klimentově postoji k Vratislavovu královskému titulu nebyla vůbec jednoznačně prokázána. Dle mého soudu se zdá více než pravděpodobné, že Klimentem zvolený titul „*princeps*“ neměl vůbec degradovat nově nabitou královskou hodnost, ale nanejvýš mohl odrážet situaci před rokem 1086, kdy Vratislav ještě čekal v Praze na pomazání. První list arcibiskupa Wezila by pak mohl předcházet listu papeže Klimenta a nebylo by důvodu, proč jej nespojit s postavou kanovníka Albina a jeho poselstva právě ke papeži³⁷⁶.

Tím by zároveň zmizel další důvod údajného ochladnutí Vratislavova postoje k císaři. Zmizel by rovněž i jeden ze základních předpokladů pro záhadné konstrukce, s nimiž začal už Palacký³⁷⁷ a které pak úspěšně do zcela fantastických úvah o údajném přetrvávání českých zemí v obedienci reformních papežů, respektive o českých snahách po roce 1087 opět přijmout poslušnost papeži Urbanovi II., rozprávěli Dudík³⁷⁸ a Novotný³⁷⁹. Plně to myslím vyvrací i Jaromírova cesta do Uher roku 1090, která se zdála jinak celou konstrukci potvrzovat, i poněkud odlišná interpretace Vratislavovy role při jednáních se sasskými biskupy právě v roce 1087.

---

³⁷⁵ Pro naši otázku má význam zejména ojedinělé označení akvitánského vládce Viléma Zbožného, obsažené navíc v papežských registrech Jana VIII. „*W. dei Gratia comes, Aquitanorum princeps, rector ...*“, které K. BRUNNER, *Fürstentitel*, s. 229-231 považuje za rovné královskému titulu - zde nutno podotknout, že za vším stojí omyl notáře, stejně jako titulatura vévody Arnulfa, pozdějšího císaře (viz K. BRUNNER, *Fürstentitel*, s. 240-241).

³⁷⁶ *Cosmae Chronica* II, 38, MGH SRG N. S. 2, s. 141. Erdmannovy pochybnosti (*Briefsammlungen*, MGH EE 5, s. 388, pozn. 2 a s. 390, pozn. 5) nesdílím, protože neuvádí žádné důkazy. Ostatně o jiném poselstvu nic nevíme.

³⁷⁷ F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého* III, 6, s. 195.

³⁷⁸ B. DUDÍK, *Dějiny Moravy II*, s. 320-321.

³⁷⁹ V. NOVOTNÝ, *České dějiny I. 2*, např. s. 275-276.

6. *Hlavní linie středoevropské politiky v druhé polovině 11. století.*

Už na začátku první podkapitoly jsem učinil pokus v hrubých črtách představit vývoj střední Evropy a popsat její základní struktury v první polovině 11. století. Bylo zde velmi dobře možné vysledovat kvas, vzájemné boje, změny spojenectví, expanze a pády říší, jejichž moc zanikla stejně rychle, jako se objevila. S přelomem poloviny století se však v našem prostoru vykristalizovalo několik státních útvarů, kterým se podařilo následky krize překonat. Situace se stabilizovala, a tím ustala i možnost další neomezené a nekontrolované expanze. Moc bylo zapotřebí ukotvit na nových základech, bylo zapotřebí obrátit se k novým zdrojům. Boj však přesto neutichl a vzájemné soupeření neustalo, protože období síly a slabosti se střídaly v nepravidelných amplitudách, jichž se dalo využít tu k nájezdu, tu k rozšíření teritoria. Období krizí se nepřestávala projevovat, ale už šlo o krize jiného druhu – nikoli strukturální, ale „personální“. Přinášelo je s sebou soupeření uvnitř knížecích domů, šlo v nich však pouze o to, kdo bude vládnout, podstata celého systému měla zůstat nezměněna. To ukazuje dobře situace v Uhrách ve sledovaném období, zvláště když ji srovnáme s obdobím zmatků po smrti Štěpána I. Zde jsme mohli sledovat takřka dvacetileté období neustálých šarvátek a pŕetek mezi arpádovskými bratřenci. Zdánlivě se tak mohla jevit situace vhodnou k tomu, aby byl zopakován pokus svobodných Maďarů zvrátit předchozí uspořádaní z dob prvních králů, ale nestalo se. Pořádek, který se podařilo nastolit králi Ondřejovi, zůstal již zachován. Ani v polském státě se už nikdo neodvážil zpochybnit ustavený řád knížete Kazimíra a v českých zemích, kde byla tradice ještě mnohem starší, tomu nebylo jinak.

Vnitřní proměna a stabilizace však s sebou přinášela nutnost korigovat cíle a prostředky, kterými bude pro příště vedena politika. Hrubá síla byl vhodná v době, kdy se „státní organizace“ v sousedství zhroutila, nebo ještě vůbec neexistovala, ne v situaci, kdy byla pozice, i síla všech tří konkurentů ve středovýchodní Evropě přibližně stejná a kde se muselo ještě uvážlivě počítat s nároky vládce v Říši. Počátky celého systému položila už trojice Břetislav I., Ondřej I. a Kazimír I., a tak jejich nástupcům nezbývalo,

než se pokoušet využívat momentálního rozložení sil k prosazení dlouhodobějších zájmů.

Pozice každého z těchto tří útvarů se vzájemně lišila. Bylo to dáno jak geografickou polohou, tak historickou tradicí. Zatímco Polsku se ještě otvíraly možnosti rozšířit území na úkor sousedních slovanských pohanských kmenů, či stále slábnoucích knížectví kyjevské Rusi, mohly zas Uhry vyvíjet cílené úsilí jižním směrem vstříc Byzanci a slovanským státům na Balkáně. Obě země se mohly opřít o silnou církevní organizaci s vlastními arcibiskupstvími, i o prestiž, kterou jim zajišťoval jejich královský titul a proklamovaná nezávislost na Říši³⁸⁰. Situace českého státu však byla odlišná. Krize jej zasáhla právě ve chvíli, kdy se mu mohlo a mělo dostat podobných výhod, a zabránila tak realizaci projektu Otty III. Na pražský knížecí stolec dovedla Přemyslovce vojska císaře Jindřicha a předznamenala tak v mnohém další směřování české politiky. Definitivně pak se vztahy k Říši dotvořily po taženích Jindřicha III. proti Břetislavovi I. Maximou české politiky se nyní stala spolupráce s císařem. Záleželo na pozici a schopnostech českých knížat, i na momentální mocenské pozici císaře, zda se jednalo o pasivní odevzdání se, nebo aktivní spoluúčast. Právě za vlády Vratislava II. se podařilo poprvé realizovat politický program, který stanovili před lety Boleslav I. a II. Přemyslovskému knížeti se tak poprvé dostalo královské koruny. V tom se ovšem Vratislav příliš nelišil od svého méně úspěšného soupeřnicka Boleslava II. Smělého. I tento Piastovec si kladl za cíl navázat na tradici hnězdenské korunovace a i on, i když s jinou podporou, svého cíle dosáhl. Na rozdíl od Vratislava však neodhadl své síly a možnosti. Stálá aktivní politika vyčerpala polské síly a unavila předáky, kteří dali přednost zřejmě ne méně schopnému, ale realističtějšímu Vladislavu Jindřichovi. Nepochybně výhodnější byla pozice uherského státu. Po 17 letech rozmíšek se jim dostalo schopného panovníka, který zaměřil pozornost Uher znovu na jih. Expanze do Chorvatska však nepředstavovala hlavní odkaz politiky Ladislava I. Mnohem víc jím

---

³⁸⁰ V případě Polska jsou ovšem královský titul, i nezávislost silněji než v Uhrách závislé na momentální mocenské situaci.

byl synoda roku 1083, na které došlo ke kanonizaci prvního uherského krále Štěpána a několika dalších svatých. Podobně jako se v té době v Čechách začaly budovat základy svatováclavského kultu, který by podpořil základy moci, tak i zde se Uhry stávaly něčím víc, než jen konglomerátem území, jejichž jediným společným jmenovatelem je kníže, či král³⁸¹. Byl to vlastně jen další logický krok, který musel následovat po stabilizaci reálné moci – co vzniklo, bylo třeba zdůvodnit, ospravedlnit. Celý komplex otázek, spojený s výše nastíněným problémem, je tak mnohem více odkazem doby generace Vratislava II., než analyzované rozmišky a boje. Ty totiž mnoho po celé 11. a 12. století nezměnily, na něco však přece ukazují – na stabilitu základů, které získal raně středověký stát ve středovýchodní Evropě na dlouhých 150 let.

Vítězství bylo dosaženo. Ale kdo vlastně zvítězil? Byl to císař, jehož záhy ohrozil další odboj, a který nakonec zemřel na útěku při pokusu odvrátit porážku, již mu uštedřil jeho mladší syn? Byl to Vratislav, když ziskem za vyčerpání přemyslovských držav byl královský titul na sedm let, který navíc nezabránil tomu, že se země octla ve čtvrtstoletí zmatků? Byl to Řehoř, který zemřel ve vyhnanství? Nebo snad knížata z řad opozice, jejichž statky byly mnohdy zpustošeny dlouhotrvajícími boji? Asi nelze označit nikoho konkrétního, lze spíš ukázat na určité trendy, které se prosadily. Byla to potřeba stále hledané mocenské rovnováhy, jež umocňovala pozici velmožů nejen Říši, ale zejména ve státech tzv. středoevropského typu³⁸². Hlavním vítězem se stal STÁT, který se osvobodil od svých nositelů a začal pozvolna žít vlastním životem.

---

³⁸¹ Je to vlastně významná kapitola, již jsem se v této práci přímo nedotkl, je však nutno ji uvážit alespoň zde.

³⁸² Tento proces dobře dokumentuje i Kosmas, v jehož vypravování začínají tito knížecí věrní hrát stále častěji aktivní roli. Pozvolna, v souvislosti s tímto procesem se formuje i názor, že kníže není stát, že stát je něčím víc a že reprezentuje i ony velmože (srov. D. TŘEŠTÍK, *Kosmova kronika*, s. 157, který ukazuje na rostoucí roli velmožů právě ve spojitosti s rostoucí frekvencí jejich „výskytu“ v Kosmovi od *Cosmae Chronica* II, 22, MGH SRG N. S. 2, s. 113-115). Velmože přitom Kosmas nechápal jako poslušné, ale věrné (viz D. TŘEŠTÍK, *Kosmova kronika*, s. 161-165). Zároveň D. TŘEŠTÍK, *Kosmova kronika*, s. 183 hovoří o „*Cosmae Chronica*“ jako o počátku transpersonálních představ o zemi, i když ještě ne o Čechách, jejichž symbolem byl s. Václav. Na s. 230-231 Třeštík explicitně spojuje proces utváření šlechty a vytváření těchto ideových konceptů.

V. Exkurs I. K otázce Jaromírova kancléřství.

Bohužel jediným pramenem, o který bylo možno se opřít při pokusu zmapovat Jaromírovo působení, byly rekogniční formule. Veškeré další pátrání v listinném materiálu³⁸³, zejména v tzv. petentních formulích, nepřinášelo v případě biskupa Jaromíra žádné výsledky³⁸⁴ a podobně neúspěšný byl i pokus využít pramenů narativních³⁸⁵. Ani tento fakt však nemusí být zcela směrodatný, jak nám ukazuje svědectví jedné listiny vystavené v Římě roku 1082³⁸⁶ v konfrontaci z Bernoldem a Bonizem ze Sutri³⁸⁷. Přesto však už výše uvedené skutečnosti samy o sobě stačí k tomu, aby to otráslu našimi představami o Jaromírově přítomnosti a domnělého vlivu na Jindřichově dvoře.

Posledním pramenem, k němuž jsem se obrátil, bylo „*Decretum*“ vzešlé z jednání synody v Brixenu³⁸⁸. Na tomto shromáždění se sešli říšští biskupové z obou stran Alp, aby spolu s kardinálem Hugem od sv. Klimenta, reagovali na definitivní roztržku mezi králem a papežem. Řehoř byl tehdy podruhé sesazen a navíc došlo i k volbě papeže nového. Tím se stal Wibert z Ravenny³⁸⁹. Právě zmiňované „*Decretum*“ obsahovalo

---

³⁸³ P. HILSCH, *Familiensinn*, s. 226-228 se spoléhal právě jen na rekogniční formule, což ovšem jeho výsledky zcela znehodnotilo. Srov. např. tamtéž, s. 227, pozn. ohledně tažení do Itálie, kdy Hilsch usuzoval, že Jaromír se sice tažení neúčastnil, ale na korunovací přijel.

³⁸⁴ Jedinou výjimkou jsou MGH DH IV, II, č. 338, s. 445-447 (dochována v opise z 15. století) - v Luce 20. 7. 1081 (k ní i G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 386, pozn. 71 a s. 455, pozn. 27) a MGH DH IV, II, č. 339, s. 447-448 (notářský opis z roku 1261) - v Luce 20. 7, kde se ovšem mezi milites objevuje jakýsi Cerenard, či Gebehard, jehož ani Gladiss, ani Meyer blíže neidentifikují. S pražským biskupem její však lze ztotožnit sotva, protože v listinách byl přísně zachováván „*cursus honorum*“.

³⁸⁵ V ruce jsem snad neměl naprosto všechny prameny, ale celé pátrání jsem prováděl i za pomoci znamenitých *Jahrbücher* z pera G. Meyera von Knonau.

³⁸⁶ V MGH DH IV, II, č. 342-3, s. 451-454 se papež Kliment nevyskytuje.

³⁸⁷ *Bernoldi Chronicon*, MGH SS 5, s. 437 : „*Heinricus autem in Italia, assumpto apostata suo Guiberto, iterum Romam invasurus proficiscitur, ...*“ ; *Bonizonis episcopi Sutriini Liber ad amicum*, MGH LdL 1, edd. Ph. JAFFÉ - E. DÜMMMLER, Hannover 1891, s. 613; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 433, pozn. 5.

³⁸⁸ MGH Leg. IV.1, č. 58, s. 106-108 a č. 70, s. 118-120.

³⁸⁹ G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 284-296, hlavně s. 286, pozn. 94 a 95. Král vlastně jenom reagoval na papežské rozhodnutí na postní synodě, jež pro něj znamenalo novou exkomunikaci (viz *Registra Gregorii VII.*, VII, č. 14a, MGH EE sel.

spolu se závěry synody i podpisy „signatářů“, a Jaromír, královský kancléř a biskup, mezi nimi nebyl. Když vezmeme do úvahy předchozí zjištění a vše konfrontujeme s obrazem Jaromírova souputníka ve vedení kanceláře Burcharda Lausannského, budeme muset uzavřít naše pátrání s konstatováním, že Jaromír sice stál nominálně v čele kanceláře, ale fakticky se na Jindřichově dvoře nezdržoval. Jeho titul měl asi podobný význam jako arcikancléřství mohučských, či kolínských arcibiskupů - byl pouhou čestnou funkcí bez konkrétní náplně³⁹⁰. Hlavní osobou zůstával notář Gottschalk von Aachen, stylizátor většiny listin až do roku 1085, kdy Jaromírovi hodnost získal biskup Heřman. Spolu s arcibiskupem Wezilem (1084-1088) se objevuje Jaromír jen jednou³⁹¹, ale už v následující, v originále zachované listině chybí³⁹². Až v listině z 1. června 1085 se po záplavě „italských listin“ objevuje v listině pro verdunské biskupství kancléř nový³⁹³. Že zároveň s touto změnou polevuje i podíl Gottschalkův na stylizaci císařských listin, jen nadále posiluje naše předchozí závěry.

I když tedy kancléřský titul zřejmě neměl takový význam, jak se soudilo, nemuselo se jednat o pouhou a naprostou formalitu. vzhledem k charakteru dochovaného pramenného materiálu se zde můžeme pokusit pouze o neprokazatelnou hypotézu. Opřít se budeme moci o pouze za Jaromíra působícího notáře, označovaného siglou G II A³⁹⁴, jehož působení vymezuje poměrně úzký časový interval - 1077 (snad vánoce) - 23. 7. 1079. Toto zkoumání nám však bude ztěžovat jeden nepříjemný zvyk tohoto notáře, a to

---

2.2, s. 479-487; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 233-234, s. 246-261; H. K. SCHULZE, *Hegemoniales Kaisertum*, s. 437; A. HAVERKAMP, *Medieval Germany*, s. 117).

³⁹⁰ Dávno se to podvědomě tušilo v německé diplomatice D. von GLADISS, *Kanzlei*, s. 8.

³⁹¹ MGH DH IV, II, č. 369, s. 491-492 z 4. 10. 1084.

³⁹² MGH DH IV, II, č. 370, s. 492-493 z 16. 10. 1084 - zde vůbec rekogniční formule chybí, což Gladiss v úvodu vysvětluje tak, že Jaromír už kancléřem nebyl, nový však ještě nebyl jmenován.

³⁹³ Poprvé se objevuje jako kancléř v MGH DH IV, II, č. 373, s. 496-498 z 1. 6. 1085.

³⁹⁴ Stylizoval listiny MGH DH IV, II, č. 302, s. 395-397; MGH DH IV, II, č. 304, s. 400-401; MGH DH IV, II, č. 305, s. 401, č. 306a dle A. GAWLIK, *Nachträge*, s. 535-536 k 20. březnu 1078 v Řezně (původně č. 320, s. 420-421); MGH DH IV, II, č. 308, s. 403-404; MGH DH IV, II, č. 311, s. 409-411 a MGH DH IV, II, č. 314, s. 414-415, zachovaná pouze ve formulářové sbírce.

neúplnost datovacích formulí. První listina byla vystavena v Řezně 1077, zřejmě o vánocích³⁹⁵. Tehdy zde Jindřich IV. shromáždil vojska svých českých i bavorských věrných, aby s nimi vytáhl proti Ekkbertovi Formbašsko-Neuburskému³⁹⁶. V té době se také bojovalo i ve Švábsku mezi straníky obou táborů. Boje pokračovaly i v následujícím roce, kdy Jindřichova vojska pustošila východní Bavorsko³⁹⁷ a v téže době byly vystaveny tímto notářem i dvě další listiny v Pasově, jedna z konce roku 1077, druhá z počátku roku následujícího³⁹⁸. Jen o málo později, někdy v březnu 1078, byly vystaveny G II A další dvě listiny³⁹⁹. Už zde zřejmě král pojal úmysl sebrat armádu, neboť s tím začal ihned po svém příjezdu do Porýní⁴⁰⁰. Poslední list, spojený s notářem G II A vystavil Jindřich roku 1079 ve Špýru. Jindřich v té době opět neúspěšně usiloval o obnovení klidu v Říši. Nakonec byl ale nucen zasáhnout proti vévodovi Welfovi, jenž se proti němu provinil. Po té vtáhl do Švábska, kde dosadil nového vévodu Friedricha z Bürenu, svého nastávajícího zetě a pak pokračoval pacifikací vzpurného Liutpolda Babenberského⁴⁰¹. Asi v té době měli do Saska vpochodovat české voje, které měly knížeti Vratislavovi konečně získat vládu nad sasskými markami. Neuspěly však a byly odraženy⁴⁰². Všimněme si místa vystavení - Řezno, Pasov, Špýr, všechno to jsou místa nedaleko českých hranic, snadno dosažitelná v případě potřeby vzájemných operativních jednání Vratislava a Jindřicha v době permanentního ohrožení. Naopak ve

---

³⁹⁵ MGH DH IV, II, č. 302, s. 395-397; *Brunonis Liber* 95, MGH SRG 15, s. 69-70; *Bertholdi Annales*, MGH SS 5, s. 302; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 73, pozn. 110.

³⁹⁶ G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 72-73.

³⁹⁷ G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 96-97.

³⁹⁸ MGH DH IV, II, č. 304, s. 400-401; MGH DH IV, II, č. 305, s. 401; *Vita Altmanni episcopi Pataviensis* 13, MGH SS 12, s. 233; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 96, pozn. 3.

³⁹⁹ MGH DH IV, II, č. 320 (= 306a v A. GAWLIK, *Nachträge*, s. 535-536); G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 96, pozn. 3, který ji datuje stejně jako Gawlik.

MGH DH IV, II, č. 308, s. 403-404; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 120, pozn. 34.

⁴⁰⁰ *Bertholdi Annales*, MGH SS 5, s. 309.

⁴⁰¹ O vyhnání : *Galli Cronica* I, 27, MPH N. S. 2, s. 52-53; G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 207; T. WOJCIECHOWSKI, *Szkice*, s. 221-252; T. GRUDZIŃSKI, *Polityka*, s. 72; TÝŽ, *Boleslaw*, s. 183-197.

⁴⁰² G. MEYER von KNONAU, *Jahrbücher* III, s. 194-211.

vzdálených oblastech Porýní, kde císař také často pobýval, po tomto notáři není ani stopa.

Když opomineme poslední listinu, u níž je přímá souvislost mezi stylizací listiny G II A a dalšími kroky českého vévody více než sporná, mohl by nám výskyt tohoto notáře v ostatních listinách jakýmsi nepřímým svěděním přítomnosti nejen tohoto notáře, ale i biskupa na královském dvoře. Museli bychom pak Jaromíra chápat již ne jako zatvrzelého nepřítele svého bratra, ale spíše jako diplomata, který zprostředkoval alespoň v určitém období vzájemný kontakt mezi Jindřichem a Vratislavem⁴⁰³. Tato Jaromírova úloha skončila asi s rokem 1081, kdy bylo mezi Vratislavem a Jindřichem v Řezně dohodnuta Vratislavova korunovace, i její „cena“, účast kněžice Bořivoje v doprovodu Wiprechta Grojčského a 300 jezdců a zápůjčka 4000 hřiven.

---

⁴⁰³ Není bez zajímavosti, že T. WOJCIECHOWSKI, *Szkice*, s. 241-243 chápe právě Jaromíra jako zosnovatele vzpoury proti Boleslavovi II.

VI. Seznam pramenů, literatury a zkratek.

1. Seznam pramenů.

- Annales Altahenses Maiores a. 708-1073*, MGH SS 20, edd. W. von GIESEBRECHT - L. B. VON OEFELE, Hannover 1868, s. 772-824.
- Annales Bohemici*, FRB 2, ed. J. EMLER, Praha 1875, s. 380-382.
- Annales Brunwillarenses*, MGH SS 16, Hannover 1859, s. 725-728.
- Annales Elwangenses*, MGH SS 10, ed. O. ABEL, Hannoverae 1852, s. 17-20.
- Annales Gradicensis et Opatovicenses*, FRB 2, ed. J. EMLER, s. 385-400.
- Annales Mellicenses*, MGH SS 9, ed. W. WATTENBACH, Hannoverae 1851, s. 480-501.
- Annales Pegavienses et Bosovienses*, MGH SS 16, ed. G. H. PERTZ, Hannover 1859, s. 232-257.
- Annales Pragenses*, FRB 2, ed. J. EMLER, Praha 1875, s. 375-380.
- Annales Ratisponenes*, MGH SS 17, ed. W. WATTENBACH, Hannoverae 1861, s. 577-585.
- Annales Rosenfeldenses*, MGH SS 16, ed. G. H. PERTZ, Hannoverae 1859, s. 99-104.
- Annales S. Iacobi Leodiensis*, MGH SS 16, ed. G. WAITZ, Hannoverae 1859, s. 632-639.
- Annales S. Disibodi*, MGH SS 17, ed. G. WAITZ, Hannoverae 1861, s. 4-30.
- Annales S. Petri Erphesfurdenses*, MGH SS 16, Hannoverae 1859, s. 15-25.
- Annales S. Pauli Virdunenses*, MGH SS 16, Hannoverae 1859, s. 500-502.
- Annalista Saxo*, MGH SS 6, ed. G. WAITZ, Hannover 1844, s. 542-777.
- Auctuarium Cremifanense*, MGH SS 9, ed. W. WATTENBACH, Hannoverae 1851, s. 550-554.
- Bernoldi Chronicon*, MGH SS 5, ed. V. HESSE, Hannoverae 1844, s. 385-467.
- Bertholdi Annales*, MGH SS 5, ed. V. HESSE, Hannoverae 1844, s. 264-326.
- Bonizonis episcopi Sutrii Liber ad amicum*, MGH LdL I, edd. P. JAFFÉ - E. DÜMMLER, Hannoverae 1891, s. 568-620.
- Briefsammlungen der Zeit Heinrichs IV.*, MGH EE 5, edd. C. ERDMANN - N. FICKERMANN, Weimar 1950.
- Brunonis De bello Saxonico Liber*, MGH SRG 15, ed. W. WATTENBACH, Hannoverae 1880.
- Catalogi episcoporum Argentinensium*, MGH SS 13, ed. O. HOLDER-EGGER, Hannoverae 1881, s. 321-324.
- Cosmae Pragensis Chronica Boemorum*, MGH SRG N.S. 2, ed. B. BRETHOLZ, Berolini 1923.
- Codex diplomaticus Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae I (743-1100)*, edd. M. KOSTRENIČIĆ – J. STIPŠIĆ – M. ŠAMŠALOVIĆ, Zagrabiae 1967.
- Codex diplomaticus et epistolaris Bohemiae I-II*, ed. G. FRIEDRICH, Pragae 1904-1907 a 1912.
- Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae I. (805 - 1235)*, ed. R. MARSINA, Bratislava 1971.
- Das Granum catalogi praesulum Moraviae*, ed. J. LOSERTH, AÖG 78, 1892, s.

62-97.

Diplomata Heinrici IV., 1-2, MGH DD VI, edd. D von GLADISS - A. GAWLIK, Hannoverae 1953-1959.

Ekkehardi Chronicon universale, MGH SS 6, edd. G. WAITZ - P. KILLON, Hannoverae 1844, s. 1-267.

Galli Anonymi Cronica et gesta ducum sive principum Polonorum, MPH N.S. 2, ed. C. MALECZYŃSKI, Kraków 1952.

Chronici Hungarici Compositio saeculi XIV., ed. A. DOMANOVSKY, In: SRH I, red. E. SZENTPÉTERY, Budapestini 1937, s. 217-505.

Kosmasa Kronika Czechów, transl. M. WOJCIECHOWSKA, Warszawa 1968.

Kristiánova legenda. Život a umučení sv. Václava a jeho báby sv. Ludmily, ed. J. LUDVÍKOVSKÝ, Praha 1978.

Kroniky stredovekého Slovenska, transl. J. SEDLÁK, Nitra 1995.

Lamperti Hersfeldensis monachi Annales, MGH SRG 38, ed. O. HOLDER-EGGER, Hannoverae-Lipsiae 1894, s. 1-314.

Legendy a kroniky koruny uherské, transl. R. PRAŽÁK - J. NECHUTOVÁ - D. BARTOŇKOVÁ, Praha 1988.

Liber ad amicum, MGH LdL I, edd. Ph. JAFEÉ - E. DÜMMLER, Hannoverae 1891, s. 568-620.

Liber de unitate ecclesiae conservanda, MGH SS LdL 2, ed. W. SCHWANKEN-BECHER, Hannoverae 1892, s. 173-284.

Necrologium Olomucense, ed. B. DUDÍK, Wien 1880.

Necrologium Podlažicense, ed. B. DUDÍK, In: B. DUDÍK, *Forschungen in Schweden für Mährens Geschichte*, Brünn 1852, s. 403-428.

Nestorův letopis ruský. Pověst dávných let, transl. K. J. ERBEN, 3. vyd. Praha 1954.

Povest vremennykh let I-II, edd. D. S. LICHAČEV - B. A. ROMANOV, Moskva-Leningrad 1950.

Registra Gregorii VII., MGH EE sel. 2/1-2, ed. E. CASPAR Berolini 1920-1923.

S. Adalberti Pragensis episcopi et martyris Vita prior, MPH N. S. IV. 1, ed. J. KARWASIŃSKA, Warszawa 1962.

Sigiberti Gemblacensis chronicon, MGH SS 6, ed. D. BETHMANN, Hannoverae, s. 300-374.

Thietmari Merseburgensis episcopi Chronicon, Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters 9, ed. R. HOLTZMANN - cur. W. TRILLMICH, Berlin 1962.

Vita Heinrici IV. imperatoris, In: *Quellen zur Geschichte Kaiser Heinrich IV. Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters 12*, hg. F.-J. SCHMALE, Berlin 1963, s. 407-465.

2. Seznam literatury.

ADAMOVIÁ, K. : *Pojem Koruna česká. Myšlení o českém státu v historii českého království do počátku 19. století*, Plzeň 1995.

APPELT, H. : *Die Anfänge des päpstlichen Schutzes*, MIÖG 62, 1954, s. 101-111.

AUTENRIETH, Johanne : *Bernold von Konstanz und die erweiterte 74-Titel-sammlung*, DA 14, 1958, s. 375-394.

BAKALA, J. : *Holasické pomezí v 11. a 12. století*, ČSIM - B 13, 1964, s. 105-117.

BAKALA, J. (rec.) : *Konala se roku 1060 ...*, ČSIM - B 30, 1981, s. 191-192.

BAUER, O. : *Kopí svatého Václava*, ČČH 36, 1930, s. 351-359.

- BEYER, K. : *Ueber die Datierung einiger Briefe im Registrum Gregorii VII. und im Codex Udalrici*, Forschungen zur deutschen Geschichte 21, 1881, s. 407-413.
- BISKUP, M. (red.) : *Historia dyplomacji polskiej I. Polowa X wieku - 1572*, Warszawa 1980. (Příslušné partie zpracoval G. LABUDA.)
- BISTRICKÝ, J. : *Zakládací listiny kláštera Hradisko u Olomouce a počátky české panovnické listiny*, VVM 45, 1993, s. 131-137.
- BLÁHA, J. : *Komunikace, topografie a importy ve středověku a v raném novověku (7.-17. století) na území města Olomouce*, AH 23, 1998, s. 133-159.
- BLÁHA, J. : *Otázka kontinuity slovanského osídlení olomouckého kopce a několik poznámek k hmotné kultuře olomouckých Slovanů*, VVM 32, 1980, s. 301-311.
- BLÁHOVÁ, M. : *Možnosti a formy cestování ve středověkých Čechách a jejich odraz v soudobé historiografii*, In: red. L. BOBKOVÁ - L. NEUDERTOVIČOVÁ, *Cesty a cestování v životě společnosti* (= AU Purkynianae, Ph. et hist., Studia historica II), 1995, s. 39-53.
- BLÁHOVÁ, M. : *Staročeská kronika takřečeného Dalimila v kontextu středověké historiografie latinského kulturního okruhu a její pramenná hodnota. Historický komentář. Rejstřík*, Praha 1993.
- BLÁHOVÁ, M. - FROLÍK, J. - PROFANTOVÁ, N. : *Velké dějiny zemí Koruny české I. Do roku 1197*, Praha-Litoměřice 1999.
- BLAUL, O. : *Studien zum Register Gregors VII.*, AfUF 4, 1912, s. 113-228.
- BOBEK, J. : *Mincovníctví olomouckých biskupů ve středověku*, Brno 1986.
- BREITENBACH, A. : *Ueber die Quellen und Glaubwürdigkeit des „Granum Catalogi praesulum Moraviae“*, ZVGMSchl 6, 1902, s. 274-300.
- BRESSLAU, H. : *Handbuch der Urkundenlehre für Deutschland und Italien*, 2. Auf., Leipzig 1912-1931.
- BRESSLAU, H. - SICKEL, T. : *Die kaiserliche Ausfertigung des Wormser Concordats*. MIÖG 6, 1885, s. 105-139.
- BRETHOLZ, B. : *Dějiny Moravy I. 2. (do 1197)*, Brno 1896.
- BRUNNER, K. : *Der fränkische Fürstentitel im neunten und zehnten Jahrhundert*, In: hg. H. WOLFRAM, *Intitulatio II*, Wien-Köln-Graz 1973.
- BRUNNER, K. : *Herzogtümer und Marken. Von Ungarensturm bis ins 12. Jahrhundert. Österreichische Geschichte*, Wien 1994.
- CASPAR, E. : *Gregor VII. in seinen Briefen*, HZ 130, 1924, s. 1-31.
- CASPAR, E. : *Studien zur Register Gregors VII.*, NA 38, 1913, s. 143-226.
- CLASSEN, P. : *Heinrichs IV. Briefe in Codex Udalrici*, DA 20, 1964, s. 115-129.
- ČEREPNIN, L. V. : *Общественно-политические отношения в древней Руси и Русская Правда*, In: NOVOSELCOV, A. P. a kol. : *Drevneruskoe gosudarstvo a ego mezhdunarodnoe značenie*, Moskva 1965.
- Česká diplomatika do roku 1848*, red. J. ŠEBÁNEK – Z. FIALA – Z. HLEDÍKOVÁ, 2.vyd., Praha 1985.
- DÉER, I. : *Quis fuerit fons primigenius gestorum chronicorumque Hungaricorum medii aevi ex saeculo XI. oriundus at post deperditus*, In: SRH I, s. 1-11.
- DOSTÁL, B. : *Pohansko IV. Velkomoravský dvorec*, Brno 1975.
- DUDÍK, B. : *Dějiny Moravy II. Od roku 906 až do roku 1125*, Praha 1875.
- DÜNZELMANN, E. : *Die chronologische Noten des Registrum Gregorii VII.*, Forschungen zur deutschen Geschichte 15, 1875, s. 513-547.
- DUŠEK, L. : *Kronika tzv. Beneše Minority a její pokračování*, MZK 26, 1990, s. 1-107.
- ENGELBERGER, J. : *Berthold von der Reichenau und die Investiturfrage. Zur*

Problem eines Investiturverbots der Fastensynode 1078, DA 53, 1997.

EPPERLEIN, S. - WIDERA, B. : *Die Beziehungen der Kiever Rus und Polens zu Papst und Kaiser während des Investiturstreites*, JbGdUdSSR und der volksdemokratischen Länder Europas 8, 1964, s. 271-287.

ERBEN, K. J. : *Příspěvky k dějepisu českému, sebrané ze starých letopisů ruských, od nejstarších dob až po vymření Přemyslovců*, ČNM 44, 1870, s. 69-97.

ERDMANN, C. : *Die Anfänge der staatlichen Propaganda im Investiturstreit*, HZ 154, 1936, s. 491-512.

ERDMANN, C. : *Studien zur Briefliteratur Deutschlands im elften Jahrhundert*, Leipzig 1938.

ERDMANN, C. : *Tribur und Rom. Zur Vorgeschichte der Canossafahrt*, DA 1, 1937, s. 361-388.

ERDMANN, C. : *Untersuchungen zu den Briefen Heinrichs IV.*, AfUF 16, 1939, s. 184-253.

ERDMANN, C. - GLADISS, von D. : *Gottschalk von Aachen im Dienste Heinrichs IV.*, DA 3, 1939, s. 115-174.

ERKENS, F.-R. : *Divisio legitima und unitas Imperii. Teilungspraxis und Einheitsstreben bei der Thronfolge in Frankenreich*, DA 52, 1996, s. 423-485.

FIALA, Z. : *Dva kritické příspěvky ke starým dějinám českým*, SH 9, 1962, s. 5-65.

FIALA, Z. : *K počátkům listin v Čechách*, SH , 1953, s. 27-45.

FIALA, Z. : *Přemyslovské Čechy 995-1310*, 2. vyd., Praha 1975.

FIALA, Z. - TŘEŠTÍK, D. (rec.) : *O „koruně králů moravských“*, (RADOMĚŘSKÝ, Koruna) ČsČH 7, 1959, s. 483-488.

FICHTENAU, H. : *Arenga. Spätantike und Mittelalter im Spiegel der Urkundenformel*, Graz-Köln 1957.

FICHTENAU, H. : *Urkundenwesen in Österreich vom 8. bis zum frühen 13. Jahrhundert*, Wien-Köln-Graz 1971.

FLECKENSTEIN, J. : *Die Hofkapelle der deutschen Könige I, II*, Stuttgart 1959-1966.

FLOROVSKIJ, A. V. : *Čechi i vostočnyje Slavjane. Očerki po istorii češko ruskych otnošenii (X - XVIII vv.) I*, Praha 1935.

FRIED, J. : *Otto III. und Boleslaw Chrobry. Das Widmungsbild des Aachener Evangelistars, der „Akt von Gnesen“ und das frühe polnische und ungarische Königtum*, Stuttgart 1989.

FRIEDRICH, G. (rec.) : *Cosmae Pragensis Chronica ...*, ČČH 30, 1924, s. 337-339.

FRITZE, W.-H. : *Corona regni Bohemiae. Die Entstehung der böhmischen Königtums im 12. Jahrhundert im Widerspiel Kaiser, Fürst und Adel*, In: W.-H. FRITZE, *Frühzeit zwischen Ostsee und Donauraum*, Berlin 1982, s. 209-269.

GAWLIK, A. : *Annalekten zu den Urkunden Heinrichs IV.*, DA 31, 1975, s. 370-429.

GAWLIK, A. : *Bischof Adalbero von Trient und Bischof Oger von Ivrea als Leiter der italienischen Kanzlei unter Heinrich IV.*, DA 26, 1970, s. 200-220.

GAWLIK, A. : *Nachträge zu den Urkunden Heinrichs IV.*, DA 48, 1992, s. 513-537.

GLADISS, von D. : *Die Kanzlei und Urkunden Kaisers Heinrichs IV.*, Giessen 1938.

GLADISS, von D. : *Die salische Kanzleischule zu Kaiserwerth*, AfUF 16, 1939, s. 254-278.

GOLL, J. : *Der Fürstentag von Tribur und Oppenheim (1076)*, MIÖG 2, 1881, s. 388-399.

GRABSKI, A. F. : *Boleslaw Chrobry*, Warszawa 1964.

GRAUS, F. : *Böhmen zwischen Bayern und Sachsen*, Historica 17, 1969, s. 5-42.

GRAUS, F. : *Die Entstehung der mittelalterlichen Staaten in Mitteleuropa*, Historica

10, 1969, s. 5-65.

GRAUS, F. : *Necrologium Bohemicum - martyriologium pragense a stopy nekosmovského pojetí dějin*, ČsČH 15, 1967.

GRUDZIŃSKI, T. : *Boleslaw Śmialy-Szczodry i biskup Stanislaw*, Warszawa 1982.

GRUDZIŃSKI, T. : *Polityka Gregorza VII wobec państw Europy środkowej i wschodniej (1073 - 1080)*, Toruń 1959.

HAIDER, I. : *Das bischöfliche Kapelanat I. Von den Anfängen bis in das 13. Jahrhundert*, Wien-Köln-Graz 1977.

HÁSKOVÁ, J. : *Vyšehradská mincovna na přelomu 10. a 11. století*, SNM - A 29, seš. 3, 1975, s. 105-160.

HAUCK, A. (Hg.) : *Realencyklopedie für protestantische Theologie und Kirche III, IV*. Leipzig 1897-1898.

HAUPTMANN, L. : *Das Regensburger Privileg von 1086 für das Bistum Prag*, MIÖG 62, 1954, s. 146-154.

HAVERKAMP, A. : *Medieval Germany 1056-1273*, Oxford 1988.

HAVLÍK, L. E. : *Die päpstliche Schutz und die slavischen Völker*, In: *Das heidnische und christliche Slawentum II*, Wiesbaden 1970, s. 10-32.

HAVLÍK, L. E. : *Morava v 9.-10. století*, Studie ČSAV 7, 1978.

HELLMANN, S. : *Studien zum mittelalterlichen Geschichtsschreibung I. Gregor von Tours*, In: S. HELLMANN, *Ausgewählte Abhandlungen zur Historiographie und Geistgeschichte*, Weimar 1961.

HILSCH, P. : *Familiensinn und Politik bei den Přemysliden. Jaromir-Gebehard, Bischof von Prag und Kanzler des Königs*, In: hg. H. MORDEK, *Papsttum, Kirche und Recht im Mittelalter. Festschrift für Horst Fuhrmann zum 65. Geburtstag*, Tübingen 1991, s. 215-231.

HIRSCH, H. : *Untersuchungen zur Geschichte des päpstlichen Schutzes*, MIÖG 54, 1942, s. 363-433.

HOFFMANN, H. : *Zum Register und zu den Briefen Papst Gregors VII.*, DA 32, 1932, s. 86-131.

HOLDER-EGGER, O. : *Studien zu Lampert von Hersfeld I-III*, NA 19, 1894, s. 141-213, s. 369-430 a s. 507-574.

HOLTZMANN, W. : *Ein übersehenes Diplom Heinrichs IV. für Vercelli*, DA 12, 1956, s. 518-526.

HÓMANN, B. : *Geschichte des ungarischen Mittelalters I. Von den ältesten Zeiten bis zum Ende des XII. Jahrhunderts*, Berlin 1940.

HOSÁK, L. : *Kritické poznámky k středověké moravské analistice*, Sborník VŠP v Olomouci. Historie II, 1955, s. 77-87.

HRUBÝ, V. (rec.) : *Die Chronik ...*, ČAŠ 2, 1924 (1925), s. 164-167.

HRUBÝ, V. : *Tři studie k české diplomatice*, (do tisku připravil J. Šebánek), Brno 1936.

HÜBINGER, P. E. : *Die letzte Worte Papst Gregors VII.*, Rh.-Westfälische A.d.W.-Vorträge G 185, Oppladen 1973.

CHAROUZ, Z. : *„Morava, moravský“ v písemných pramenech 9.-13. století*, Slovenská archivistika 22, 1987, s. 97-113.

JASIŃSKI, K. : *Česko-polské dynastické vztahy v raném středověku*, ĎaS 21, 1991, s.

JEDIN, H. (Hg.) : *Handbuch der Kirchengeschichte III. 1.*, Freiburg-Basel-Wien 1966.

JORDAN, K. : *Die Eindrigung des Lehenswesens in das Rechtsleben der römischen Kurie*, AfUF 12, 1932, s. 13-110.

JORDAN, K. : *Die Stellung Wiberts von Ravenna in der Publizistik des Investi-*

turstreites, MIÖG 62, 1954, s. 155-164.

JORDAN, K. : *Der Kaisergedanke in Ravenna zur Zeit Heinrichs IV. Ein Beitrag zur Vorgeschichte der staufischen Reichsidee*, DA 2, 1938, s. 85-128.

JORDAN, K. : *Ravennater Fälschungen aus den Anfängen des Investiturstreites*, AfUF 15, 1938, s. 426-448.

KALOUSEK, J. : *Kontroverzy souvislé se založením biskupství Pražského*, ČČH 1, 1895, s. 75-86.

KANTOROWICZ, E. H. : *Die zwei Körper des Königs*, München 1990.

KETRYŃSKI, S. : *Polska X-XI wieku*, Warszawa 1961.

KLEWITZ, H.-W. : *Cancellaria. Ein Beitrag zur Geschichte des geistlichen Hofdienstes*, DA 1, 1937, s. 44-79.

KLEWITZ, H.-W. : *Die Entstehung des Kardinalkollegiums*, ZRG KA 25, 1936, s. 115-221.

KLEWITZ, H.-W. : *Die Krönung des Papstes*, ZRG KA 30, 1941, s. 97-130.

KLEWITZ, H.-W. : *Kanzleischule und Hofkapelle*, DA 4, 1940, s. 224-228.

KOROLJUK, V. D. : *Zapadnyje Slavyjane i Kijevskaja Rus v X-XI wieku*, Moskva 1964.

KRÁLÍK, O. : *Kosmova kronika a předchozí tradice*, Praha 1976.

KRZEMIEŃSKA, B. : *Boj knížete Břetislava I. o upevnění českého státu (1039-1041)*, Rozpravy ČSAV 5, 1979.

KRZEMIEŃSKA, B. : *Břetislav I.*, 2. vyd., Praha 1999.

KRZEMIEŃSKA, B. : *Břetislav II. Pokus o charakteristiku osobnosti panovníka*, ČsČH 35, 1987, s. 722-731.

KRZEMIEŃSKA, B. : *Konala se roku 1060 polská výprava na Hradec u Opavy ?*, FHB 2, 1980, s. 77-128.

KRZEMIEŃSKA, B. : *Krize českého státu na přelomu tisíciletí*, ČsČH 18, 1970, s. 497-532.

KRZEMIEŃSKA, B. : *Olomoučtí Přemyslovci a Rurikovci*, ČMM 106, 1987, s. 256-268.

KRZEMIEŃSKA, B. : *Wann erfolgte die Anschluss Mährens an den böhmischen Staat ?*, Historica 19, 1980, s. 195-243.

KRZEMIEŃSKA, B. – TŘEŠTÍK, D. : *Hospodářské základy raně středověkého státu ve střední Evropě*, HD 1, 1979, 1978, s. 149-230.

KRZEMIEŃSKA, B. - TŘEŠTÍK, D. : *O dokumentaci praskim z roku 1086*, Studia Źródloznawcze - Commentationes 5, 1960, s. 79-88.

LABUDA, G. : *Organizacja Kościoła w Polsce drugiej polowie X wieku i kościelne znaczenie zjazdu gnieźnińskiego w roku 1000*, In: G. LABUDA, *Studia nad początkami państwa polskiego II*, Poznań 1988, s. 426-526.

LABUDA, G. : *Zatargi z Czechami i Pomorzanami w pierwszym okresie rządów Bolesława Śmiałego (1058-1073)*, Zapisky Historyczne 50, 1985, s. 33-50.

LABUDA, G. : *Zjazd gnieźniński w roku 1000*, In: G. LABUDA, *Studia nad początkami państwa polskiego I*, Poznań 1988, s. 505-510.

Lexikon des Mittelalters I, III, V, VI, VII, VIII, IX, München-Zürich 1980-1998.

LEYSER, K. : *Am Vorabend der ersten europäischen Revolution. Das 11. Jahrhundert als Umbruchszeit*, HZ 257, 1993, s. 1-28.

LEYSER, Ch. : *Rule and Conflict in Early Medieval Society. Ottonian Saxony*, 1979.

LHOTSKY, A. : *Quellenkunde zur mittelalterlichen Geschichte Österreichs*, Graz-Köln 1963.

LOSERTH, J. : *Das angebliche Senioratsgesetz des Herzogs Břetislav I. und die böhmische Succession in der Zeitalter des nationalen Herzogtums. Ein Beitrag zur*

- altböhmischen Rechtsgeschichte*, AÖG 68, 1882, s. 1-78.
- LOWMIANŃSKI, H. : *Poczatki Polski IV*, Warszawa 1970.
- LUDAT, H. : *An der Elbe und Oder um das Jahr 1000. Skizzen zur Politik des Ottonenreiches und der slavischen Mächte in Mitteleuropa*, Köln-Wien 1971.
- LUDVÍKOVSKÝ, J. : *Great Moravia Tradition in the 10th Century Bohemia and Legenda Christiani*, In: *Magna Moravia*, Praha 1985, s. 525-566.
- MARSINA, R. : *Kirchliche Organisation in der Slowakei bis zur Anfang des 11. Jahrhunderts*, In: edd. D. ČAPLOVIČ - J. DRUL' A, *Central Europe in 8th-10th Centuries*. Bratislava 1997, s. 149-155.
- MARSINA, R. : *Štúdie k Slovenskému diplomatáru I*, HŠ 16, 1971, s. 5-108.
- MARSINA, R. : *Velkomoravské deperditá*, Slovenská archivistika 6, 1971, s. 18-43.
- MATĚJEK, F. : *Záhada Sekirkostel-Podivín*, ČMM 4/87, s. 1968, s. 245-254.
- MATZKE, J. : *Mährens frühes Christentum*, Königstein 1969.
- MAYER, T. : *Papsttum und Kaisertum im hohen Mittelalter*, HZ 187, 1959, s. 1-59.
- MEDEK, V. : *Osudy moravské církve do konce 14. věku*, Praha 1971.
- MERHAUTOVÁ, A. - TŘEŠTÍK, D. : *Ideové proudy v českém umění 12. století*, Studie ČSAV 2, 1985.
- MĚŘÍNSKÝ, Z. : *Celkový vývoj osídlení brněnské oblasti do vzniku institucionálního města*, Brno v minulosti a dnes 11, 1993, s. 15-22.
- MĚŘÍNSKÝ, Z. : *Církevní instituce na Moravě a jejich úloha při vývoji hospodářství a osídlení od 10. století do předhusitského období*, AH 10, 1985, s. 375-393.
- MĚŘÍNSKÝ, D. (rec.) : *Dušan Třeštík : Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530-935) Praha 1997*, ČMM 117, 1998, s. 159-166.
- MĚŘÍNSKÝ, Z. : *Hrad Svytihněv v souvislostech moravského vývoje 11. až 12. století a otázka existence údělu Břetislava syna Svytihněva na Moravě*, ČMM 116, 1997, s. 19-37.
- MĚŘÍNSKÝ, Z. : *Morava v 10. století ve světle archeologických nálezů*, PAM 77, 1986, s. 18-80.
- MEYER VON KNONAU, G. : *Jahrbücher des deutschen Reiches unter Heinrich IV. und Heinrich V., I (1056-1069), II (1070-1077), III (1077-1084) a IV (1085-1096)*, Leipzig 1894, 1900 a 1903.
- MICHNA, P. J. : *K utváření raně středověké Moravy (Olomouc a Olomoucko v 9. až počátku 13. století)*, ČsČH 30, 1982, s. 716-742.
- MICHNA, P. J. - POJSL, M. : *Románský palác na Olomouckém hradě*, Brno 1988.
- MIKUŠEK, E. : *Ideové pojetí vztahu českého státu k říši německé v dílech 10. a 11. století*, SH 26, 1979, s. 5-59.
- MIRBT, C. : *Die Publizistik im Zeitalter Gregors VII.*, Leipzig 1894 (přetisk 1965).
- MORAVCSIK, G. : *Byzantium and the Magyars*, Budapest 1970.
- MÜLLER-MERTENS, E. : *Die Reichsstruktur im Spiegel der Herrschaftspraxis Ottos des Grossen*, Berlin 1980.
- NECHVÁTAL, B. : *Vyšehrad*, Praha 1976.
- NOVÁK, J. B. : *Idea císařství římského a její vliv na počátky českého politického myšlení*, ČČH 30, 1924, s. 1-18.
- NOVOTNÝ, V. : *České dějiny I. 1 (-1034), I. 2 Od Břetislava I. po Otakara I. (1035-1197) a I. 3 (1198-1253)*, Praha 1912, 1913 a 1928.
- NOVOTNÝ, V. (rec.) : *Die Chronik der Böhmen ...*, ČMM 48, 1924, s. 250-265.
- NOVOTNÝ, V. : *Studien zur Quellenkunde Böhmens*, MIÖG 24, 1903, s. 529-615.
- NOVOTNÝ, V. : *Zur böhmischen Quellenkunde I (Der erste Fortsetzer des Kosmas), II. (Der Mönch von Sazawa)*, SB. d. kgl. böhm. Gesellschaft d. W., Phil.-hist. Kl., Prag

1907-1911.

- NOVÝ, R. : *Český král Vratislav*, In: *Královský Vyšehrad*, Praha 1992, s. 11-24.
- NOVÝ, R. : *K počátkům feudální monarchie v Čechách I. Sigillum comune regni*. ČNM - historie 145, seš. 3-4, s. 144-165.
- PALACKÝ, F. : *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě I.*, Praha 1936.
- PATZE, H. : *Die Pegauer Annalen, die Königserhebung Wratislaws von Böhmen und die Anfänge der Stadt Pegau*. JbfGMOD 12, 1963 (1964), s. 1-62.
- PERCHAVKO, V. B. : *Svjazi drevnej Rusi se slavjanskimi stranami*, Moskva 1987.
- PERLBACH, M. : *Die Kriege Heinrichs III. gegen Böhmen*, Forschungen zur deutschen Geschichte 10, 1870, s. 427-465.
- PEŘICH, L. : *K otázce hranic mezi Moravou a Slezskem v XI. a XII. století*, ČSIM - B 12, 1963, s. 69-78.
- PIENDL, M. : *Böhmen und die Grafen von Bogen*, Bohemia 3, 1963, s. 137-149.
- PIVEC, K. : *Studien und Forschungen zur Ausgabe des Codex Udalrici I, III*, MIÖG 45, 1931, s. 409-485, 48, 1934, s. 322-413.
- PLEZIA, M. : *Kronika Galla na tle historiografii XII wieku*, Kraków 1947.
- PRAŽÁK, R. : *K dataci a typologickému zařazení legend o nejstarších uherských světících*, HŠ 27 (= Slovenský ľud po rozpade veľkomoravskej ríše), 1984, s. 93-108.
- PRINZ, F. : *Kaiser Heinrich III. Seine widersprüchliche Beurteilung und deren Gründe*, HZ 246, 1988, s. 529-548.
- PRINZ, F. : *Klerus und Krieg im frühen Mittelalter*, Stuttgart 1971.
- PSÍKOVÁ, J. : *Příspěvky k diplomacie vyšehradských listin 12. století*, Archivum Trebonense 2, 1973, s. 1-44.
- RADOMĚŘSKÝ, P. : *Koruna králů moravských*, SNM, A-historie XII, č. 4-5, Praha 1958, s. 183-232.
- RADOMĚŘSKÝ, P. : *Tajemná mincovna Zekir (zvaná též Sekýř) na jižní Moravě. Poklad z Běhařova u Klatov*, AR 44, 1992, s. 243-257.
- RATKOŠ, P. : *Anonymové Gesta Hungarorum a ich pramenná hodnota*, HČ 31, 1983, s. 825-870.
- REDLICH, O. : *Über baierische Traditionsbücher und Traditionen*, MIÖG 5, 1884, s. 1-82.
- RICHTER, V. : *Podivín, Zekirkostel a Slivnice*, SPFFBU F 2, 1958, s. 68-86.
- ROBINSON, I. S. : *Pope Gregory VII, the princes and the pactum 1077-1080*, EHR 97, 1979, s. 721-756.
- ROUBIC, A. : *Obnovení biskupství v Olomouci*, In: *Historická Olomouc a její současné problémy* 8, 1990, s. 19-30.
- Santifaller, L. : *Zur Geschichte des ottonisch-salischen Reichkirchensystem*, 2. Auf., Wien-Köln-Graz 1964.
- SCHIEFFER, R. : *Vom Mailand nach Canossa. Ein Beitrag zur Geschichte der christlichen Herrscherbusse von Theodosius dem Grossen bis zum Heinrich IV.*, DA 28, 1972, s. 333-370.
- SCHIEFFER, R. : *Tomus Gregorii papae. Bemerkungen zur Diskussion um das Register Gregors VII.*, AfD 17, 1971, s. 168-184.
- SCHMALE, F.-J. : *Die österreichische Annalistik im 12. Jahrhundert*, DA 31, 1975, s. 144-203.
- SCHMEIDLER, B. : *Berthold als Verfasser der nach ihm benannten Annalen bis 1080 und das Verhältnis seiner Arbeit zur Chronik Bernolds*, AfUF 15, 1938, s. 159-234.
- SCHMEIDLER, B. : *Kaiser Heinrich IV. und seine Helfer im Investiturstreit*, Leipzig 1927.

- SCHNEIDER, Ch. : *Prophetisches Sacerdotium und heilgeschichtliches Regnum im Dialog 1073-1077. Zur Geschichte Gregors VII. und Heinrichs IV.*, München 1972.
- SCHULTZE, J. : *Der Balsamgau in den Pegauer Annalen. Ein Beitrag zu deren Kritik*, JbFGMOD 13/14, 1965 (1966), s. 370-378.
- SCHULZE, H. K. : *Hegemoniales Kaisertum. Ottonen und Salier*, 2. Auf., Berlin 1998.
- SLÁMA, J. : *K česko-polským stykům v 10. a 11. století*, Vznik a počátky Slovanů 4, 1963, s. 221-269.
- SLÁMA, J. : *Přemyslovci a Morava*, SSPS 2, 1991, s. 51-68.
- SLÁMA, J. : *Príspevky k vnútornej kolonizácii raného stredovekých Čech*, AR 19, 1967, s. 433-445.
- SLÁMA, J. : *Slavnikovci - významná či okrajová záležitosť českých dejín 10. století*, AR 47, 1995, s. 182-224.
- SPANGENBERG, H. : *Die Königserhebung Wratislavs II. und die angebliche Mainzer Synode des Jahres 1086*, MIÖG 20, 1899, s. 382-396.
- STAŇA, Č. : *Velkomoravské hradiště Staré Zámky u Lišně*, Monumentorum tutela - Ochrana pamiatok 8, 1972, s. 109-159.
- STEINHÜBEL, J. : *Velkomoravské územie v severovýchodnom Zadunajsku*, Bratislava 1995.
- STOCKLET, A. J. : *Zur politisch-religiösen Tendenz der Chronik Frutolfs von Michelberg*, DA 40, 1984, s. 200-209.
- STRUVE, T. : *Die Wende des 11. Jahrhunderts. Symptome eines Epochenwandels in der Geschichtsschreibung*, HJb 112, 1992, s. 324-365.
- STRUVE, T. : *Heinrich IV. und die fideles cives der städtischen Kommunen Oberitaliens*, DA 53, 1997, s. 497-553.
- STRUVE, T. : *Kaisertum und Romgedanke in salischer Zeit*, DA 44, 1988, s. 424-454.
- STRUVE, T. : *Lampert von Hersfeld. Persönlichkeit und Weltbild eines Geschichtsschreibers am Beginn des Investiturstreits* A, Hessisches JbFLG 19, 1969, s. 2-123 - Sonderdruck, B - samostatně vlastním nákladem.
- SUCHAN, Monika : *Königsherrschaft im Streit. Konfliktaustragung in der Regierungszeit Heinrichs IV. zwischen Gewalt, Gespräch und Schriftlichkeit*, Stuttgart 1997.
- SYDOW, J. : *Untersuchungen zur kurialen Verwaltungsgeschichte im Zeitalter des Reformpapsttums*, DA 11, 1957, s. 18-73.
- ŠIMÁK, J. V. : „Series“ Augustina Olomouckého, ČČH 37, 1931, s. 584-593.
- THOMAS, H. : *Erzbischof Siegfried I. von Mainz und die Tradition seiner Kirche. Ein Beitrag zur Wahl Rudolfs von Rheinfeld*, DA 26, 1970, s. 368-399.
- TOPOČKO, P. P. : *Drevnaja Rus. Očerki socialno-političeskoj istorii*, Moskva 1987.
- TŘEŠTÍK, D. : *Grossmähren, Passau und die Ungarn um das Jahr 900*, Byzantinoslavica 59, 1998, s. 137-160.
- TŘEŠTÍK, D. : *Kosmas a Regino. Ke kritice Kosmovy kroniky*. ČsČH 8, 1960, s. 564-587.
- TŘEŠTÍK, D. : *Kosmova kronika. Studie k počátkům českého dějepisectví a politického myšlení*, Praha 1968.
- TŘEŠTÍK, D. : *Křest českých knížat roku 845 a kristianizace Slovanů*, ČČH 92, 1994, s. 423-459.
- TŘEŠTÍK, D. : *Lauentenburch. O jménu velkomoravského Pohanska*, ČMM 107, 1988, s. 281-292.
- TŘEŠTÍK, D. : „Martin EGGERS, Das „Grossmährische Reich“ Realität oder

Fiktion. Eine Neuinterpretation der Quellen zur Geschichte des mittleren Donauraumes im 9. Jahrhundert. (Monographien zur Geschichte des Mittelalters, hg. F. PRINZ, Bd. 40), Stuttgart, A. Hiersemann 1995, 525 s., ČČH 94, 1996, s. 86-93.

TŘEŠTÍK, D. : *Místo Velké Moravy v dějinách. Ke stavu a potřebám bádání o Velké Moravě*, ČČH 97, 1999, s. 689-727.

TŘEŠTÍK, D. : *Pád Velké Moravy*, In: red. J. ŽEMLIČKA, *Typologie raně feudálních slovanských států*, Praha 1987, s. 27-76.

TŘEŠTÍK, D. : *Počátky Přemyslovců*, Praha 1981.

TŘEŠTÍK, D. : *Sv. Vojtěch a formování střední Evropy*, In: red. J. ŽEMLIČKA - D. TŘEŠTÍK, *Sv. Vojtěch, Čechové a Evropa*, Praha 1998, s. 81-108.

TŘEŠTÍK, D. : *Václav a Berengar. Politické pozadí postřížin sv. Václava roku 915*, ČČH 89, 1991, s. 641-661.

TŘEŠTÍK, D. : *Von Svatopluk zu Boleslaw Chrobry. Entstehung Mitteleuropas aus der Kraft des Tatsächlichen und aus einer Idee*, In: <http://WWW.sendme.cz/Trestik/trestik.html>.

TUREK, R. : *Listina Jindřicha IV. z 29. dubna 1086 (DH IV 390) a její teritoria*. *Slavia Antiqua* 22, 1975, s. 69-118.

TUREK, R. : *Územní předpoklady vzniku moravských údělných knížectví*. SPFFBU E 16, 1971, s. 151-171.

UHLÍŘ, J. : *Pojem zemské obce v tzv. Kronice Dalimilově jako základní prvek její ideologie*, FHB 8, 1985, s. 7-32.

VACH, M. : *K minulosti Holasicka*. ČSIM - B 10, 1961, s. 36-46 a s. 91-98.

VANIČEK, V. : *Předpoklady a formování šlechtické „obce českého království.“ (zemské obce)*, MHB 1, 1991, s. 13-55.

VÁVRA, I. : *Polská cesta*, HG 8, 1972, s. 3-30.

WANDERWITZ, H. : *Traditionsbücher bayerischen Klöster und Stifte*, AfD 24, 1978, s. 359-380.

WARNKE, Charlotte : *Ursachen und Voraussetzungen der Schenkung Polens an den heiligen Petrus*, In: Hgg. K.-D. GROTHUSEN - K. ZERNACK, *Europa Slavica - Europa Orientalis. Festschrift für Herbert Ludat zum 70. Geburtstag*, Berlin 1980, s. 127-177.

WASILEWSKI, T. : *La courone royale – symbole de dépendance à l'époque du Haut Moyen Age. Le deuy coronnements de Boleslas le Valliant prince de Pologne*, In : red. S. BYLINA, *La Pologne aux XVe Congrès International des Sciences Historiques à Bucarest*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1980, s. 25-50.

WATTENBACH, W. - HOLTZMANN, R. : *Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter. Die Zeitalter der Sachsen und Salier*, Neuausgabe, besorgt von F.-J. SCHMALE, II. *Das Zeitalter des Investiturstreites (1050-1125)*, III. *Italien (1050-1125). England (900-1135). Nachträge zum ersten und zweiten Teil*, Weimar 1967-1971.

WIHODA, M. : *Geneze moravské šlechty*, AHM C 2, 1995, s. 23-41.

WIHODA, M. : *Mocenský zápas českého a polského státu v 11. a 12. století*, SPFFBU C 44, 1997, s. 5-15.

WIHODA, M. : *Znojemští údělníci v politickém a mocenském systému přemyslovské monarchie*, In: *Znojemská rotunda*, Znojmo 1997, s. 18-45.

WOJCIECHOWSKA, M. : *Ze studiów nad rekopisami Kosmasa*, SH 5, 1957, s. 5-20.

WOJCIECHOWSKI, T. : *Szkice historyczne jedenastego wieku*, 3. wyd. 1950.

WOLFRAM, H. : *Intitulatio I*, Wien-Köln-Graz 1967.

ZEISBERGER, Friederike : *Die Frühzeit der geistlichen Siegelurkunde in Deut-*

schland (10. und 11. Jahrhundert), MIÖG 74, 1966, s. 257-291.

ZEMEK, M. : *Správní a církevní organizace na Moravě v 10. a 11. století*, In: *Velká Morava a feudální společnost se zřetelem k jižní Moravě*. Mikulov 1973, s. 238-264.

ZIMMERMANN, H. : *Papstabsetzungen des Mittelalters II. Die Zeit der Ottonen*. MIÖG 69, 1961, s. 241-291.

ŽEMLIČKA, J. : *Čechy v době knížecí (1034-1198)*, Praha 1997.

ŽEMLIČKA, J. : *Dotváření hradecké sítě za vlády Břetislava I. („Přemyslovská“ jména v názvech českých a moravských hradíšť)*, HG 28, 1993, s. 27-47.

ŽEMLIČKA, J. : *Das „Reich“ der böhmischen Boleslavs und die Krise an der Jahrtausendwende. Zur Charakteristik der frühen Staaten in Mitteleuropa*, AR 47, 1997, s. 267-278.

ŽEMLIČKA, J. : *Dvacet „pánů“ české země*, ČMM 117, 1998, s. 293-309.

ŽEMLIČKA, J. : *K počátkům a rozrodu Hradišticů*, FHB 13, 1990, s. 7-41.

ŽEMLIČKA, J. : *Ke zrodu vrcholně feudální „pozemkové“ šlechty*, ČMM 109, 1990, s. 17-38.

ŽEMLIČKA, J. : *Mitra českých knížat*, SSPS 3, 1992, s. 17-22.

ŽEMLIČKA, J. : *„Moravané“ v časném středověku*, ČČH 90, 1992, s. 17-32.

ŽEMLIČKA, J. : *Přemyslovská hradecká centra a počátky měst v Čechách*, ČsČH 26, 1978, s. 559-586.

ŽEMLIČKA, J. : *Vyšehrad 1130 : soud nebo inscenace ? K nekosmovskému pojetí dějin*, In: red. J. PÁNEK - M. POLÍVKA - N. REJCHRTOVÁ, *Husitství - reformace - renesance I*, Praha 1994, s. 47-68.

3. Seznam zkratk.

AfD Archiv für Diplomatik, Paläographie, Siegel- und Wappenkunde

AfUF Archiv für Urkundenforschung

AHM Acta historica et museologica Univesitatis Silesianae Opaviensis

AÖG Archiv für Kunde der Österreichischen Geschichtsquellen

AR Archeologické rozhledy

CDB Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae

CDSI Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae

ČAŠ Časopis Archivní školy

ČČH Český časopis historický

ČsČH Československý časopis historický

ČMM Časopis Matice moravské

ČNM Časopis Národního muzea

ČSIM Časopis Slezského muzea

DA Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters

ĎaS Dějiny a současnost

EHR English Historical Review

FHB Folia Historica Bohemica

FRB Fontes rerum bohemicarum

HČ Historický časopis

HD Hospodářské dějiny

HG Historická geografie

HJb Historisches Jahrbuch

HZ Historische Zeitschrift

JbfGdUdSSR Jahrbuch für die Geschichte der UdSSR und der volksdemokratischen

Staaten Europas
JbGMOD Jahrbuch für Geschichte Mittel- und Ostdeutschlands
LdM Lexikon des Mittelalters
MGH Monumenta Germaniae Historica -
- **DD** Diplomata
- **EE** Epistolae
- **LdL** Libelli de Lite pontificum et imperatorum saeculis XI. et XII. conscripti
- **SRG** Scriptorum rerum Germanicarum in usum scholarum separatim editi
- **SRG N. S.** Scriptorum rerum Germanicarum Nova Series
- **SS** Scriptorum
MHB Medievalia Historica Bohemica
MIÖG Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung
MPH N. S. Monumenta Poloniae Historica Nova Series
MZK Minulostí západočeského kraje
NA Neues Archiv für Erforschung des Mittelalters
Ö.A.d.W. Österreichische Akademie der Wissenschaften
SH Sborník historický
SPFFBU Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity
SRH Scriptorum rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum
SSPS Sborník Společnosti přátel starožitností
VDZKČ Velké dějiny zemí Koruny české
VVM Vlastivědný věstník moravský
ZVGMSchl Zeitschrift des Vereins für Geschichte Mährens und Schlesiens